

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในงานวิจัยเรื่อง “การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานผ่านหนังสือการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย” นี้ ได้แบ่งการศึกษาตามวัตถุประสงค์ออกเป็น 3 ส่วนดังต่อไปนี้คือ

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เนื้อหา (content Analysis) เชิงวัฒนธรรมอีสานที่นำเสนอในการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ตัวบท (textual Analysis) ของการ์ตูนเพื่อศึกษาการถ่ายทอดของวัฒนธรรมอีสานที่นำเสนอในหนังสือการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์

ส่วนที่ 3 ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) เพื่อวิเคราะห์การตีความของผู้รับสาร ระหว่างผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสานกับผู้อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน

ส่วนที่ 1

ผลการวิเคราะห์เนื้อหา (content Analysis) เชิงวัฒนธรรมอีสาน ที่นำเสนอในการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์

ในส่วนของการนำเสนอผลการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยขอแยกประเด็นต่างๆ เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจภาพของการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ทั้ง 84 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ภาพรวมของการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์

ตอนที่ 2 การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ในแต่ละประเภท ดังนี้คือ ประเภทศิลปะ มนุษยศาสตร์ การช่างฝีมือ กีฬาและนันทนาการ และคหกรรมศิลป์

ตอนที่ 1 ภาพรวมของการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของการ์ตูนหนูหินอินเตอร์

ตารางที่ 4.1

แสดงปริมาณภาพรวมทั้งหมดในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของการ์ตูนหนูหินอินเตอร์

ประเภทวัฒนธรรม														
ศิลปะ			มนุษยศาสตร์			การช่างฝีมือ			กีฬาและนันทนาการ			คหกรรมศิลป์		
ประเภท	ความถี่ (ชิ้น)	ร้อยละ	ประเภท	ความถี่ (ชิ้น)	ร้อยละ	ประเภท	ความถี่ (ชิ้น)	ร้อยละ	ประเภท	ความถี่ (ชิ้น)	ร้อยละ	ประเภท	ความถี่ (ชิ้น)	ร้อยละ
ภาษา	1,976	34.01	ขนบธรรมเนียม ประเพณี	26	0.44	การเย็บปักถักร้อย	23	0.39	การละเล่น	196	3.37	ความรู้เรื่องอาหาร	446	7.67
ดนตรี	34	0.58	คุณธรรม	16	0.27	การทอผ้า	2	0.03	มวยไทย	20	0.34	การประกอบอาหาร	331	5.69
พ็อนรำ	4	0.06	ศาสนา	20	0.34	การจัดสวน	371	6.38				เสื้อผ้าและการแต่งกาย	1,793	30.86
			การปกครอง	25	0.43							บ้านและการดูแลบ้าน	218	3.75
												ยาและการใช้ยา	7	0.12
												การอบรมดูแลเด็ก	179	3.08
												การรู้จักประกอบอาชีพ	123	2.11
รวม	2,014	34.65	รวม	87	1.48	รวม	396	6.8	รวม	216	3.71	รวม	3,097	53.28
รวม	กรอบภาพทั้งสิ้น												5,810	100.00

ตารางที่ 4.2
แสดงภาพรวมปริมาณความถี่ในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสาน
ของหนังสือการ์ตูนหนังสืออินเทอร์เน็ต

ประเภทวัฒนธรรม	ความถี่ (ชิ้น)	ร้อยละ
ด้านศิลปะ		
- ภาษา	1,976	34.01
- ดนตรี	34	0.58
- ฝีมือ	4	0.06
ด้านมนุษยศาสตร์		
- ขนบธรรมเนียมประเพณี	26	0.44
- คุณธรรม	16	0.27
- ศาสนา	20	0.34
- การปกครอง	25	0.43
ด้านการช่างฝีมือ		
- การเย็บปักถักร้อย	23	0.39
- การทอผ้า	2	0.03
- การจักสาน	371	6.38
ด้านกีฬาและนันทนาการ		
- การละเล่น	196	3.37
- มวยไทย	20	0.34
ด้านคหกรรมศิลป์		
- ความรู้เรื่องอาหาร	446	7.67
- การประกอบอาหาร	331	5.69
- เสื้อผ้าและการแต่งกาย	1,793	30.86
- บ้านและการดูแลบ้าน	218	3.75
- ยาและการใช้ยา	7	0.12
- การอบรมดูแลเด็ก	179	3.08
- การรู้จักประกอบอาชีพ	123	2.11
รวม	5,810	100.00

จากตาราง 4.1 และตาราง 4.2 แสดงความถี่การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของหนังสือการ์ตูนหนูหิ้นอินเตอร์ จากกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 84 ตอน พบว่า หนังสือการ์ตูนมีการนำเสนอเนื้อหาประเภทศิลปะในด้านภาษามากที่สุด (1,976 ชิ้น/ร้อยละ 34.01) รองลงมาได้แก่ เนื้อหาประเภททัศนศิลป์ในด้านเสื้อผ้าและการแต่งกาย (1,793 ชิ้น/ร้อยละ 30.86) เนื้อหาในด้านความรู้เรื่องอาหาร (446 ชิ้น/ร้อยละ 7.67) เนื้อหาประเภทการช่างฝีมือในการจักสาน (371 ชิ้น/ร้อยละ 6.38)

ตอนที่ 2 การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของการ์ตูนหนูหิ้นอินเตอร์ในแต่ละประเภท ดังนี้คือ ประเภทศิลปะ มนุษยศาสตร์ การช่างฝีมือ กีฬา และ นันทนาการ และประเภททัศนศิลป์

ตารางที่ 4.3

แสดงปริมาณการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของหนังสือการ์ตูนหนูหิ้นอินเตอร์ประเภทศิลปะ

ประเภทวัฒนธรรม	ความถี่ (ชิ้น)	ร้อยละ
ศิลปะ		
- ภาษา	1,976	98.11
- ดนตรี	34	1.68
- พ็อนรำ	4	0.19
รวม	2,014	100.00

จากตาราง 4.3 แสดงความถี่การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของหนังสือการ์ตูนหนูหิ้นอินเตอร์ ประเภทศิลปะ พบว่า หนังสือการ์ตูนมีการนำเสนอเนื้อหาด้านภาษาอีสานมากที่สุด (1,976 ชิ้น/ร้อยละ 98.11) ทั้งนี้เนื่องจากตัวละครใช้ภาษาอีสานในการสนทนาระหว่างคนในครอบครัวและเพื่อนๆ รองลงมาคือ ด้านดนตรี (34 ชิ้น/ร้อยละ 1.68) ซึ่งเครื่องดนตรีที่พบได้แก่ พิณ แคน โหวด กลอง ซ้อง

ตารางที่ 4.4
แสดงปริมาณการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของหนังสือการ์ตูน
หนูหิ้นเตอร์ประเภทมนุษยศาสตร์

ประเภทวัฒนธรรม	ความถี่ (ชิ้น)	ร้อยละ
มนุษยศาสตร์		
- ขนบธรรมเนียมประเพณี	26	29.88
- คุณธรรม	16	18.38
- ศาสนา	20	22.98
- การปกครอง	25	28.73
รวม	87	100

จากตาราง 4.4 แสดงความถี่การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของการ์ตูนหนูหิ้นเตอร์ ประเภทมนุษยศาสตร์ พบว่า หนังสือการ์ตูนมีการนำเสนอเนื้อหาด้านขนบธรรมเนียมประเพณีมากที่สุด (87 ชิ้น/ร้อยละ 29.88) เช่น ประเพณีการเกิด การฝังรก และความเชื่อต่างๆ รองลงมาคือด้านการปกครอง (25 ชิ้น/ร้อยละ 28.73) ด้านศาสนา (20 ชิ้น/ร้อยละ 22.98)

ตารางที่ 4.5

แสดงปริมาณการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของหนังสือการ์ตูน
หนังสืออินเทอร์เน็ตประเภทการช่างฝีมือ

ประเภทวัฒนธรรม	ความถี่ (ชิ้น)	ร้อยละ
การช่างฝีมือ		
- การเย็บปักถักร้อย	23	5.80
- การทอผ้า	2	0.50
- การจักสาน	371	93.68
รวม	396	100

จากตาราง 4.5 แสดงความถี่การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของการ์ตูนหนังสืออินเทอร์เน็ต ประเภทการช่างฝีมือ พบว่า หนังสือการ์ตูนมีการนำเสนอเนื้อหาด้านการจักสานมากที่สุด (371 ชิ้น/ร้อยละ 93.68) ซึ่งเครื่องจักสานที่พบได้แก่ กะต๋ำ (ตะกร้า) ครุ (ภาชนะใส่น้ำ) หมวก กระติบ กะบุง หวด ข้อง (เครื่องสานใส่ปลา) กระดัง และเสวียน (ภาชนะรองหม้อ) รองลงมาได้แก่ เนื้อหาด้านการเย็บปักถักร้อย (53 ชิ้น/ร้อยละ 5.80) ได้แก่ การเย็บผ้าห่มและหมอนขิด

ตารางที่ 4.6

แสดงปริมาณการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของหนังสือการ์ตูน
หนังสืออินเทอร์เน็ตประเภทกีฬาและนันทนาการ

ประเภทวัฒนธรรม	ความถี่ (ชิ้น)	ร้อยละ
กีฬาและนันทนาการ		
- การละเล่น	196	90.74
- มวยไทย	20	9.25
รวม	216	100

จากตาราง 4.6 แสดงความถี่การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของการ์ตูนหนังสืออินเทอร์เน็ต ประเภทกีฬาและนันทนาการ พบว่า หนังสือการ์ตูนมีการนำเสนอเนื้อหาด้านการละเล่นมากที่สุด (196 ชิ้น/ร้อยละ 90.74) ซึ่งการละเล่นของตัวละครที่พบได้แก่ เล่นขายของ เล่นซ่อนหา เล่นไขขี้ยาง เล่นบักเต๋นขาเดียว บักเต๋นกางกะและเล่นว่าวสลุ

ตารางที่ 4.7
แสดงปริมาณการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของการ์ตูน
หนูหินอินเตอร์ประเภทคหกรรมศิลป์

ประเภทวัฒนธรรม	ความถี่ (ชิ้น)	ร้อยละ
คหกรรมศิลป์		
- ความรู้เรื่องอาหาร	446	14.40
- การประกอบอาหาร	331	10.68
- เสื้อผ้าและการแต่งกาย	1,793	57.89
- บ้านและการดูแลบ้าน	218	7.03
- ยาและการใช้ยา	7	0.22
- การอบรมดูแลเด็ก	179	5.77
- การรู้จักประกอบอาชีพ	123	3.97
รวม	3,097	100

จากตาราง 4.7 แสดงความถี่การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของการ์ตูน หนูหินอินเตอร์ประเภทคหกรรมศิลป์ พบว่า หนังสือการ์ตูนมีการนำเสนอเนื้อหาด้านเสื้อผ้าและการแต่งกายมากที่สุด เช่น ผู้ชายจะนั่งกางเกงขาก๊วยและใส่เสื้อคอกลม ส่วนผู้หญิงจะนั่งผ้าถุงกับเสื้อคอกลมแขนยาวและเสื้อหมากะແລ່ງ (1,793 ชิ้น/ร้อยละ 57.89) รองลงมาคือ ความรู้เรื่องอาหาร เช่น ความรู้ในการหาปลาและวิธีการหาอาหารจากสัตว์ที่อาศัยในแหล่งธรรมชาติ (446 ชิ้น/ร้อยละ 14.40) การประกอบอาหาร เช่น การปิ้งย่าง การแกง การคั่ว เป็นต้น (331 ชิ้น/ร้อยละ 10.68)

ส่วนที่ 2

ผลการวิเคราะห์ตัวบท (textual Analysis) ของการ์ตูนเพื่อศึกษาการถ่ายทอด ของวัฒนธรรมอีสานที่นำเสนอในหนังสือการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์

สำหรับผลการศึกษาในส่วนที่ 2 นี้ เป็นการวิเคราะห์ตัวบท (Text) หรือเนื้อหา ของการ์ตูนทั้ง 84 ตอน โดยแบ่งตามประเภทวัฒนธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาของการ์ตูน ซึ่ง ประกอบด้วยสัญลักษณ์ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมอีสาน ภายใต้คำนิยามของ คำว่าวัฒนธรรม ที่ เซอร์ เอ็ดเวิร์ด บี ไทเลอร์ (Sir Edward B. Tylor) นักมานุษยวิทยา ได้ให้ ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม คือ ผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ศีลธรรม ประเพณี ตลอดจนความสามารถและอุปนิสัยต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผลมาจากมนุษย์ ได้มาในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคม และโดยส่วนใหญ่แล้ววัฒนธรรมมักให้ความสำคัญเรื่องระบบ ความเชื่อ (belief system) และค่านิยมทางสังคม (social values) วัฒนธรรมจึงมีใช้พฤติกรรมที่ สังเกตเห็นได้อย่างผิวเผิน เป็นระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคม ซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของ มนุษย์ วัฒนธรรมคือ กฎระเบียบหรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับและวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิต (way of life) (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2548, น. 1)

โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า หนังสือการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ มีการนำเสนอเนื้อหา เชิงวัฒนธรรมอีสานครบทุกประเภท คือ ประเภทศิลปะ มนุษยศาสตร์ การช่างฝีมือ กีฬาและ นันทนาการ และประเภทคหกรรมศิลป์ นอกจากนี้ยังพบเนื้อหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่มองไม่เห็น คือ วัฒนธรรมที่เน้นสิ่งที่เป็นนามธรรมจากภาพและเนื้อหาในหนังสือการ์ตูน ได้แก่ ค่านิยม และ ความเชื่อต่างๆอีกด้วย ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ถือได้ว่าตัวละครในการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ได้สื่อ ความหมายที่แฝงเร้นจากองค์ประกอบของการ์ตูนซึ่งถือเป็นการสื่อสารด้วยภาษาภาพและ เป็นสัญลักษณ์ประเภท Icon ที่สร้างความหมายโดยความคล้ายคลึงหรือความเหมือน เช่น รูปวาดซึ่ง สามารถเข้าใจได้เมื่อเห็นโดยมีถ้อยคำและบทบรรยายที่อยู่ในการ์ตูนเปรียบได้กับ Symbol ที่ถูก สร้างความหมายโดยการเชื่อมโยงที่เกิดจากการเรียนรู้ในข้อตกลงทางสังคมร่วมกับ Index คือ สัญลักษณ์ที่เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นอีกสิ่งหนึ่งโดยอาศัยการค้นหาเหตุผลเชื่อมโยง

ดังนั้น ในส่วนที่ 2 จึงเป็นการศึกษาการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานที่มีการนำเสนอของ วัฒนธรรมอีสานในด้านต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือการ์ตูน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสาน : ประเภทศิลปะ

ตารางที่ 4.8

สรุปการวิเคราะห์เนื้อหาการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสาน
ของการ์ตูนหนูหินอินเตอร์ประเภทศิลปะ

วัฒนธรรม	วิธีการและการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเภทศิลปะ
1. ด้านภาษา	1. การใช้ภาษาอีสานเป็นบทบรรยายพร้อมเพิ่มเติมความหมายของคำศัพท์ที่ผู้อ่านควรรู้ 2. การใช้ภาษาอีสานเป็นบทสนทนาของตัวละครทุกตัวที่หนูหินได้เล่าย้อนถึงชีวิตในวัยเด็กของตน ได้แก่ คนในครอบครัวและกลุ่มเพื่อน 3. การเพิ่มข้อคิดเห็นจากความรู้สึกของตัวผู้เขียนเพื่อสื่อถึงผู้อ่านเพิ่มเติมจากเนื้อเรื่อง
2. ด้านดนตรี	1. การปรากฏภาพเครื่องดนตรีอีสาน ได้แก่ พิณ แคน โหวด กลอง ซ้อง 2. การปรากฏเนื้อหาที่มีตัวละครซึ่งเป็นศิลปินประจำหมู่บ้านโนนหินแห่ 3. การปรากฏเนื้อเพลงพื้นบ้านของชาวอีสาน ได้แก่ เพลงด่อนจั่วลงทุ่ง, ลมพัดพร้าวและปู่ป้าหลาน และเพลงหมอลำ ได้แก่ เพลงน้ำตาอีสาน และการร้องเพลงกาพย์เซิ้งบั้งไฟ
4. ด้านการฟ้อนรำ	ปรากฏภาพผู้หญิงและชาวบ้าน ฟ้อนรำด้วยความสนุกสนานตามขบวนแห่บั้งไฟ

1.1 ด้านภาษา

การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านภาษาของการ์ตูนเรื่องนี้ นับว่ามีลักษณะที่โดดเด่นกว่าการ์ตูนไทยเรื่องอื่นๆ ที่มักใช้ภาษากลางในการนำเสนอเรื่องราว ในขณะที่การ์ตูนเรื่องนี้ ผู้เขียน คือ คุณผดุง ไกรศรี โดยพื้นเพเป็นคนจังหวัดอุบลราชธานี ได้ใช้ภาษาอีสานในบทสนทนาและบทบรรยายตลอดทั้งเรื่องที่มีตัวละครหลัก คือ หนูหินเล่าเรื่องราวตัวเองสมัยยังเด็กให้คุณมิลค์ฟัง โดยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ

บทสนทนาของตัวละครในกรอบบอลูน (balloon) คือ วงกลมรอบคำพูดแล้วโยงเป็นรูปรียาวแหลมไปที่ตัวละครผู้พูด เป็นการแสดงว่าคำพูดนั้นๆ เป็นของตัวละครตัวนั้น ถ้อยคำและบทสนทนาจะมีความกะทัดรัด สั้น แต่กระชับความหมาย ด้วยเนื้อที่ภายในกรอบหรือวงกลม

มีน้อยใช้ภาษาฟุ่มเฟือยไม่ได้ ส่วนใหญ่จะเป็นคำพูดแสดงอารมณ์เสริมบทบรรยาย (เอนก รัตน์ปิยะภาภรณ์, 2534, น. 62)

โดยในบทสนทนาระหว่างที่หนูหิ้นเล่าเรื่องในวัยเด็กคือช่วงอายุ 3-5 ขวบ จะใช้ภาษาอีสานทั้งหมด เนื่องจากเนื้อเรื่องดำเนินอยู่ในบ้านเกิดของหนูหิ้นเอง คือ บ้านโนนหินแห่ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นชีวิตในชนบทที่หนูหิ้นต้องการถ่ายทอดเรื่องราวของตัวเองให้คุณมิลค์ได้ทราบเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และทัศนคติซึ่งกันและกัน ดังนั้น บทสนทนาระหว่างหนูหิ้นกับครอบครัวและบุคคลอื่นๆ ในหมู่บ้านจึงใช้ภาษาอีสานในการถ่ายทอดทั้งหมด ดังเช่น ตัวอย่างบทสนทนาของหนูหิ้นกับพ่อทิดในตอนลาบเทา

หนูหิ้น : อีพ่อ...สิไปไส

พ่อทิด : ไปหาเก็บผักมากินกับป่นมือแดง

หนูหิ้น : ไปเก็บไส

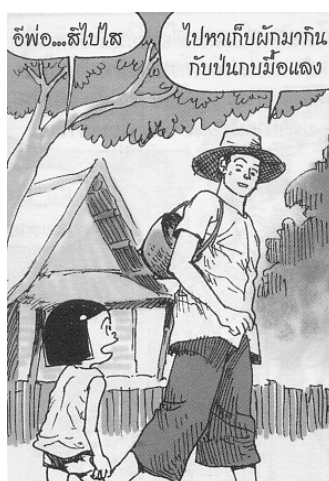
พ่อทิด : ฟุ่นละ...แถวกุดปากปลา มีผักกระโดนน้ำ ผักติ้ว

หนูหิ้น : ให้ซ้อยไปนำแหน่

พ่อทิด : มันฮ้อนเด้อลูก

ภาพที่ 4.1

บทสนทนาระหว่างหนูหิ้นกับพ่อทิด

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหิ้นอินโนนหินแห่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ในขณะที่คุณมิลค์เจ้านายของหนูหินซึ่งถือเป็นคนในวัฒนธรรมหลักเนื่องจากเป็นคนกรุงเทพฯ โดยกำเนิด จะใช้ภาษากลางสนทนาได้ตอบกับหนูหิน ส่วนหนูหินเองก็ใช้ภาษาทั้งสองแบบขึ้นอยู่กับความตั้งใจในการสื่อถึงผู้รับสารและตามอารมณ์ในบริบทของเรื่องราวตอนนั้นๆ เช่น หากเป็นการเล่าเรื่องทั่วไปและไม่ได้แสดงอารมณ์ต่อเรื่องที่สื่อให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของความเป็นตัวตนของคนภาคอีสาน ดังตัวอย่างบทสนทนาในตอนบั้งดั่งอีพ้อ เมื่อหนูหินถูกไม้ดั่งที่ทำจากยางไฮเนียวตีตีผม จนต้องตัดผมในส่วนนั้นทิ้ง หนูหินจึงกล่าวกับคุณมิลค์ว่า

หนูหิน : หนูหินผมแห้วไปดั่งเยอะ ออกไปไหนที่มีแต่คนล้อ...อายแทบแย่ ดั่งหลายเดือนกว่าผมจะยาวทันกันแล้วตัดใหม่

สำหรับบทสนทนาภาษาอีสานที่หนูหินใช้สื่อสารกับคุณมิลค์ ส่วนใหญ่มักเกิดจากอารมณ์ที่ต่อเนื่องมาจากการเล่าเรื่องนั้นๆ ในขณะที่การ์ตูนได้สื่อให้เห็นว่าคุณมิลค์ซึ่งถือเป็นตัวแทนของคนในวัฒนธรรมหลักก็เข้าใจในสิ่งที่หนูหินสื่อสารออกมา ดังเช่นตัวอย่างบทสนทนาในตอนข้าวเม่า เมื่อหนูหินเล่าเรื่องการทำข้าวเม่าให้คุณมิลค์ฟัง และได้กล่าวในตอนท้ายเรื่องว่า

หนูหิน : อีแม่เก็บใบตองชาดมาห่อข้าวเม่าที่แยกไว้ต่างหากได้ 20 กว่าห่อ เอาไปขายในตลาดห่อละ 5 บาท แป๊บเดียวก็ขายหมด...เฮ้อ! คิดฮอดข้าวเม่าอีแม่เต้..ฮี้ฮี้

คุณมิลค์ : แหม! อ่อนไหวจริงนะ...น้ำตาเอ๋อเชียว

หนูหิน : เฮ้า! ก็หัวใจมันฮ้ำฮอนถึงอีพ้ออีแม่นี้ละ

ภาพที่ 4.2

บทสนทนายระหว่างหนูหินกับคุณมิลค์

ที่มา. เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหินอินโนนหินแห่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

สำหรับการใช้ภาษาอีกรูปแบบหนึ่งในเนื้อหาของการ์ตูนคือ บทบรรยายซึ่งใช้ภาษากลางในการอธิบายการถ่ายทอดเรื่องราวและสอดแทรกความรู้ต่างๆ แต่ทั้งนี้ผู้เขียนก็เน้นการใช้ภาษาอีสานทั้งในส่วนของบทสนทนาและบทบรรยาย โดยแสดงเครื่องหมายเฉพาะของคำอีสานที่ปรากฏในเนื้อเรื่องและมีการอธิบายเพิ่มเติมเพื่อเสริมความเข้าใจของผู้อ่านให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น เช่น คำว่า “ซวดลวด” ผู้เขียนได้ใส่เครื่องหมายดอกจันอธิบายความต่อว่าหมายถึง “ตะกละ”

ภาพที่ 4.3

บทบรรยายการ์ตูนที่มีภาษาอีสานประกอบ

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

นอกจากนี้ ยังพบว่า บางส่วนในการ์ตูนผู้เขียนได้สอดแทรกข้อมูลส่วนตัวและความรู้สึกนึกคิดไว้ได้กรอบภาพเพื่อสื่อถึงผู้อ่านเพิ่มเติมจากเนื้อหาในเรื่องซึ่งถือได้เป็นการสะท้อนความรู้สึกจากตัวตนของคนภาคอีสาน ดังเช่น ข้อความได้กรอบภาพในตอนกะปอม ที่เขียนบรรยายข้อความไว้ว่า “ กิ่งก่ามิใช่อาหารหลักของคนอีสาน แต่มันช่วยสืบชีวิตในยามอดอยากทุกซีกได้”

ภาพที่ 4.4

บทบรรยายการ์ตูนที่เพิ่มเติมจากผู้เขียน

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ซึ่งถือได้เป็นการสะท้อนความรู้สึกรักจากตัวแทนของคนภาคอีสาน ดังเช่น ข้อความใต้กรอบภาพในตอนก๋วยเตี๋ยว ที่เขียนบรรยายข้อความไว้ว่า “ทั้งก๋วยเตี๋ยวอาหารหลักของคนอีสาน แต่มันช่วยชีวิตในยามอดอยากทุกซีกได้”

ทั้งนี้ จึงแสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนซึ่งเป็นคน จ.อุบลราชธานีโดยกำเนิด ซึ่งถือเป็นคนในวัฒนธรรมย่อยได้แสดงความเป็นตัวแทนของคนภาคอีสานสู่ผู้อ่านถึงเหตุผลในการกินก๋วยเตี๋ยวไม่ได้เป็นอาหารที่กินเป็นอาหารหลัก แต่เมื่อเกิดความทุกข์ยากก็สามารถช่วยให้คนอื่นสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งในเรื่องนี้ถือได้ว่าการถนุเรื่องนี้เป็นอีกสื่อทางเลือกหนึ่งที่สามารถแสดงพื้นที่ของการแสดงออกทางวัฒนธรรมย่อยซึ่งสามารถสอดแทรกวัฒนธรรมอีสานและแนวคิดต่างๆ ได้อย่างแยบยลด้วยรูปแบบที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น

สำหรับคำอธิบายของภาษาอีสานซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของผู้คนในวัฒนธรรมภาคอีสาน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 10 (ธวัช ปุณโณทก, 2542, น. 3308-3309) ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ภาษาอีสานไว้ดังนี้คือ ภาษาอีสาน เป็นภาษาถิ่นของไทยสาขาหนึ่ง ซึ่งคนไทยภาคกลางมักจะเรียกกันผิดๆ ว่า ภาษาลาว เนื่องจากมีคำมรดกและสำเนียงเหมือนกับภาษาพูดที่ใช้ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ความจริงแล้วทั้งสองภาษาดังกล่าวนั้นเป็นภาษาถิ่นของไทยสาขาหนึ่ง แต่กระนั้นภาษาถิ่นอีสานยังมี

สำเนียงผิดเพี้ยนกันไปตามท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของภาษา ย่อมมีการกลายเสียง กลายความหมายผิดเพี้ยนไป เมื่อใช้พูดจากันนานๆ อย่างสืบเนื่อง

เนื่องจากประชาคมอีสานมีประวัติศาสตร์ห่างเหินกับราชธานีในสมัยอดีต และได้ สืบทอดวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขงมาช้านาน จึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ภาษาถิ่นอีสาน มีความแตกต่างไปจากภาษาภาคกลาง (มาตรฐาน) และอีกประการหนึ่งมีการอพยพโยกย้าย ประชากรที่พูดภาษาถิ่นแบบต่างๆ ของไทย และประชากรที่พูดภาษาเขมร ส่วย (กูด) แต่อย่างไร ก็ตาม ประชากรส่วนใหญ่ในภาคอีสานพูดภาษาถิ่นอีสาน ถึงแม้ว่าจะมีสำเนียงบางจังหวัด แตกต่างผิดเพี้ยนกันบ้างแต่ก็พอจัดเป็นกลุ่มเดียวกันได้

ภาษาถิ่นอีสานนั้น จึงหมายถึง ภาษาที่ชนกลุ่มใหญ่ในภาคอีสานใช้พูดจากัน ภาษา ถิ่นอีสานใช้กันทั่วไปในจังหวัดอุบลราชธานี นครพนม ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย เลย ชัยภูมิ และบางส่วนของจังหวัดสกลนคร ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ สุรินทร์ และ นครราชสีมา

เนื่องจากภูมิภาคในส่วนนี้มีเขตติดต่อกับประเทศลาว โดยในทางประวัติศาสตร์สมัย พุทธศตวรรษที่ 19 อิทธิพลของวัฒนธรรมล้านช้างได้เข้ามามีบทบาทในภาคอีสานโดยเฉพาะ อย่างยิ่งบริเวณแถบลุ่มแม่น้ำโขง ชาวลาวเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่บริเวณภาคอีสานเพิ่มจำนวน มากขึ้นในสมัยธนบุรี จนถึงช่วงสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้เกิดชุมชนใหม่กระจาย หนาแน่นในภูมิภาคนี้ (ไพโรจน์ สโมสร, 2532, น. 22) จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดภาษาถิ่น นั่นคือ การรับวัฒนธรรมและการผสมกันทางเชื้อชาติ

สำหรับคุณค่าของใช้ภาษาถิ่นนี้ นายชวน หลีกภัย อดีตนายกรัฐมนตรีได้เคยแสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้ดังนี้คือ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2541, น. 54)

ภาษาถิ่นก็มีความภาคภูมิใจ เพราะมีความไพเราะ และมีความงามทุกถิ่นเพียงแต่ว่า เมื่อเราใช้ภาษาของเมืองหลวงเป็นมาตรฐานในการสอน การใช้ เราก็อาจจะมองความสำคัญของ ภาษาที่ต่างไปจากภาษาของเมืองหลวงน้อยไป เพราะฉะนั้นอยากจะเรียกว่ามาตรฐานนั้นเราเป็น ผู้กำหนดขึ้นมา และสิ่งที่แตกต่างไปจากมาตรฐานที่กำหนดนั้น แท้จริงแล้วไม่ใช่ข้อบกพร่อง ไม่ใช่ ข้อเสียหาย และไม่ได้เป็นของที่ดีน้อยกว่า โดยเฉพาะภาษาถิ่นนั้น ถึงจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ภาษาถิ่นก็เป็นภาษาที่มีความหมายลึกซึ้ง ยากที่จะใช้ภาษาอื่นไปให้คำจำกัดความเปรียบเทียบ ภาษาถิ่นได้

ดังนั้น การถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านภาษาของการ์ตูนเรื่องนี้ จึงแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมอีสานได้อย่างแท้จริง ทำให้เรื่องราวที่ผู้เขียนถ่ายทอดออกมาเต็มไปด้วยชีวิตชีวา

ของการสัมผัสวิถีชีวิตในชนบทอีสานได้เป็นอย่างดีซึ่งถือเป็นการแสดงออกความเป็นวัฒนธรรม
ย่อยในการใช้ภาษาถิ่นในอีกรูปแบบหนึ่ง

1.2 ด้านดนตรี

การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานทางด้านดนตรี คือ เครื่องดนตรีต่างๆ ที่พบใน
การตูนเรื่องนี้ ได้แก่ พิณ แคน โหวด กลอง ซ้อง โดยเนื้อเรื่องที่ปรากฏเกี่ยวกับเอกลักษณ์ทางด้าน
ดนตรี ได้แก่ ตอนศิลปินโนนหินแห่ โนนหินแห่ ซึงกั้ง คอนเทสต์ บ้าบบาย อ้ายน้อย และตอนบุญ
บังไฟ โดยตอนศิลปินโนนหินแห่ มีการเปิดตัวละครเด่นที่เป็นศิลปินเดี่ยวคือ อ้ายน้อย ผู้มี
เอกลักษณ์ประจำตัวคือ เตี้ยล่ำเป็นมะขามข้อเดียวและที่โดดเด่นคือก้นงอนด้วยมัดกล้าม จนได้
ฉายาว่า อ้ายน้อยดากแอก (ก้นงอน) อ้ายน้อยเป็นศิลปินใหญ่ขวัญใจเด็กๆ สามารถเล่นเครื่อง
ดนตรีอีสานได้หมดแต่ไม่มีคณะเป็นของตนเอง

ภาพที่ 4.5

อ้ายน้อยศิลปินบ้านโนนหินแห่กับลีลาการเป่าแคน

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.) หนูหินอินโนนหินแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

เนื้อเรื่องในตอนนี้ แสดงให้เห็นการเล่นแคนของอ้ายน้อยที่เรียกร้องความสนใจของ
หนูหินและเพื่อนๆ ได้ โดยเด็กๆ ได้ขอให้อ้ายน้อยเป่าแคนให้ฟัง ในขณะที่หลายๆ เพลงที่เป่านั้น
เด็กน้อยกลับไม่รู้จำและไม่ให้ความสนใจ เนื่องจากเพลงที่อ้ายน้อยเป่าเป็นเพลงพื้นบ้าน คือ เพลง
ต้อนจั่วลงทุ่ง ลมพัดพร้าวและปู่ป้าหลาน (ปู่ทิงหลาน) เด็กๆ จึงขอให้อ้ายน้อยเป่าเพลงในสมัย
นิยม คือ เพลงเอ็นขวัญซึ่งของวงร็อคสะแด่ว อ้ายน้อยจึงสอนเด็กๆ ว่า

เด็กน้อยทุกวันนี้มันไม่รู้จักเพลงพื้นบ้านเอาซะเลย มันต้องรู้จักรักษานูรักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเอาไว้ด้วย” ในขณะที่เด็กๆ ปฏิเสธความเข้าใจเพราะฟังไม่รู้เรื่อง อ้ายน้อยจึงเปรยออกมาว่า “เออ! จริงของมัน...เขาสอนว่าเด็กน้อยต้องค่อยเป็นค่อยไปอย่างน้อยๆ เครื่องดนตรีประจำภาคที่เฮาเล่นยังเป็นที่ชื่นชอบของพวกมันอยู่ หลังจากนั้น อ้ายน้อยก็เปลี่ยนเครื่องดนตรีจากการเป่าแคนเป็นการตีพิณหรือซุง รวมถึงเป่าโหวด เพื่อประกอบจังหวะการร้องเพลงของเด็กๆ โดยให้เกร็ดความรู้เกี่ยวกับพิณว่าทำจากไม้บากมี (ขนุน) โดยมีเสียงที่ใสและกังวาน ส่วนเด็กๆ ก็เดินตามจังหวะอย่างสนุกสนาน ซึ่งเพลงที่เด็กๆ ขอให้อ้ายน้อยเล่นอีกเพลงหนึ่ง คือเพลงตึงนัง ของรุ่งสุริยา แต่อ้ายน้อยปฏิเสธว่าร้องไม่เป็นและไม่เคยได้ยินมาก่อน เด็กๆ จึงต่อว่า ว่าเฮย ก่อนที่จะร้องให้ฟังเป็นตัวอย่าง ในเรื่องนี้จึงทำให้เห็นว่า ช่วงอายุที่ต่างคนระหว่างอ้ายน้อยและเด็กๆ มีผลต่อการรับรู้บทเพลงพื้นบ้านที่อ้ายน้อยเล่นในช่วงเพลงแรกได้แก่ เพลงต่อนงั่วลงทุ่ง ลมพัดพร้าวและปู่ป้าหลาน (ปู่ทั้งหลาน) ในขณะที่อ้ายน้อยเองก็ไม่เคยได้ยินเพลงของศิลปินในยุคปัจจุบัน คำพูดของอ้ายน้อยที่สอนเด็กๆ ให้รู้จักอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเป็นเสมือนการเตือนสติให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น เมื่อเด็กๆ เริ่มทยอยกันมาสนุกสนานกันมาก พ่อทิดก็ออกตามหนูนินกลับบ้าน ระหว่างทางก็บรรยายถึงอ้ายน้อยที่มักจะเล่นเพลงให้เด็กๆ ฟังในช่วงกลางวันและเล่นให้ผู้หญิงที่เข็นฝ้ายฟังในช่วงกลางคืน โดยพ่อทิดเปรียบเทียบตนเองสมัยก่อนที่ตอนหัวค่ำต้องออกมาตีพิณจีบสาว จนแม่หนูนินยอมแต่งงานด้วย จึงแสดงให้เห็นวิถีชีวิตชาวบ้านที่ใกล้ชิดกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในทุกๆ ด้าน

สำหรับตอนโนนหินแห่ ชิงกิ้ง คอนเทสต์ เป็นตอนที่อ้ายน้อยให้เด็กๆ ประกวดร้องเพลงแข่งกัน โดยอ้ายน้อยจะเป่าแคนประกอบจังหวะและเป็นกรรมการโดยมีมอฮัมเป็นรางวัล หนูนาร้องเพลงสาวนาสั่งแฟน หนูนินร้องเพลงน้ำตาเมียซาอุ บักเป็ดร้องเพลงสมศรี บักกิ้นร้องเพลงชายควายช่วยแม่ และทุกคนก็ร่วมกันร้องเพลงโดยมีเนื้อหาเพลงดังนี้คือ “อีสานบ้านของเฮา อาชีพเก่าแต่นานคน เอาหน้าสู้ฟ้าฝน เฮ็ดนาไร่ไปได้เฮา เฮ็ดนาไร่ไปได้เฮา...ม่วนเฮีย... ม่วนเฮียม่วน เสียงกบ ฮ้องฮับฮ้อ กล่อมลำเนา ผักเม็กผักกะเดา ผักกระโดนและผักอีฮื่น” จากการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต (oknation, 2551, ย่อหน้าที่ 8) พบว่า เนื้อเพลงดังกล่าวเป็นเพลงอีสานบ้านของเฮา ขับร้องโดยเทพพร เพชรอุบล อดีตนักร้องแถวหน้าของอีสาน จนบางคนบอกว่าเพลงนี้ถือได้ว่าเป็นเพลงชาติของอีสานได้เลย โดย เทพพร เพชรอุบล เป็นผู้ประพันธ์เพลงด้วยการนำภาษาอีสานมาผสมกับภาษากลางออกมาเป็นเพลงลูกทุ่งทำนองอีสาน ซึ่งเป็นยุคเริ่มแรกของการสร้างสรรค์เพลงลูกทุ่งรูปแบบใหม่ที่ฟังง่าย ติดหูติดปากผู้ฟัง สำหรับเกียรติคุณที่เคยได้ คือ รางวัลศิลปินดีเด่น สาขาศิลปะการแสดงจากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่นปี พ.ศ. 2535

จากข้อมูลดังกล่าว จึงแสดงให้เห็นว่า ทั้งวัยผู้ใหญ่และวัยเด็กก็สามารถมีเพลงที่ร้องร่วมกันได้เนื่องจากเป็นบทเพลงที่อมตะของชาวอีสาน เป็นการแสดงออกถึงความนิยมในท้องถิ่นที่ผ่านออกมาทางท่วงทำนองและเนื้อหาของเพลงที่แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ผสมผสานกับการเป่าแคนของอ้ายน้อยที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาวอีสานด้วยเช่นเดียวกัน สำหรับตอนบ้ายบายอ้ายน้อย เริ่มเรื่องโดยการร้องเพลงและตีพิณของอ้ายน้อยที่มีอาการโง่จนพวกเด็กๆ ต้องร้องทักว่าขอให้ตีพิณเพียงอย่างเดียวก็ได้ไม่ต้องร้อง อ้ายน้อยจึงเสนอเพลงลมพัดพร้าวและปู้ป่าหลาน (ปู้ทั้งหลาน) แต่ก็โดนหนูหิ่นปฏิเสธกลับมาว่า “โอ๊ย! ปะเคยได้ยิน เล่นเพลงสาวอุบลฯ รอรักของอังคณาดีแก้ว” อ้ายน้อยจึงพูดตอบกลับมาว่า “เด็กน้อยพวกนี้มันบ่อยากฟังลาย(เพลง) ลงพิณโบราณ อยากฟังแต่เพลงที่เขาเปิดกับวิทยุนั่น..ข้าตายไปผู้ใดได้สืบทอดได้น้อยบ้านโนนหินแห่เอ๋ย” บักกิ้นจึงเสนอให้อ้ายน้อยสอนเล่นพิณ แต่ก็ยังไม่สามารถฝึกสอนนี้ได้ เนื่องจากมือยังเล็กเกินไป หลังจากนั้นทุกคนก็ร้องเพลงประกอบเสียงพิณกันอย่างสนุกสนาน โดยตอนจบของเรื่อง หนูหิ่นได้เล่าด้วยความเศร้าสร้อยให้คุณมิลค์ฟังว่า อ้ายน้อยเสียชีวิตแล้วเนื่องจากโรคถุงลมโป่งพองหมดคนสืบทอดเพลงพิณเพลงแคนเพราะบักกิ้นกินแต่เหล้าเมาแต่ยา

จากเนื้อเรื่องทั้งหมดในตอนนี้ ทำให้เห็นว่า การสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นกำลังประสบกับปัญหาไร้คนสานต่อ เมื่ออ้ายน้อยซึ่งเป็นศิลปินประจำโนนหินแห่เสียชีวิตลงก็หมดคนสืบทอดเพลงพิณเพลงแคน แม้ขณะที่มีชีวิตอยู่ก็พยายามจะถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านโบราณให้เด็กๆ ได้ฟัง แต่กลับโดนปฏิเสธเสียทุกครั้ง จึงต้องมีการตัดพ้อว่า “ถ้าหากตนเองตายไปที่บ้านโนนหินแห่แห่งนี้ ใครจะเล่นได้บ้าง” เป็นการแสดงความรู้สึกให้ทราบว่า การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมนั้นจำเป็นต้องร่วมมือกันรับผิดชอบ ในขณะที่บักกิ้นมีทีท่าสนใจอยากจะเรียนกับกินเหล้าเมายา บทสรุปเรื่องนี้จึงเป็นเสมือนเรื่องที่ควรตระหนักถึงการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านและเพิ่มความใส่ใจต่ออนาคตของผู้ที่สืบทอดนักดนตรีพื้นบ้าน

สำหรับตอนสุดท้ายที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานในด้านดนตรี คือ ตอนบุญบังไฟ ในตอนนี้แสดงให้เห็นขบวนแห่บังไฟรอบหมู่บ้านก่อนที่จะนำไปสู่ห้างบังไฟหรือฐานจุด มีชาวบ้านออกมาฟ้อนรำ ตีกลองอีตูป (กลองเก่าๆ ยานๆ เสียงตู่บๆ) และตีฆ้องไปตามขบวนแห่

ภาพที่ 4.6

กลองอีตูป

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนฮินโนนฮินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

จากการค้นคว้าของผู้วิจัยเกี่ยวกับเครื่องดนตรีทางภาคอีสานไม่พบชื่อกลองอีตูปแต่อย่างใด ซึ่งจากการเทียบเคียงลักษณะของกลองดังกล่าว ทำให้พบว่ามีลักษณะคล้ายกลองตั้ง ซึ่งเป็นกลองรำมานะขนาดใหญ่ที่ใช้ในวงกลองยาว เวลาตีต้องใช้คนหามสองคนและให้คนที่อยู่ข้างหลังเป็นคนตีไปด้วย ที่เรียกว่า กลองตั้ง เข้าใจว่าเรียกตามเสียงที่ได้ยิน (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 4, 2543, น. 1278) โดยมีการร้องกาพย์เซิ้งบั้งไฟปรากฏในเนื้อหาดังนี้ “โห โห โห ฮิ้ว โอ-โฮ๊ะ โอ โฮ๊ะโฮ๊ะโฮ๊ะ...เฮาโอ...ขอเหล่าเต๋ให้ข่อยจัก โอ..ขอเหล่าไทนาเจ้าจักถั่ว...หวานจ้วยๆ ไล่ปากหลานชายตักมายายหลานชายให้คู่ คับคู่หมู๋ข่อยบ่หนี ตายเป็นผีกะสีนำมาหลอก ตายเป็นปอบกะสีนำมาเข้า” (อดิศักดิ์ สาศิริ, ม.ป.ป., ย่อหน้าที่ 4)

จากเนื้อหาทั้งหมดทางด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านดนตรีในหนังสือการ์ตูนพบว่า พิณและแคนเป็นเครื่องดนตรีที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่องมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกันข้อมูลสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน 4 (2543, น. 1269) ดังนี้คือ ดนตรีของกลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ อันเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่สุดของภาคอีสาน เครื่องดนตรีที่มีความนิยมแพร่หลายที่สุดของกลุ่มนี้ได้แก่ แคน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า เครื่องดนตรีที่มีความนิยมรองลงไปได้แก่พิณ นอกจากนี้ยังพบการร้องหมอลำที่เนื้อร้องบ่งบอกถึงความทุกข์ยากของชีวิตคนอีสานและกาพย์เซิ้งบั้งไฟที่เป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งในการแห่พิธีบุญบั้งไฟที่สืบทอดกันมาพร้อมกับพิธีการจุดบั้งไฟ ทั้งนี้จึงได้แสดงให้เห็นแล้วว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานทางด้านดนตรีในการ์ตูนเรื่องนี้ได้แสดงเอกลักษณ์อันโดดเด่นของวัฒนธรรมอีสานออกสู่สายตาผู้รับสารได้อย่างเข้าใจและตรงกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอีสานได้เป็นอย่างดี

1.3 ด้านการฟ้อนรำ

การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านการฟ้อนรำในเนื้อหาหนังสือการ์ตูนเรื่องนี้พบได้น้อยมาก มีเพียงภาพผู้หญิงเดินฟ้อนรำในขบวนแห่บุญบั้งไฟ ในชื่อตอนบุญบั้งไฟ นอกจากนั้นก็มีภาพของการฟ้อนรำที่เกิดจากความสนุกสนานของชาวบ้านที่เดินเข้าร่วมขบวนแห่ไปตามถนนรอบหมู่บ้าน สำหรับคำอธิบายเกี่ยวกับการฟ้อนรำนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (อ้างถึงใน พิรพงศ์ เสนไสย, 2547, น. 9) ทรงกล่าวถึงกระบวนการการเกิดการรำ และการฟ้อนรำ ดังนี้ “การรำเป็นการฟ้อนรำที่สืบทอดมาจากการโลดเต้น อันเกิดจากความดีใจของมนุษย์และสัตว์ในชัยชนะของตน มนุษย์จะแสดงกิริยาอาการออกมาหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เต้นแรงเต้นกา” นั่นเอง ครั้นต่อมามนุษย์ได้พัฒนาและดัดแปลงให้การเต้นรำนั้นดูสวยงามและน่าดูยิ่งขึ้น” ในขณะที่ พิรพงศ์ เสนไสย (2547, น. 9) ได้สรุปเกี่ยวกับรากเหง้าของฟ้อนอีสาน ว่า เกิดจากการฟ้อนผีฟ้า นางเทียน ซึ่งเป็นการฟ้อนที่มาจากพิธีกรรมตามวิถีของชาวบ้าน

ภาพที่ 4.7

การรำรำไปตามขบวนเซิ้งบั้งไฟ

ที่มา: เอื้อาะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ดังนั้น เนื้อหาของตอนบุญบั้งไฟประเพณีขอฝนซึ่งเป็นความเชื่อหนึ่งของชาวอีสาน จึงปรากฏภาพผู้หญิงออกมาฟ้อนรำประกอบจังหวะ และภาพชาวบ้านที่มาร่วมขบวนแสดงการรำรำที่เคลื่อนไหวด้วยการขยับแขนมือและเท้าไปตามอิสระความรู้สึกในขณะนั้น ด้วยอารมณ์สนุกสนานตามจังหวะเสียงเพลง

2. การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสาน : ประเภทมนุษยศาสตร์

ตารางที่ 4.9

สรุปการวิเคราะห์เนื้อหาการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานประเภทมนุษยศาสตร์

วัฒนธรรม	การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานประเภทมนุษยศาสตร์
1. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี	การปรากฏเนื้อหาและภาพเกี่ยวกับประเพณีชีวิต ได้แก่ การฝังรกร คือ การนำสายรกรไปฝังไว้ใต้บันไดบ้าน เนื่องจากมีความเชื่อว่าสายรกรเป็นวิญญาณอีกดวงหนึ่งที่คอยปกป้องคุ้มครองและรักษาร่างกายในขณะที่หลับอยู่ การฝังรกรไว้ใกล้ๆบ้านจะทำให้เรียกขวัญได้ง่ายและเด็กจะไม่ลืมถิ่นฐานบ้านเกิดของตนและการรับขวัญเด็กแรกเกิดด้วยการใส่ไว้ในกระดัง การปรากฏเนื้อหาและภาพเกี่ยวกับประเพณีสังคม คือ ประเพณีงานบุญบั้งไฟ
2. ด้านคุณธรรม	การปรากฏเนื้อหาและภาพที่แสดงถึงความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและการกระทำของตัวละคร ได้แก่ ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว ความเมตตากรุณา ความสามัคคี ความอิจฉาและการรู้จักบุญคุณของวัวควายที่เปรียบเสมือนเพื่อนร่วมชีวิต
3. ด้านศาสนา	การปรากฏเนื้อหาและภาพที่แสดงถึงวิถีชีวิตชาวบ้านที่มีการพึ่งพิงและมีความ สัมพันธ์ กับพุทธศาสนา เช่น การนำอาหารไปถวายพระ การเชิญชวนฟังเทศน์ฟังธรรม
4. ด้านการปกครอง	การปรากฏเนื้อหาและภาพที่แสดงถึงการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อยของชาวบ้านในหมู่บ้านโนนหินแห่

2.1 ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านขนบธรรมเนียมประเพณีในการ์ตูนเรื่องนี้ ได้แบ่งประเพณีของชาวอีสาน ออกเป็น 2 แบบ คือ ประเพณีส่วนบุคคลหรือประเพณีชีวิต และประเพณีสังคม จากการวิเคราะห์เนื้อหาในการ์ตูนพบว่า

ประเพณีชีวิตในการ์ตูนเรื่องนี้มีการกล่าวถึง การฝังรกร ในตอนสายแห่และบักมูม เป็นตอนที่กล่าวถึง บักมูม สุนัขที่หนูหินเลี้ยงไว้มักจะขุดดินนอนเพื่อแก้ร้อน แต่เมื่อบักมูม

มาชุดดินบริเวณไต้บันได พ่อทิดจึงเข้ามาห้ามไว้ และอธิบายให้หนูเห็นฟังว่า ที่ไม่ให้แบกมูมชุดบริเวณเพราะว่า มีสายรกของหนูเห็นและน้องฝังอยู่ เนื่องจากเป็นความเชื่อของผู้เฒ่าผู้แก่พูดต่อกันมาว่า ผังสายรกไว้ไต้บันไดจะทำให้ไม่ลืมนบ้าน ไปอยู่ไกลแค่ไหนก็จะกลับคืนมา ไม่ทิ้งถิ่นเกิด นอกจากนี้ตอนเสียมเหียน ก็ยังมีเนื้อหาที่แสดงการใช้เสียมฝังรกหนูเห็นไว้บริเวณบันไดบ้าน ส่วนตอนก้างปลาคาคอ ก็ปรากฏภาพหนูเหียนที่คลอตมาใหม่ๆ นอนในกระดั่งผัดข้าว จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจากภาคอีสานทั้ง 4 คนให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า การนอนในกระดั่งเป็นการรับขวัญเด็กเกิดใหม่โดยให้เด็กนอนในกระดั่งเป็นเวลา 3 วันก่อนนำมาเลี้ยงในเปลทั่วไป ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างเพียงคนเดียว คือ กล ที่เคยรับรู้การรับขวัญของตนมาจากแม่และยาย ทั้งนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกคนเกิดที่โรงพยาบาล (กลุ่มตัวอย่างจากภาคอีสาน, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552) ดังนั้นการดูทั้งสามตอนนี้จึงสามารถชี้ให้เห็นประเพณีชีวิตทางวัฒนธรรมอีสานเกี่ยวกับประเพณีการเกิดได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้ จากการศึกษาเกี่ยวประเพณีการเกิดในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 8 (2543, น. 2342) พบว่า ชาวอีสานโดยมากแล้วจะคลอดลูกโดยใช้หมอต้าแยและคลอดลูกที่บ้านเรือนของตน ดังนั้น รกจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องฝังกลบให้เรียบร้อย การฝังสายรกเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ผู้อาวุโสเชื่อว่าซากรกหรือสายสะดือ สามารถดลบันดาลให้ชีวิตทารกผกผันได้ การที่นำรกไปฝังไว้ในพื้นที่ที่คิดว่าจะมีความปลอดภัยมั่นคง สามารถดลบันดาลให้เด็กผู้นั้นมีความเจริญเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยึดมั่นถิ่นฐานที่ฝังรกรากนั้นเป็นที่อยู่ในภายหลัง แม้จะจากไปตอนหนุ่มแต่เมื่อแก่ตัวมามากจะกลับมาใช้ชีวิตที่บ้านฝังสายสะดือเสมอ จากการสัมภาษณ์ คุณยายคำบุญ คำมุงคุณ อายุ 71 ปี ที่บ้านดัว อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร เกี่ยวกับความเชื่อการฝังสายสะดือว่า “สายสะดือเป็นวิญญาณอีกดวงหนึ่งที่คอยปกป้องคุ้มครอง และรักษาร่างกายของเราในขณะที่นอนหลับอยู่ ในการฝังรกรากนั้นควรฝังให้ใกล้ที่สุด เช่น ดินบันไดที่เหยียบขึ้นยิ่งดี เพราะเวลาไม่สบายจะได้เรียกขวัญมาง่าย และเด็กมักจะหายเร็ว” ส่วนพิธีในการฝังรกลหลังจากการตัดสายสะดือเด็กแล้วและอุ้มเด็กขึ้นกระดั่งแล้ว ผู้อาวุโสที่สุดที่มาดูแลครั้งนี้จะเป็นผู้นำรกไปฝังตามเพศ เช่นเพศหญิงควรเป็นผู้อาวุโสหญิง เพศชายควรเป็นผู้อาวุโสชาย

ถึงแม้ว่าการดูเรื่องนี้จะได้ถ่ายทอดเกี่ยวกับพิธีกรรมในการฝังรกโดยตรง เช่น ภาพการบูชาครูหรือการทำพิธีต่างๆ แต่ภาพที่ปรากฏ (Icon) ก็สามารถแสดงถึงประเพณีการเกิดซึ่งเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของคนภาคอีสานได้ โดยตัวหนูเห็นเองก็บอกกับคุณมิลค์ในตอนสายแห่และแบกมูมว่า “สายสะดือหนูก็ฝังอยู่ไต้บันไดบ้าน ไม่นานน้องๆ หนูเรียนจบ หนูพอมีดั้งค์ หนูก็จะกลับบ้านโนนหินแฮ่สืบทอดอาชีพพ่อแม่” จากประโยคดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ตัวละครมีความเชื่อ

และความผูกพันต่อถิ่นฐานบ้านเกิด ซึ่งการถ่ายทอดออกมาจากตัวละครนี้จึงเปรียบเสมือนตัวแทนของคนอีสานคนหนึ่งที่ยากกลับไปยังถิ่นฐานเดิมของตนเองเพื่อสืบทอดอาชีพของพ่อแม่

นอกจากนั้น การดูเรื่องนี้ยังปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อที่พบเห็นได้ในการใช้ชีวิตประจำวันของชาวอีสาน เช่น การห้ามนำสวิงครอบหัวเพราะจะทำให้ช้อนได้ปลิง หากแลบลิ้นใส่คนที่เปื้อนโรคตาแดงจะทำให้ไม่ต่อคนอื่น หากขี้รุ่งกินน้ำจะผิประเพณีทำให้นิ้วมือกุด ให้แก่โดยการล้างกันแล้วขี้ใส่จอมปลวก ความเชื่อเรื่องผี หากใครนอนคอตกหมอน ถ้าเอามอนไปตากแดดคอกจะหาบเจ็บ ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจากภาคอีสานทั้ง 4 คนให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ความเชื่อทั้งหมดไม่ทราบข้อมูลและเหตุผลที่แน่ชัด เพียงแต่เคยได้ยินต่อๆ กันมา มีเพียงความเชื่อเรื่องผี เช่นผีเป่า ซึ่งเป็นผีท้องถิ่นอีสานที่มีแสงออกจุมูก ที่ได้รับการยืนยันจากเงาภาพหนึ่งในกลุ่มตัวอย่าง ว่าผีเป่ามีอยู่จริงเพราะมีสมาชิกในครอบครัวเคยเห็นมาก่อน (กลุ่มตัวอย่างจากภาคอีสาน, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552)

ประเพณีสงคม ที่ปรากฏในการดูเรื่องนี้ คือเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับสังคมและชุมชน โดยเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวอีสาน ได้แก่ การทำบุญเดือนหกหรือบุญบั้งไฟ ซึ่งปรากฏในตอนบุญบั้งไฟ โดยเนื้อเรื่องได้แสดงถึงการรอคอยของชาวบ้านโนนหินแห่ที่จะร่วมกันทำสิ่งดีๆ ในเดือนหกของทุกปี ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับการทำบั้งไฟและประเภทของบั้งไฟชนิดต่างๆ เนื้อหาและภาพปรากฏคำอธิบายของพ่อทิดที่บอกหนูนิงถึงเหตุผลในการจุดบั้งไฟว่า จุดเพื่อขอฝนจากพญาแถน แล้วพญาแถนก็จะเทฝนลงมาให้ได้จุดเพื่อความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังปรากฏภาพขบวนแห่บั้งไฟ การจุดบั้งไฟ และประเพณีการโยนช่างบั้งไฟลงโคลนหากบั้งไฟแตกหรือจุดไม่ขึ้น จนตกเย็นชาวบ้านจะแยกย้ายและเตรียมตัวดูหมอลำในช่วงกลางคืน

โดยในตอนนี้แสดงให้เห็นถึงการถ่ายทอดประเพณีทางสังคมของชาวอีสานอย่างเด่นชัดทั้งรูปแบบของการจัดงานและกิจกรรมของคนในหมู่บ้าน ทั้งนี้อาจถือได้ว่าประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวอีสาน เนื่องจากภาคอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรม ฤดูกาลจึงมีสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ ประชิด สกณะพัฒน์ และ อุดม เขยกีวงศ์ (2548) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟว่า เป็นประเพณีที่นิยมทำกันในเดือนเมษายน-พฤษภาคมของทุกปี เนื่องจากเป็นช่วงที่ฝนตกลงมา ชาวนาเตรียมไถไถแรกนา เพื่อรอฝนและเตรียมการนาจากความเชื่อเรื่องสิ่งลี้ลับและเทวดาที่ชาวอีสานเรียกว่า “พญาแถน” ที่อยู่บนสวรรค์สามารถบันดาลให้ฝนตก ฟ้าร้องได้ จึงมีการจัดประเพณีบูชาแถนทุกปีเพื่อขอฟ้าขอฝนในการทำนา

2.2 ด้านคุณธรรม

การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านคุณธรรมที่ปรากฏในการ์ตูนเรื่องนี้ เนื้อหาที่พบด้านคุณธรรม คือการแสดงออกถึงสภาพของคุณงามความดีภายในความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ และการกระทำของตัวละคร ได้แก่

ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว คือ ความรู้สึกละเอียดใจตนเองในการที่จะกระทำความผิด ซึ่งปรากฏในตอนชื่อนี้มีความหมาย เมื่อพ่อทิดโกหกเพื่อนบ้านที่กำลังบึ่งหนังกวายเป็นเพื่อนว่าไม่ควรกินเพราะกินกวายเผือกจะผิดประเพณีให้ทิ้งไป ด้วยคำพูดที่ว่า “ช่วยๆ เชาๆ ผู้ใดพากินหนังกวายดอนผู้มัยมัน “คะล้า” (ผิดธาตุ-แสดง-ผิดประเพณี ฯลฯ) ตายคาปากรู้มัย..ทิ้ง” และเหตุผลที่ต้องโกหกเพราะว่าแม่หุ่งกำลังแพ้ท้องหมื่นกลั่นหนังกวายบึ่ง เนื้อเรื่องแสดงความรู้สึกของพ่อทิดว่า ตนเองต้องบาปแน่ๆ ที่โกหกเพื่อนไปเช่นนั้น แต่เพราะเป็นห่วงภรรยาที่กำลังตั้งท้องจึงต้องยอมทำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พ่อทิดมีความละเอียดใจที่ต้องพูดโกหก

โดยคำว่า “คะล้า” นั้น ถือว่าเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของวัฒนธรรมภาคอีสาน เรียกสิ่งที่ไม่ควรทำว่า “คะล้า” หากทำไม่ถูกเรียกว่า “ขวาง” คือ สิ่งชั่วร้าย ซึ่งเกิดจากการออกกฎบังคับ หรือห้ามต่างๆ เพื่อให้เกิดผลศักดิ์สิทธิ์ถึงจิตใจของผู้จะปฏิบัติตามในการควบคุมความประพฤติปฏิบัติ โดยให้เหมาะสมกับกาลเทศะตลอดจนสภาพของผู้คนและบ้านเมือง (บันเทิงพาพิจิตร, 2549, น. 102)

ในการ์ตูนเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นการอ้างความเชื่อที่เป็นรูปแบบของข้อห้ามที่ชาวบ้านใช้ยึดถือปฏิบัติเพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งไม่ดีที่อาจเกิดขึ้นในชีวิต ซึ่งเนื้อหาในการ์ตูนก็ได้กล่าวถึงผลของการกินกวายเผือกว่า จะทำให้ตายคาปาก แสดงให้เห็นว่า พ่อทิดคงไม่ยอมให้เพื่อนบ้านบึ่งหนังกวายต่อไปอีก จนต้องโกหกด้วยข้อห้ามที่เกี่ยวข้องถึงความตาย

ความเมตตากรุณา ซึ่งความเมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขเป็นการแสดงความหวังดีอันบริสุทธิ์ต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์โดยทั่วหน้ากัน ส่วนความกรุณา คือ ความสงสาร ปรารถนาจะให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ในการ์ตูนเรื่องนี้ปรากฏเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมดังกล่าวในตอนเสื้อกันหนาว เมื่อแบกมูหมาของหนูหิ่นเหยียบมันเผาที่เพิ่งบึ่งใหม่ๆ เข้าไปเต็มๆ เท้า ทั้งแม่หุ่งและหนูหิ่นต่างก็เข้ามาปลอบ แสดงความสงสาร เป็นห่วงและช่วยเชี่ยมันร้อนๆ ที่ติดเท้าแบกมูออกให้

ภาพที่ 4.8

การแสดงความห่วงใยของหนูนินที่มีต่อบักมูม

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูนินอินโนนินแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ความสามัคคี คือ การแสดงออกถึงความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วง โดยเนื้อหาของการ์ตูนปรากฏในตอนน้ำแกงมาแล้ว เมื่อเกิดน้ำท่วมในหมู่บ้านทำให้ถนนเกิดความเสียหาย ชาวบ้านจึงออกมาช่วยกันซ่อมแซมถนนและตอนหนูนินหาย เมื่อหนูนินออกไปเล่นและค่าแล้วก็ไม่กลับเข้าบ้าน เมื่อผู้ใหญ่สังขเรียกชาวบ้านให้ช่วยกันออกตามหาไม่นานชาวบ้านก็ออกมากันเต็มเพื่อช่วยตามหาหนูนิน เนื้อเรื่องจึงแสดงออกถึงความสามัคคีของคนในหมู่บ้านที่ร่วมแรงร่วมใจช่วยกันทำงานโดยไม่เห็นแก่ความสูญส่วนตัว

การรักษาคำพูด คือ การรับผิดชอบต่อบุคคลที่ไว้ใจไว้แก่ผู้อื่น โดยเนื้อหาของการ์ตูนปรากฏในตอนสุดท้าย ฅ นินนินแห่ เมื่ออ้ายเซียงหนุ่มรูปหล่อแต่มีนิสัยขี้เกียจพูดจาเย้ยหยันว่าหนูนินและหนูนุ่นอวดเก่งตัวเล็กนิดเดียวคิดจะหาบน้ำ ขอให้พาหาคูหล่ม เด็กๆ จึงไม่พอใจเพราะหาว่าโดยแข่ง หากพวกตนล้มจริงอ้ายเซียงต้องรับผิดชอบ เมื่อเด็กทั้งสองหาบน้ำวิ่งแข่งจนล้มจึงมาทวงสัญญา แต่อ้ายเซียงมีทิท่าไม่สนใจ จึงโดนเพื่อนสาวที่ตักน้ำอยู่ใกล้ๆ จึงกล่าวว่า เกิดเป็นคนต้องรักษาคำพูด ในที่สุดอ้ายเซียงจึงยอมตักน้ำให้ตามคำสัญญา

ความอดทน คือ การเห็นคนอื่นได้ดีแล้วไม่พอใจ ซึ่งปรากฏในตอนหนูนินเห็นคิงฮ้อนเมื่อหนูนินไม่สบายเพราะเป็นไข้เลือดออกในช่วงพักฟื้นแม่หุ้งจึงให้กินเนื้อย่าง เมื่อหนูนินขอกินบ้างแม่กลับบอกให้ไปกินปิ้งเซียด หนูนินจึงน้อยใจและพูดว่าจะไปตากแดดตากยุงจนเป็นไข้บ้างจะได้กินเนื้อย่างเหมือนน้อง ในตอนท้ายของเรื่องคุณมิลค์จึงพูดว่า เป็นนิสัยไม่ดีอดทนแม้กระทั่งน้องของตัวเองที่ไม่สบาย หนูนินจึงบอกว่า เป็นเพราะตอนนั้นยังเด็กจึงเห็นแก่กิน

นอกจากนี้ ในการ์ตูนยังพบเนื้อหาที่แสดงถึงคุณธรรมในการรู้จักบุญคุณของสัตว์เลี้ยง คือ วัวและควายซึ่งปรากฏในตอนซกเล็ก ที่เนื้อเรื่องบรรยายถึงการฆ่าวัวว่า สังคมบ้านนอก

ไม่จำเป็นจริงๆ หรือมีงานบุญใหญ่ๆ จะไม่มีการล้มวัวล้มควายเด็ดขาดเพราะวัวควายเป็นสัตว์ที่มีบุญคุณช่วยในการทำนาปลูกข้าว ส่วนในตอนอีตู๋ตายน้ำ เนื้อหาได้กล่าวถึงการตายของควาย หนูหิ่นที่มุดกินแห่น้ำและกระดิ่งผูกคอติดคอไม่ทำให้จมน้ำตาย หนูหิ่นจึงเล่าให้คุณมิลค์ฟังว่า เนื้อควายก็ถูกชำแหละ แบ่งขายบ้านและขายไปบ้าง โดยหนูหิ่นเองก็ได้กินเนื้อแห่งนานทั้งปี ในขณะที่คุณมิลค์ทำท่าตกใจว่ากินลงหรือเนื้อควายตัวเอง หนูหิ่นจึงตอบว่า “โอ้คุณมิลค์ขาอย่าถามเหมือนหนูไม่มีคุณธรรมอย่างนั้นสิคะ ควายมีคุณสำหรับชาวอีสาน มีชีวิตก็ช่วยทำนา ตายก็มอบเนื้อหนังกระดูกให้เรา ถ้ามันไม่เป็นโรคตายไม่มีใครฝังทิ้งหอรกคะ บาบ” ซึ่งจากคำพูดของคุณมิลค์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า คุณมิลค์รู้สึกประหลาดใจที่หนูหิ่นกล้ากินเนื้อควายตนเองที่เลี้ยงมา แต่เมื่อได้ฟังเหตุผลจากหนูหิ่น คุณมิลค์ก็กล่าวขอโทษที่ถามไปเช่นนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจากภาคกลางซึ่งถือเป็นคนนอกวัฒนธรรมอีสาน ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า เนื่องจากเนื้อควายไม่เป็นที่นิยมในการบริโภคของคนทั่วไป อาจเพราะเป็นสัตว์ใหญ่อีกทั้งเป็นควายที่เลี้ยงเอาไว้อีกด้วยจึงทำให้รู้สึกว่าการบริโภคเนื้อควายเป็นเรื่องที่ไม่ควรทำ (กลุ่มตัวอย่าง, สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2552)

จากคุณธรรมทั้งหมดที่พบในการ์ตูน คือ ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว ความเมตตากรุณา ความสามัคคี ความอิจฉาและการรู้จักบุญคุณของสัตว์เลี้ยง แสดงให้เห็นถึงการสอดแทรกคุณธรรมอันเป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่พึงมีเพื่อใช้เป็นแนวทางที่ดีในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยลักษณะคุณธรรมที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์อันโดดเด่นของความเป็นคนอีสานในการ์ตูนเรื่องนี้อาจสรุปบุญคุณของวัว ควาย ซึ่งได้กล่าวถึงโดยตรงในตอนซกเล็กและอีตู๋ตายน้ำ ซึ่งจากการค้นหาข้อมูลพบว่า การที่คนอีสานไม่นิยมกินเนื้อวัวควายสอดคล้องกับการสรุปของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2545, น. 40) เกี่ยวกับวิธีการยังชีพของคนอีสานว่า ชาวบ้านอีสานมักจะเลี้ยงวัวควายไว้ใช้งาน หรือเป็นทรัพย์สินสำหรับขายเมื่อถึงคราวจำเป็น วัวควายเหมือนเพื่อนร่วมชีวิตที่คนได้อาศัยแรงงานทำไร่ไถนา จนปีหนึ่งก็ต้อง “ฮ้างขวัญ” ปล่อยประโลมและขายมาลาโทษเสียคราหนึ่ง อาจเป็นเพราะเหตุนี้จึงมีข้อสังเกตว่าชาวบ้านไม่ค่อยนิยมกินเนื้อวัวควายเท่าไรนัก

จากข้อมูลดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นว่า การแสดงถึงบุญคุณของวัวควายที่เปรียบเสมือนเพื่อนร่วมชีวิตให้คนอีสานได้มีอาชีพและสามารถหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องได้ เป็นวิธีคิดที่สืบทอดกันมาตามวิถีชีวิตของคนที่ถูกพันกับสัตว์ที่มอบแรงงานให้กับตน ในเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นคุณธรรมที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญของคนอีสานได้เป็นอย่างดีมากกว่าคุณธรรมด้านอื่นๆ

2.3 ด้านศาสนา

การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านศาสนาในการ์ตูนเรื่องนี้ ปรากฏอยู่ในตอนถึงโปง เมื่อกลุ่มเด็กๆ จับกลุ่มเล่นกัน ก็ได้ยินเสียงพระตีกลองเพลขณะเดียวกันแม่หุ้งก็ถือปืนโตเพื่อนำไปถวายเพลที่วัด หนูหิ้นจึงตามไปด้วย เนื้อเรื่องปรากฏภาพของวัดเล็กๆ ของหมู่บ้านโนนหิ้นแห่ เมื่อถวายเพลแล้วหนูหิ้นรอจนพระเณรฉันอาหารเสร็จยังช่วยแม่เก็บถ้วยจานล้าง เก็บโรงครัวด้วย โดยเนื้อเรื่องได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับโปง (ระฆังไม้) จากมหาปุ่นมัคนายกวัด ไว้ว่า โปงคือระฆังไม้โบราณที่วัดต่างๆ ทางภาคอีสานมักจะมี ขนาดโปงก็มีตั้งแต่ 2 เมตรกว่าจนถึง 3-4 เมตรก็มี เสียงโปงจะดังบึ้งๆ นุ่มๆ ก้องกังวาน แล้วแต่ขนาดและการเจาะที่ต้องอาศัยฝีมืออย่างสูง โปงใช้ตีบอกเวลาพระออกบิณฑบาต บ่ายแก่ๆ บอกเวลาทำวัตรเย็น ถ้าตีกระหน่ำหมายถึงบอกเหตุ เช่น โจรปล้น ไฟไหม้ ถ้าตีกระหน่ำพร้อมฆ้องกลองเพล หมายถึง บอกพระมรณภาพ ซึ่งในตอนเย็นวันนั้นเองหลวงพ่อก็อนุญาตให้ถึง (กระทุ้ง) โปงได้ เพราะไม่เคยใช้งานมา 8-9 ปีแล้ว ชาวบ้านที่ได้ยินต่างสงสัยและชวนกันไปวัดเพื่อฟังธรรม ทำเรื่องหนูหิ้นกล่าวด้วยความรู้สึกเสียดายว่า “เดี๋ยวนี้ใช้ระฆังมาแทนที่เพราะหาซื้อง่าย ส่วนโปงไม้โบราณก็ถูกทิ้ง ถูกเก็บไปเพราะเดี๋ยวนี้จะหาต้นไม้ใหญ่ๆ มาทำก็หายาก จากนั้นมาหนูหิ้นไม่เคยได้ยินวัดไหนถึงโปงอีกเลย เสียดายมากๆ เลยค่ะ” นอกจากนี้ การใช้ชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนายังปรากฏในตอนคุณแม่ชาปุ่นน้อยหนีบมือ ในขณะที่แม่หุ้งกำลังหาปูเพื่อนำมาประกอบอาหาร ก็ปรากฏเสียงพระตีกลองเพลจึงทำให้ทราบเวลาได้ว่าเป็นเวลาที่โหมง จากเนื้อหาของการ์ตูนดังกล่าว จึงทำให้เห็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้านที่มีการฟังฟังและมีความสัมพันธ์กับศาสนา

ภาพที่ 4.9
โปง (ระฆังไม้)

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

จากเนื้อหาดังกล่าวที่ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาซึ่งให้เห็นได้ว่า ชาวบ้านยังคงมีความผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ของชาวพุทธพึงปฏิบัติ เช่น การนำอาหารไปถวายพระ การเชิญชวนฟังเทศน์ฟังธรรม นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของชาวบ้านที่ช่วยกันเก็บกวาดโรงครัวด้วยตนเอง ทั้งนี้สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอีสานที่เด่นชัดก็คือเรื่องราวความเป็นมาของถังโปง ที่ปัจจุบันอาจหาได้ยาก

2.4 ด้านการปกครอง

การถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านการปกครองที่ปรากฏในการ์ตูนเรื่องนี้ พบตัวละครผู้ใหญ่บ้านสังข์ ในตอนผู้ใหญ่สังข์ขณะที่กำลังขี่ม้าผ่านกลุ่มเด็กๆ ที่กำลังเล่นกันเพื่อจะเข้าอำเภอ นอกจากนี้ยังปรากฏเนื้อเรื่องเกี่ยวกับปกครองในท้องถิ่นตอนหนูหีนหาย เมื่อหนูหีนออกไปเล่นจนผิดเวลา ค่ำแล้วก็ไม่กลับบ้าน พ่อหิตดออกไปตามหาก็ไม่พบ จึงแจ้งเรื่องนี้ให้ผู้ใหญ่สังข์ ไม่นานเสียงเคาะกะลอ (กะลอ คือ ไม้แผ่นหนาขนาดพอดีแขนไว้กับเสาใช้ดีเพื่อให้เกิดเสียง) เรียกประชุมลูกบ้านดวนดั่งท้องหัวหมู่บ้าน สักครู่หนึ่งชาวบ้านก็มากันเต็มและรู้ข่าวเรื่องหนูหีนหายผู้ใหญ่สังข์จึงขอแรงให้ทุกคนช่วยกันออกตามหา เช่นเดียวกันกับขอแรงชาวบ้านช่วยกันซ่อมถนนที่ถูกน้ำกัดเซาะเมื่อหมู่บ้านถูกน้ำท่วมโดยไม่ต้องรอนงบประมาณของรัฐบาลซึ่งปรากฏในตอนน้ำแ่งมาแล้ว

ภาพที่ 4.10

ผู้ใหญ่บ้านสังขกับการเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อช่วยกันตามหาหนูหิน

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหินอินโนนินแห่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

จากเนื้อหาของการ์ตูนที่ปรากฏตัวละครผู้ใหญ่บ้านสังขซึ่งถือเป็นผู้นำชุมชนของบ้านโนนหินแห่ แม้ในการ์ตูนจะไม่กล่าวถึงรูปแบบการปกครองอย่างชัดเจน แต่ก็สามารถเห็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างชาวบ้านโนนหินแห่กับผู้ใหญ่สังขได้เพราะเมื่อเกิดเรื่องเดือดร้อนก็สามารถขอความช่วยเหลือเพื่อเป็นผู้นำในการแก้ปัญหา อีกทั้งยังพบการร่วมมือจากชาวบ้านด้วยกันเองที่มีความสามัคคีเมื่อถึงเวลาที่ผู้ใหญ่บ้านขอความร่วมมือก็พร้อมที่จะเสียสละ

3. การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสาน : ประเภทการช่างฝีมือ

ตารางที่ 4.10

สรุปการวิเคราะห์เนื้อหาการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานประเภทช่างฝีมือ

วัฒนธรรม	การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานประเภทช่างฝีมือ
1. ด้านเย็บปักถักร้อยและการทอผ้า	การปรากฏเนื้อหาและภาพที่แสดงให้เห็นการเย็บปักถักร้อยและการทอผ้า ได้แก่ การเก็บใบหม่อนมาเลี้ยงไหม การเย็บหมอนชนิด การเย็บผ้าห่ม และเนื้อหาที่กล่าวถึงการทอผ้ารวมถึงการการเย็บเสื้อที่แม่หู่เป็นผู้ทอผ้าด้วยตนเอง โดยมียายเป็นคนสอนให้แม่ทอผ้าตั้งแต่ยังเป็นสาว
2. ด้านการจักสาน	1. การปรากฏภาพเครื่องจักสาน ได้แก่ (ตะกร้า) ครุ (ภาชนะใส่ น้ำ) หมวก กระต๊อบ กระบุง หวด ช้อน (เครื่องสานใส่ปลา) กระดัง และเสวียน (ภาชนะรองหม้อ) โดยเป็นเครื่องจักสานที่มีการนำไปใช้งานและประกอบอยู่ในฉาก 2. การปรากฏเนื้อหาที่อธิบายวิธีการสานกระดัง

3.1 ด้านการเย็บปักถักร้อยและการทอผ้า

สำหรับเนื้อหาที่เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านการเย็บปักถักร้อยมักจะปรากฏและสอดคล้องกับเนื้อหาด้านการทอผ้า ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยจึงนำวัฒนธรรมทั้งสองด้านมาสรุปรวมไว้ด้วยกัน สำหรับเนื้อหาในด้านดังกล่าวปรากฏอยู่ใน ตอนก้างปลาาคค เป็นตอนที่เกริ่นเรื่องเมื่อแม่หู่กับหนูหนีออกไปเก็บใบหม่อนมาเลี้ยงไหม หนูหันถามว่าทำไมต้องเลี้ยงไหม เลี้ยงควายเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมาตั้งเยอะแล้ว ไม่เหนื่อยหรอ แม่หู่จึงอธิบายว่า “เลี้ยงไหมก็ได้เอารังของมันมาทอผ้า ผ้าไหมนะ มันงาม เนื้อดีใส่สบาย ขายกะได้ราคา” ในตอนนี้จึงแสดงให้เห็นว่า การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อนำมาทอผ้าไหม นอกจากจะทอเพื่อไว้ใช้เองแล้วก็สามารถนำไปขายได้อีกด้วย นอกจากนี้ การทอผ้าเพื่อนำมาทำเป็นข้าวของเครื่องใช้ของแม่หู่ ยังปรากฏในตอนหน่อไม้ส้มอีแม่ที่หนูหันได้เสื้อตัวใหม่ที่แม่หู่ทอผ้าและเย็บด้วยตนเอง ตอนเกี่ยวข้าว ฟาดข้าว ลมหนาว นานซุ่ม เมื่อแม่หู่เย็บผ้าห่มเพื่อเอาไว้ใช้ในหน้าหนาว โดยทอผ้าเองและได้ผ้าห่มก็ใช้ฝ้ายที่พ่อทิดปลูกไว้

ภาพที่ 4.11
การเลี้ยงไหม

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

นอกจากนั้น การถ่ายทอดเนื้อหาวัฒนธรรมการเย็บปักถักร้อยและการทอผ้า ก็ยังนำเสนอการทำหมอนขิดในชื่อตอนหมอนขิด เมื่อแม่หุ่งกำลังเย็บหมอนขิดอยู่ใต้ถุนบ้าน และได้อธิบายให้หนูหีนฟังว่า หมอนขิดนั้น คำว่าขิดแปลว่ามัดขึ้น ลายผ้าเกิดจากการขิดลาย เมื่อหนูหีนถามว่าใครเป็นคนทำผ้าลายขิด แม่หุ่งจึงบอกว่า “ก็แม่นี้แล้ว..ยายสอนให้แม่ตำทุกทอผ้า ตั้งแต่สมัยแม่เป็นสาวลำน้อยพูน” ส่วนพ่อทิดปลูกต้นบักจี่หรือต้นนุ่นไว้ที่หลังบ้านและหัวไร่ปลายนาหลายต้น แม่จะรอจนลูกนุ่นแห้งจึงเก็บโดยใช้ไม้สอยลงมา ที่สูงมากพอก็จะขึ้นตัดกิ่งลงมา แกะเอาใยนุ่นใส่เซ่ง ใส่กับเปลือกเอาไว้สุ่มไฟไต้ยุงให้ควายตอนกลางคืน ส่วนกึ่งนุ่นซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อนพ่อก็ก็นำมาแกะเป็นตุ๊กตาให้หนูหีนเล่น วิธีแยกใยนุ่นกับเมล็ดนุ่น แม่หุ่งเอามุ้งมาคลุมกันนุ่นฟุ้งแล้วใช้ไม้ตีให้ทั่วให้เมล็ดร่วงลงไต้เซ่ง สำหรับตัวหมอนแม่เย็บเป็นช่องๆ ไว้ 6 ช่อง ยัดลงไปจนแน่นจึงเย็บปิดหัวอีกที

ภาพที่ 4.12

ตัวหมอนชนิดที่เย็บเป็นช่องๆ สำหรับยัดนุ่น

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนฮินโนนฮินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ภาพที่ 4.13

วิธีการแยกใยนุ่นออกจากเมล็ด

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนฮินโนนฮินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

จากเนื้อหาทั้งหมดที่ปรากฏในการ์ตูนเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านการเย็บปักถักร้อยและการทอผ้าได้ชี้ให้เห็นว่า งานเหล่านี้เป็นเรื่องปกติของแม่หุ่งเพราะเสื้อผ้า ผ้าห่มและหมอนหนุน แม่หุ่งสามารถทำเองได้ทั้งหมด ถึงแม้ว่าเนื้อเรื่องจะไม่มีภาพของการทอผ้าปรากฏอยู่ แต่บริบทที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูนก็ได้กล่าวถึงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปลูกต้นนุ่น ปลูกต้นฝ้ายและพูดถึงการทอผ้าไว้เช่นกัน

สำหรับรายละเอียดในการทอผ้าของชาวอีสาน ประชิด สุกตะพัฒน์ และ อุดม เชยกิจวงศ์ (2548, น. 55-56) ได้กล่าวไว้ว่า งานทอผ้าเป็นหน้าที่ของสตรีทุกคน งานทอที่เด่นที่สุดของภาคอีสาน คือ การทอผ้าขิด ผ้าขิดเป็นผ้าที่ทอเป็นลาย โดยไม่ต้องนำไปย้อมอีก เป็นการทอที่ใช้ความชำนาญและความระมัดระวังมาก การทอผ้าขิดนี้ชาวบ้านเรียกว่า “เก็บขิด” หรือ “เก็บดอก” เป็นการทอโดยวิธีนับเส้นด้ายเว้นระยะเป็นตอนๆ เพื่อให้เกิดลาย ดอกของขิดจึงเป็นลายนูนขึ้นจากพื้นเนื้อผ้าคล้ายกับปักดอก ผ้าขิดที่ทอเสร็จแล้วมักจะนำไปใช้เป็นหมอนหนุนหรือหมอนอิง อาสนะของพระสงฆ์ และเชิงผ้าขึ้น

นอกจากนี้ คำพูดของแม่หู่ที่บอกกับหนูหินในตอนหมอนขิดว่า ผ้าลายขิดแม่หู่เป็นคนทำเองโดยยายเป็นคนสอนให้แม่ทอผ้าตั้งแต่ยังเป็นสาว แสดงให้เห็นถึงการฝึกหัดและถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า การเลี้ยงไหมทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและวัฒนธรรมของชาวอีสานเสมอมา

3.2 ด้านการจักสาน

จากการรวบรวมข้อมูลในการถ่ายทอดวัฒนธรรมในทุกประเภที่นั้น พบว่าเนื้อหาด้านการจักสาน ปรากฏอยู่ในการ์ตูนเรื่องนี้มากเป็นลำดับที่ 4 รองจาก ด้านภาษา ด้านเสื้อผ้าและการแต่งกายและด้านความรู้เรื่องอาหาร ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาในการ์ตูนเป็นการดำเนินเรื่องในชนบทซึ่งมักจะต้องอาศัยเครื่องมือพื้นบ้านเพื่อใช้สอยให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต โดยเนื้อหาส่วนใหญ่มักจะปรากฏเครื่องจักสานที่มีการนำไปใช้งานและประกอบอยู่ในฉาก ส่วนวิธีการทำเครื่องจักสานนั้นพบอยู่เพียงตอนเดียว คือ ตอนกระด้างผัดข้าว ซึ่งเครื่องจักสานที่พบในการ์ตูนเรื่องนี้ ได้แก่ กะต่า (ตะกร้า) ครุ (ภาชนะใส่ข้าว) หมวก กระต๊อบ กะบุง หวด ช้อง (เครื่องสานใส่ปลา) กระด้าง และเสวียน (ภาชนะรองหม้อ) สำหรับรายละเอียดของการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านจักสานที่พบในการ์ตูนสามารถแยกออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

ลักษณะที่หนึ่ง การอธิบายการทำเครื่องจักสาน ได้แก่ ตอนกระด้างผัดข้าว เมื่อกระด้างเก่าที่ใช้อยู่ซึ่งเป็นของแม่ยายชำรุดแล้ว พ่อทิดจึงบอกหนูหินว่าตนจะออกไปตัดไม้ไผ่มาทำกระด้างให้แม่หู่ไว้ผัดข้าว หนูหินจึงถามต่อว่ากระด้างเอาไปทำอะไรได้อีกพ่อทิดจึงตอบว่า “เฮ้อ! เอาไว้ตากขึ้น(เนื้อ) ตากผ้า ตากเห็ด ตากพริก ตากหอม กระเทียม...โอ๊ย! สารพัด...มีอีกหลายยังคิดบ่ออก...เฮ้อ!กระด้างหม่อน” โดยอธิบายการเลือกไม้ว่า สานกระด้างต้องใช้ไม้ไผ่ที่แก่แล้ว มันจะได้ทนนาน ต้นไม้ที่ออกดอกแล้วไม้แก่นนั้นก็จะค่อยๆ ตาย กลับถึงบ้านพ่อทิดตอกไม้ไผ่เอาเฉพาะผิวเพราะแข็งทนمودเจาะกินไม่ได้ ป้องกันโดนไม้ไผ่ขาดโดยการเอาผ้ามาพันนิ้ว เวลาสานกระด้างด้านผิวจะใช้เป็นด้านหลังของกระด้างเพราะต้องรับแรงถูไถเสียดสีเวลาใช้งาน พ่อทิดสานไม้ไผ่และตอกให้แน่นๆ เพื่อสามารถใส่เม็ดข้าวได้ ส่วนขอบกระด้างจะใช้ทำขอบนอกและขอบใน นำ

ไม้ไผ่ตัดจนเป็นวงกลมด้วยไฟก่อนแล้ววัดขนาดกับไม้ที่สานแล้ว ขั้นตอนที่ยากที่สุดคือ ตัดไผ่สานเป็นวงใหญ่กว่าขอบนอกกระดิ่งเล็กน้อยก่อนจะวางทาบขอบใน จากนั้นวางขอบนอกกดลงให้ไผ่สานอยู่ระหว่างสองขอบ เสร็จแล้วตัดส่วนที่เกินให้เสมอกับขอบเย็บมัดขอบกระดิ่งเป็นระยะด้วยหวาย

ภาพที่ 4.14

วิธีการสานกระดิ่ง

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหินอินโนนินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ลักษณะที่ 2 คือการพบเครื่องจักสานเพื่อนำไปใช้สอยในกิจกรรมต่างๆ เช่น การออกไปหาอาหารของครอบครัวหนูหินบริเวณหนองน้ำและป่าไม้ มักจะใส่หมวกกันแดด มีตะกร้าเพื่อนำไปใส่พืชผัก ข้องเพื่อใส่แมลง กบ ปลา หรือสัตว์ที่ยังมีชีวิตอยู่เพื่อป้องกันการหลบหนี กระติบใส่ข้าวเหนียวเมื่อถึงเวลากินข้าว เช่งนำมาใส่ข้าวเปลือกและไยหนุน กระดิ่งนำมาผัดข้าวเสวียนภาชนะรองหม้อ

ภาพที่ 4.15

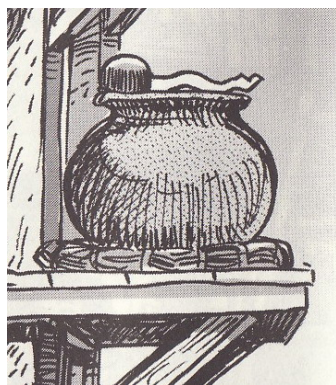
การออกหาอาหารโดยมีหมวกและภาชนะจักสานคือ ข้องและตะกร้า

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินหันแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ภาพที่ 4.16

เสวียน (ภาชนะรองหม้อ)

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินหันแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ลักษณะที่ 3 พบเครื่องจักสานเป็นอุปกรณ์ประกอบฉาก ซึ่งเป็นการเพิ่มองค์ประกอบในรายละเอียดของฉากในของการดำเนินเรื่อง

ภาพที่ 4.17

กระติบใส่ข้าวเหนียวแวนไว้ในครัว

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

สำหรับเครื่องจักสานซึ่งถือเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวอีสานที่พบในการ์ตูนเรื่องนี้ อาจสรุปได้จากคำกล่าวของ ประชิด สฤณพัฒน์ และ อุดม เขยกิจวงศ์ (2548, น. 40) ว่าส่วนมากจะใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น เช่น ไม้ไผ่ ดินเหนียว หวาย ฯลฯ โดยมีการสืบรูปแบบมาจนถึงปัจจุบันเพราะรูปแบบหัตถกรรมของอีสานมีความสมบูรณ์ในตัวอยู่แล้ว เช่น รูปแบบกระติบข้าว เสื่อ เขียนหมาก ฯลฯ โดยมีกรรมวิธีผลิตต่างๆ ใช้เครื่องมือน้อยชิ้นที่ไม่สลับซับซ้อน วิธีผลิตต้องใช้ความอดทนและความชำนาญที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เน้นถึงประโยชน์ใช้สอยที่หลากหลาย มีความแข็งแรงทนทานมากกว่าความสวยงาม

จากข้อมูลดังกล่าวจึงเป็นข้อมูลที่น่ามาสนับสนุนลักษณะเฉพาะของเครื่องจักสานที่ปรากฏในการ์ตูนเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะลักษณะการใช้งานที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านในการอยู่การกิน การทำงานและการประกอบอาชีพ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องจักสานที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวอีสานได้อย่างแท้จริง

4. การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสาน : ประเภทกีฬาและนันทนาการ

ตารางที่ 4.11

สรุปการวิเคราะห์เนื้อหาการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานประเภทกีฬาและนันทนาการ

วัฒนธรรม	การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานประเภทกีฬาและนันทนาการ
1. ด้านการเล่น	การปรากฏเนื้อหาและภาพที่แสดงให้เห็นการเล่นของหนูหิน และกลุ่มเพื่อน ได้แก่ เล่นขายของ เล่นซ่อนหา เล่นไข้อย่าง เล่นบักเต๋นขาเดียวและบักเต๋นกำกะ การเล่นว่าวสุมและการอธิบายวิธีการทำว่าวสุม
2. ด้านมวยไทย	การปรากฏเนื้อหาและภาพที่แสดงให้เห็นการชกมวย จากตัวละคร ชื่อ อ้ายดอน ซึ่งเป็นนักมวยเก่าประจำอำเภอที่มีท่าหมัดชกเฉพาะ ตัวจนได้รับฉายาว่า ดอนคิง สิงห์หมัดสั่ง

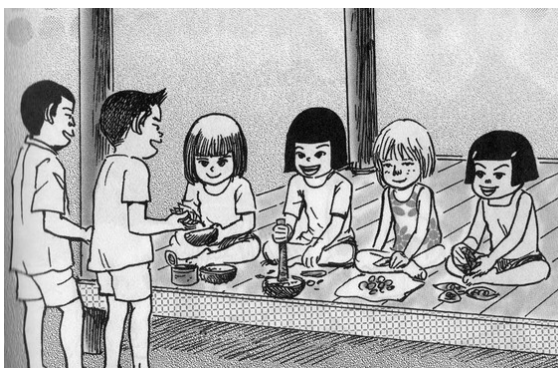
4.1 ด้านการเล่น

สำหรับเนื้อหาของการ์ตูนที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านการเล่น ส่วนใหญ่จะเป็นภาพการรวมกลุ่มของเด็กๆ ที่ออกมาวิ่งเล่นบริเวณศาลาประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเกริ่นเรื่องเพื่อเชื่อมโยงไปสู่เนื้อหาด้านอื่นๆ ในแต่ละตอน โดยการเล่นที่พบได้แก่

เล่นเฮือนน้อย (ขายของ) ซึ่งปรากฏในการ์ตูนมากที่สุด ได้แก่ ตอนก้างปลา คอ ตอนครุคำสิงห์ ตอนข้าวโป่งแม่ใหญ่ฮ้อง ตอนนั่งด่อนเด็กเผือกและตอนบักเปิดหัวเป การเล่นขายของ เป็นการเล่นที่เลียนแบบมาจากพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้ใหญ่ คือ การประกอบอาหาร (ฉวีงาม มาเจริญ และคณะ, 2547, น. 170) โดยการเล่นขายของในการ์ตูนเรื่องนี้เด็กผู้หญิงจะเป็นคนขาย ส่วนเด็กผู้ชายจะเป็นคนซื้อ โดยเด็กๆ จะไม่มีอุปกรณ์เลียนแบบที่เป็นเครื่องปั้นดินเผา แต่จะใช้อุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น กะลามะพร้าว กระป๋อง ใบตองและพืชต่างๆ ไป ของที่ขายได้แก่ ขนมครก ขนมสอไส้ ลาบ ข้าวสะล่อง (ลอดช่อง) ขายตำบักหุ้ง (ตำมะละกอ) และขายผักหอม กระเทียม โดยใช้ผ้าเปียร์แทนเงิน

ภาพที่ 4.18

การเล่นเอี๊ยนน้อย (ชายของ)

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

เล่นบักลี้ (เล่นซ่อนหา) ปรากฏในตอนแม่ใหญ่ผมยาว ตอนหมาว้อและตอนแมงหึ่งห้อย โดยการเล่นซ่อนหาเด็กๆ มักจะเล่นกันหลายๆ คน จะมีหนึ่งคนเป็นผู้หาและอีกหลายๆ คนเป็นผู้ซ่อน เล่นกันทั้งกลางวันและกลางคืน สำหรับในตอนแมงหึ่งห้อย เมื่อกินข้าวเย็นกันแล้วเด็กๆ ก็ชวนกันเล่นซ่อนหา เมื่อเล่นได้สักครู่ก็เปลี่ยนมาเล่นจับแมงหึ่งห้อยที่บินว่อนอยู่ในความมืด เมื่อจับใส่ถุงได้หลายตัว ต่างก็ชื่นชมความงามว่าสว่างเหมือนไฟงานวัด สำหรับสถานที่เล่นของเด็กๆ ก็มักจะเป็นบริเวณรอบๆ หมู่บ้านและศาลากลางบ้าน

ภาพที่ 4.19

การเล่นบักลี้ (ซ่อนหา)

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

เล่นไขว้ยาง ปรากฏในตอนเกศสยองและตอนบั๊กอีแอ๊ด วิธีการเล่นไขว้ยางนั้น เด็กๆ จะร้องเพลงไขว้ยาง เมื่อร้องถึงรอบที่สามผู้ที่เข้าวงกลมซ้ำจะต้องเป็นไขว้ยาง เนื้อร้องมีดังนี้

“ซิด ซิด ไผ่บ่ซิดเป็นไขว้ยาง หย่างนำทางซี้ไหลโจ๊ก โจ๊ก...” โดยในตอนเกศสยองบั๊กเปิดเข้าวงกลมซ้ำ บั๊กเปิดจึงต้องอยู่นอกวงกลม วังตอนพวกที่อยู่วงกลมไปมา แล้วเตะตัวให้ได้

ภาพที่ 4.20

การเล่นไขว้ยาง

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

เล่นขี่ม้าแข่ง ปรากฏในตอนผู้ใหญ่สังข์ การเล่นขี่ม้าแข่งมีวิธีเล่นง่ายๆ คือ จับคู่โดยให้อีกคนหนึ่งขี่หลังแล้ววิ่งแข่งกันให้ถึงเส้นชัยที่กำหนดไว้ เนื้อหาในตอนนี้ หนูหีนคู่หนูนา บั๊กกินคู่บั๊กเปิด โดยหนูหีนขอต่อเด็กผู้ชายให้คู่ของตน 3 ก้าว โดยหนูนาและบั๊กกินเป็นม้า ผลการวิ่งคือคู่ของหนูหีนชนะขาด

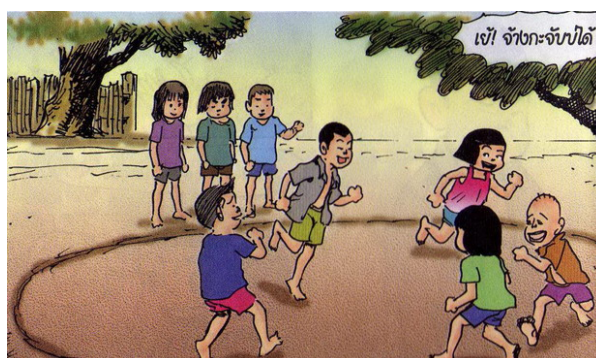
ภาพที่ 4.21
การเล่นขี่ม้าแข่ง

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินหันแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

เล่นบักเต้นชาเดียว ปรากฏในตอนหนูหีนหันแห่ เด็กๆ แปรคนรวมตัวกันที่ศาลากลางบ้าน จับคู่ตีโป้ง (เป่ายิงฉุบ) เพื่อแบ่งออกเป็นสองพวก และตีโป้งอีกครั้งเพื่อหาทีมที่ชนะ วิธีการเล่นคือ ตีเส้นเสร็จทีมชนะเข้าไปอยู่ในเส้น ทีมแพ้เต้นชาเดียวไล่จับ ต้องจับให้ได้ทุกคน โดยทีมเต้นชาเดียวจะเต้นไล่จับฝ่ายตรงกันข้ามก็คนก็ได้ ถ้าได้หมดก็ชนะได้เข้าไปเล่นแทน ถ้าส่งคนเต้นชาเดียวไล่จับไม่ได้ เปลี่ยนคนเต้นจนครบก็ยังไม่ได้ก็แพ้ เริ่มเล่นใหม่ไล่จับอีก

ภาพที่ 4.22
การเล่นบักเต้นชาเดียว

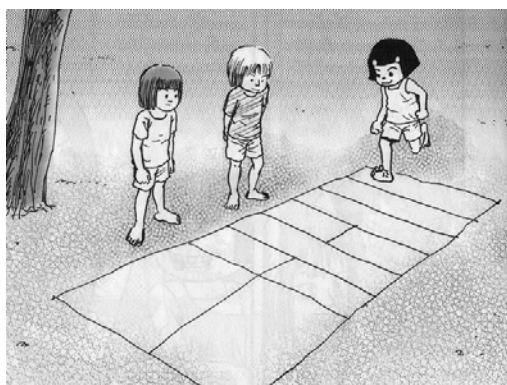

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินหันแห่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

เล่นบักเต๋นกำกะ ปรากฏในตอนพ่อนวลบาร์เบอร์ และตอนซุ่มแห่ วิธีเล่น บักเต๋นกำกะ (เต๋นขาเดียว) คือการขีดเส้นแนวตั้งสองเส้นและขีดเส้นแนวขวางอีกแปดเส้น โดยแบ่งครึ่งในช่องที่ 4 6 และ 7 หลังจากนั้นก็กระโดดข้ามช่องต่างๆ ตามที่ตกลงกันได้

ภาพที่ 4.23

การเล่นบักเต๋นกำกะ

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

เล่นว่าวสนุ ปรากฏในตอนว่าวสนุ เมื่อถึงปลายฝนต้นหนาว หนูหีนเห็นอ้ายเต็งเล่น บ่าวสนุ (ว่าวสนุ) จึงขอเล่นด้วย แต่ถูกปฏิเสธเนื่องจากหนูหีนยังตัวเล็ก กลัวว่าวจะลากไปกลางทุ่ง อาจจะทำให้มือขาดได้ หนูหีนจึงกลับไปปรบเร้าให้พ่อทำว่าวให้ตน พ่อทิดทำว่าวขนาดเล็กให้หนูหีน โดยใช้ไม้ไผ่แห้งๆ เพราะจะทำให้โครงว่าวมีน้ำหนักเบา โดยวิธีทำว่าวมีดังนี้ โครงว่าวทำไม่ยาก ใช้ไม้ไผ่สองชิ้นหนึ่งชิ้นเหลาให้ตรงกลมตลอดทั้งชิ้น อีกชิ้นเหลาสองข้างซ้ายขวาเท่ากันให้สามารถตัดให้โค้งได้ จากนั้นนำมาประกอบกัน โดยใช้เชือกมัดและโยงทำโครง วางโครงว่าวบนกระดาษบาง ...ตัดตามรอยว่าว...เว้นขอบพอประมาณ ตัดตามรอยเสร็จทาแป้งเปียกตามริมกระดาษพับหุ้มโครงทั้งตัว พ่อใส่หางผูกเชือกให้หนูหีนออกไปวิ่งเล่น ต่อมาพ่อก็ทำว่าวสนุอีกอันแต่คราวนี้ใช้ไม้ไผ่ถึง 8 ชิ้น แต่โครงยีนต้องแข็ง เมื่อตัวว่าวมีขนาดใหญ่จึงต้องกระดาษหนา พ่อทิดจึงใช้กระดาษ กระสอบปูน หลังจากนั้นก็มาทำสนุ ที่เรียกเช่นนี้เพราะมีลักษณะคล้ายธนู โดยคันสนุต้องเหลา แล้วตัดไฟให้โค้ง ใช้ใบตาลอ่อนปานกลางตากแห้งกว้างประมาณครึ่งนิ้วมัดหัวท้ายด้วยการเจาะ โอบด้วยขี้สูดให้แน่น (ขี้สูด คือ รังแมลงรำคาญชนิดหนึ่ง มีลักษณะเหนียวใช้ติดเต้าแคน ไหวด) แน่นสนิทดีแล้วมัดติดโครงสนุและนำมาผูกติดกับว่าว เมื่อติดลมบนฟังเสียงตอนกลางคืนไปนวดข้าวไปเพราะเสนาะหนูหายเหนื่อยหายหนาวไปเลย

โดยสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 12 (2548, น. 4120) ได้กล่าวถึงการ เล่นว่าวไว้ว่า ว่าวในภาคอีสานจะเล่นกันในวันฤดูหนาว คือลมทิศตะวันออกเฉียงเหนือพัดมา นั่น คือหลังงานบุญออกพรรษา (กลางเดือน 11) เมื่อนาเสร็จ ชาวอีสานจะรอให้ข้าวออกรวงแล้วก็จะ เกี่ยวข้าว ช่วงเกี่ยวข้าวนี้เองเป็นช่วงลมอ่วย คือลมเปลี่ยนทิศพัดจากเหนือลงใต้ ก็จะเริ่มเล่นว่าว

ภาพที่ 4.24
การเล่นว่าวสนุก

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูเห็นอินโนนินเห็นแห่ เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

จากการปรากฏของเนื้อหาเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านการละเล่นทั้งหมด มีดังนี้ เล่นชายของ เล่นซ่อนหา เล่นไข้อย่าง เล่นบักเต้นขาเดียว บักเต้นก่างกะและเล่นว่าวสนุก โดย เนื้อหาส่วนใหญ่มักจะเป็นการนำเสนอการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมของเด็กๆ ในหมู่บ้านเพื่อโยงเข้าสู่เนื้อเรื่องอื่นๆ มากกว่าต้องการจะถ่ายทอดรูปแบบการเล่นของเด็กๆ อย่างจริงจัง มีเพียงตอน ว่าวสนุกที่กล่าวถึงการเล่นว่าวและการทำว่าวที่นำเสนอเรื่องดังกล่าวทั้งตอน สำหรับรูปแบบ การละเล่นของเด็กๆ ในชนบทมักจะเป็นการเล่นที่อาศัยเพียงพื้นที่ที่เป็นลานกว้างสามารถวิ่งเล่นได้หลายๆ คน การละเล่นไม่ใช้อุปกรณ์ประดิษฐ์ใดๆ นอกจากนั้นอาจจะเป็นการร้องเล่นเต้นเพื่อความสนุกสนาน ซึ่งถือเป็นการแสดงออกของการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์แบบง่ายๆ ได้ทักษะการ เคลื่อนไหวร่างกายและเป็นการสร้างความคุ้นเคยกันในระหว่างกลุ่มเด็กๆ ด้วยกัน

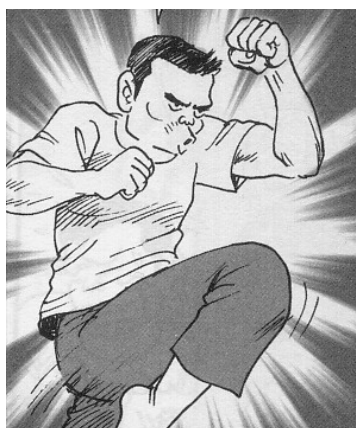
4.2 ด้านมวยไทย

สำหรับเนื้อหาที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านมวยไทย ในการ์ตูนเรื่องนี้พบเพียงตอน เดียว คือ ตอนดอนคิง สิงห์หมัดสัง เป็นตอนที่บักแปดและบักกิ้นกำลังซ้อมชกมวย อ้ายดอนนักรมวย เก๋าเดินมาเจอจึงอาสาจะสอนให้ โดยไปตัดต้นกล้วยมาให้เตะ ซึ่งอ้ายดอนนั้นเป็นเจ้าของฉายา

ตอนดอนคิง สิงห์หมัดสัง ผู้จุดประกายนักสู้ให้เด็กชายบ้านโนนหินแห่ เมื่อก่อนอายดอนตระเวนชกตามงานวัดหมู่บ้าน-ตำบลต่างๆ ทัวทั้งอำเภอ อยู่ระดับคู่เอกเลยที่เดียวในสายตาเด็กชายแล้วมันเท่ยิ่งนัก แต่บักเป็ดและบักกิ้นก็ไม่สามารถเตะตันทักด้วยได้เพราะเจ็บหน้าแข้ง อ้ายดอนจึงเตะให้ดูที่เดียวก็หักครึ่ง หลังจากนั้นก็ไ้ใช้การเข้า คอก จะเข้าพาดหางและหมัดชกฉายาของดอนคิง

ภาพที่ 4.25

การสอนท่ามวยของอ้ายดอน

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหินอินโนนหินแห่ เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

สำหรับคุณค่าของมวยไทยนั้น ชาญณรงค์ สุหงษา (2545, น. 1) ได้กล่าวไว้ว่า การฝึกมวยไทยก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม สร้างความมีระเบียบวินัยและส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทยอันดีงาม ซึ่งมวยไทยเป็นศิลปะที่ก่อกำเนิดในประเทศไทยมาแต่โบราณ

ในเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นว่าแม้การชกมวยจะไม่ใช่วัฒนธรรมประจำของภาคใดภาคหนึ่ง แต่การถ่ายทอดศิลปะการป้องกันตัวของไทยในรูปแบบของการ์ตูนก็ถือเป็นการถ่ายทอดเอกลักษณ์ของไทยและช่วยส่งเสริมการออกกำลังได้เป็นอย่างดี

5. การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสาน : ประเภทนครพนมศิลป์

ตารางที่ 4.12

สรุปการวิเคราะห์เนื้อหาการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานประเภทนครพนมศิลป์

วัฒนธรรม	การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานประเภทนครพนมศิลป์
1. ด้านความรู้เรื่อง อาหาร และการ ประกอบอาหาร	การปรากฏเนื้อหาและภาพที่แสดงให้เห็นการอธิบายและการให้ความรู้วิธีการหาอาหารและวิธีการประกอบอาหาร ได้แก่ 1. การให้ความรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตและวิธีการหาเห็ด-กบ-ลูกอีด-จิ้งหรีด-จักจั่น-กิ้งก่า 2. การให้ความรู้เกี่ยวกับการจับปลาด้วยเครื่องมือต่างๆ 3. การให้ความรู้ในการหาอาหารประเภทแมง-แมลง 4. การให้ความรู้เกี่ยวกับการจับกิ้งก่าและการนำมาประกอบอาหาร 5. การให้ความรู้เกี่ยวกับพืชผัก-ผลไม้อาหาร 6. การให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาหารกินเล่น 7. การประกอบอาหารจากเนื้อวัว-ควาย ไก่ ไข่ และอาหารหมักดอง นอกจากนี้ยังพบเนื้อหาที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของวิถีการดำรงชีวิตในรูปแบบต่างๆ ดังนี้ คือ 1. เนื้อหาที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับสภาพภูมิประเทศและฤดูกาล 2. เนื้อหาที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับภูมิปัญญาชาวบ้าน 3. เนื้อหาที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิต แนวคิดและความรู้สึกของผู้คนที่ยังชีพในชนบท 4. เนื้อหาที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อม

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

วัฒนธรรม	การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานประเภทคหกรรมศิลป์
2. ด้านเสื้อผ้าและ การแต่งกาย	การปรากฏภาพที่แสดงถึงการแต่งกายของตัวละคร ดังนี้ - ผู้ชาย นุ่งกางเกงขาก๊วยและใส่เสื้อคอกลม โดยอาจจะมีผ้าขาวม้าคาดเอวเพื่อห่อข้าวนำไปกินขณะออกไปทำไร่ทำนา - ผู้หญิง นุ่งผ้าถุง เสื้อคอกลมแขนยาวหรือเสื้อหมากกะແ່ງ
3. ด้านบ้านและการ ดูแลบ้าน	การปรากฏภาพที่แสดงถึงให้เห็นลักษณะของบ้านเรือนชาวอีสานที่อยู่ในชนบท คือ - ลักษณะบ้านที่สร้างอย่างแข็งแรง ใช้เสาเหลี่ยมเป็นเรือนใต้ถุนสูง - หลังคาบ้านมีทั้งลักษณะที่มุงด้วยหญ้า สังกะสีและกระเบื้อง - มีเรือนตุ่มน้ำอยู่ด้านข้างของตัวบ้าน - มีรั้วไม้เตี้ยๆ แบ่งอาณาเขตพื้นที่อย่างง่าย ๆ - บ้านได้สามารถจ้างให้หางออกจากตัวบ้าน
4. ด้านยาและการ ใช้ยา	การปรากฏเนื้อหาและภาพที่แสดงให้เห็นการใช้ยาสมุนไพรเพื่อนำมา รักษาอาการเบื้องต้นของการเจ็บป่วย ได้แก่ - นำใบบัวบกมาคั้นเพื่อดื่มแก้ไข้ใน - นำใบฝรั่งมาใช้เป็นยาแก้ท้องเสีย - นำใบสาบเสือมาใช้ในการห้ามเลือด
5. ด้านการอบรม ดูแลเด็ก	การปรากฏเนื้อหาและภาพที่แสดงให้เห็นการอบรมดูแลเด็กที่เป็น ความสัมพันธ์ที่มีความรักความอบอุ่นภายในครอบครัว ได้แก่ - การกอดลูก - การดูแลลูกในเรื่องอาหารการกิน - การดูแลเมื่อเจ็บป่วย - การแสดงความรักความห่วงใยที่มีต่อลูกๆ
6. ด้านการประกอบ อาชีพ	การปรากฏเนื้อหาและภาพที่แสดงให้เห็นการประกอบอาชีพ ดังนี้ - อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และการทำนา - อาชีพทั่วไป ได้แก่ อาชีพขายของเก่า ขายไอศกรีม ช่างเสริมสวย ขายหอยไต้ดิน และอาชีพนวดคลายเส้น

5.1 ด้านความรู้เรื่องอาหารและการประกอบอาหาร

การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านความรู้เรื่องอาหารในการ์ตูนเรื่องนี้ คือ ความเข้าใจ เกี่ยวกับอาหารและวิธีหาอาหารเพื่อการบริโภคในท้องถิ่นอีสาน ซึ่งอาจจะได้มาจากประสบการณ์ หรือการสืบทอดบอกต่อกัน โดยมีปริมาณการนำเสนอเนื้อหาในการ์ตูนเรื่องนี้มากเป็นอันดับ 3 รองจากการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานประเภทศิลปะในด้านภาษาและด้านเสื้อผ้าและการแต่งกาย ในขณะที่เดียวกันเนื้อหาด้านนี้ก็จะเชื่อมโยงกับด้านการประกอบอาหาร ซึ่งหมายถึงการปรุงอาหารและรายการอาหารเพื่อการบริโภคในท้องถิ่นอีสาน เช่น การลาบ ก้อย อ่อม หมก ฯลฯ

ภาพที่ 4.26

การประกอบอาหาร

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

สำหรับเนื้อหาในด้านนี้ผู้วิจัยขออธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลที่มีประโยชน์ในแต่ละตอนของการ์ตูนที่เกี่ยวกับความรู้เรื่องอาหารและการประกอบอาหารไว้ในส่วนเดียวกัน ซึ่งปรากฏในหนังสือการ์ตูน ดังนี้คือ

การให้ความรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตของเขียด กบ ลูกอ๊อด และการนำมาประกอบอาหาร ปรากฏใน ตอนคุณแม่ชาปู้น้อยหนีบมือ เมื่อแม่หุ้งถือเสียมกำลังจะออกไปซุดกบหาเขียดที่เข้าใจ (ใจ คือ ดินโคลนเมื่อแห้งจะแตกกระแหง กบ เขียดจะเข้าไปอาศัย) โดยออกไปแต่เช้าจะได้ไม่ร้อนแดด ก่อนเที่ยงก็กลับ หนูหีนขอตามไปด้วย แม่หุ้งอธิบายว่า

หน้านี้หน้าแล้งพอน้ำในนาแห้งปุ่ที่เคยอยู่ในนาก็จะซุดรูอยู่ มันสิอยู่ไปจนถึงฤดูฝนอีกที ถึงจะออกจากรู ปุ่มันอดได้เพราะมันซุดรูลงไป ในรูก็จะมีน้ำชุ่มฉ่ำอยู่ด้วย ปู

ก็คล้ายกับนั้นแหละพอถึงหน้าร้อนก็ลงจำศีลเพราะฉะนั้นกบหรือปูหน้าแล้งจะมันเป็นพิเศษ วิธีทำกินก็เอาไปจี่ (ปิ้ง) เอาไปลวก หรือสืเอาไปหมกไปตุ๋ (วิธีทำ อาหารของภาคอีสาน คล้ายหมก แต่ไม่ต้องห่อใบตอง) หรือเอาไปดองก็ได้”

หนูหิ้นเสริม “เอาไวใส่ตำบักหุ่ง (มะละกอ)...แซบ!” แม่หุ่งจึงว่า

นั่นแหละทำอะไรกินได้เยอะ..แต่ปูน้ามันมีเนื้อน้อย ส่วนใหญ่ก็สู้กิน จี๋กินหรือดองก็แค่นั้นแหละง่าย ๆ พุงนาหลังฤดูเก็บเกี่ยว แห้งแล้งเร็วเหลือเกิน กว่าจะหาปูเจอสักตัวก็ยากลำบากนัก ชูด ๆ ไปเจอรูเปล่าก็มี เหนื่อยแทบตาย จกรูจนกันโด้ง โชคดีหน่อยอาจมีกบซ่อนอยู่ในปู ถ้าตั้งใจชูดกบอย่างเดียวไม่ชูดปูก็ต้องใช้ไม้แห่ปู ถ้าแห่ถึงกันรูก็จะรู้ว่ามีปูอย่างเดียวหรือมีกบ ถ้าไม้ที่แห่ลงไปแล้วตรงปลาย แปลว่าไม่มีกบ แต่ถ้าแห่แล้วปลายไม้เปียกแปลว่ารูนั้นมีกบอยู่ข้างใน กบมันมีสัญชาตญาณ พอมันโดนไม้แห่ไปถูกตัว มันก็จะตกใจฉีกออกมาโดนไม้

นอกจากนั้น ยังพบวิธีการประกอบอาหารจากกบใน ตอนก้อยกบ เมื่อแม่หุ่งออกไปชูดกบชูดปูกับหนูหิ้น ระหว่างทางแม่หักต้นเพินหรือสาบเสือแล้วรูดใบทิ้งเพื่อไปแห่รูกบ ถ้าแห่ลงไปในรูแล้วมีกบไม้จะอ่อนๆ ถ้าไม้เปียกแสดงว่ามีกบ กบรูไม่เหมือนกบใบ (ที่กบสร้างเอง) กบรูจะอาศัยรูอยู่มันจะอยู่ลึก แต่กบใบมันจะชูดรูเองในที่ที่มีขี้ตมเหลวๆ ผังตัวอยู่จนขี้ตมแห้งแต่กระแหว หนูหิ้นจึงบอกแม่ให้หาบใบดีกว่าจะได้ไม่ต้องเมื่อย แม่หุ่งจึงบอกว่า มันคงไม่เหลือให้หาแล้ว เรางัดขึ้นหมดแล้ว เวลาผ่านไปแม่ได้กบสี่ตัว ปูอีกนับสิบ นับว่าประสบความสำเร็จในการออกหากินวันนี้ กลับบ้านแม่ปิ้งกบ 3 ตัว หนึ่งตัวเก็บให้ลูก อีกสองตัวนำมาสับ ใส่น้ำปลาร้า ข้าวคั่ว พริกขี้หนูซอย หอมแดงซอย มะม่วงซอย ส่วนการปิ้งกบปรากฏใน ตอนกบกินเดือน แม่หุ่งกำลังเดินกลับบ้าน หลังจากไปเก็บบักถั่วแหล่มาตำเพื่อกินกับปิ้งกบ ปิ้งกบไม่มีอะไรซับซ้อน คว้าใส่ทาเกลือใส่ไม้หีบแล้วย่างไฟ ส่วนตำบักถั่วแหล่ก็คล้ายๆ กับส้มตำมะละกอ แต่ถั่วแหล่ฝักสีดำ ต้องตำให้แตกเพราะเปลือกมันหนาไม่จั่นไม่เข้าน้ำเข้าเนื้อ นอกจากนั้น ยังพบเนื้อหาบางส่วนเกี่ยวกับการนำเขียดมาประกอบอาหาร คือ ตอนหนูหิ้นหาน้ำ พอตินั่งเหลาไม้คานหาน้ำให้แม่หุ่งหน้าแล้งปีนี้มันแล้งหนักกว่าทุกปี น้ำบ่อสาบผาง...แห้งขอดไม่พอเลี้ยงหมู่บ้านต้องออกไปดักที่สาบกกเม็กที่อยู่ไกลออกไปถึงสองกิโลฯ หนูก็อาสาไปดักน้ำกับแม่หุ่งด้วย นี่คือนานพนักงานแรกของหนูหิ้น แต่ไม่ใช่เรื่องแปลกสำหรับเด็กชนบทชาวอีสานที่ต้องทำงานช่วยพ่อแม่ตั้งแต่อายุน้อยๆ 5-6 ขวบ ขากลับแม่หักยอดผักเม็ก ฝักตัวอ่อนๆ มาพอประมาณใส่ครุหนูหิ้นป้องกันน้ำหก พอมาถึงบ้านก็ได้ยอดผักตัวมาแกงใส่เขียดทราย ยอดผักเม็กก็กินกับป่นปลาได้ประโยชน์สองต่อ

ส่วนเนื้อหาใน ตอนเอาไปโผด ก็ได้กล่าวถึงการหาเขียดเพื่อนำมาประกอบอาหาร เมื่อแม่หุ่งและหนูหิ้นออกไปหาเขียดทรายที่กุดปลาปาก หนองน้ำแห่งนี้เวลาหน้าแล้งน้ำจะงวด

หาดทรายตามคู้ง โค้ง ของทางน้ำก็จะปรากฏขึ้น...บริเวณที่มีร่มไม้ใบบังเย็นดีก็จะมีเขียดจำนา เขียดขาดำ มาหมกตัวอยู่ (ปัจจุบันกุดปลาปากกลายเป็นลำห้วยที่ไม่มีน้ำไหลผ่านเพราะเหนือ ลำห้วยขึ้นไปถูกปิดกั้นทำเขื่อน) หลังจากนั้นแม่ก็สอยбакส่งที่อยู่ริมตลิ่งเอาไว้ใส่ตำบั๊กหุง ตำถั่ว เพราะมะนาวมีราคาแพง มือเย็นวันนี้แม่หุงจะทำอุ้เขียดให้กิน นอกจากนั้น ใน ตอนของฝากจาก กทม. ยังมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการประกอบอาหารคือ อาหารเย็นที่รับประทานกันในครอบครัววันนั้น คือ ปิ้งเขียดอีโต้

สำหรับเนื้อหาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการหากบอีกรูปแบบหนึ่งปรากฏใน ตอนบักบวบ อ่อมกบ ในตอนนี้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการหากบโดยใช้เบ็ดหรือที่เรียกว่าเบ็ดกบ เบ็ดกบไม่ เหมือนเบ็ดหาปลาเพราะกบจะหากินริมน้ำ..คันเบ็ดแข็งแรงๆ ตรงๆ ปักลงดินให้ลึกถึงจะสู้แรงกบได้ โดยจะหาทำเลแล้วใช้จอบขุดพลิกดินขึ้นมาเอาน้ำกวาดๆ ดินให้เรียบก่อนจะใส่เหยื่อปักเบ็ดลงไป ใส่ไว้ตั้งแต่หัวค่ำ ไปดูเปลี่ยนเหยื่อช่วง 3-4 หุ่่ม แล้วกลับมาดูเบ็ดตอนก่อนสว่างอีกที เมื่อถึงบ้าน แม่หุงเดินออกหลังบ้านเก็บบวบริมรั้ว หนูหิ้นจึงได้เรียนรู้ว่า บวบลูกเล็กๆ มันจะขมยังกินไม่ได้ ส่วน ลูกแก่ๆ ก็เอาไว้ทำพันธุ์ นอกจากนั้น แม่ก็เก็บยอดบวบไปใส่อ่อมกบ (คล้ายแกงแต่ใส่น้ำน้อย) มือนี้จึงได้กินทั้งอ่อมกบและปนกบ ส่วนบวบที่เหลือก็นำไปเผาและล้างเพื่อกินกับปนกบอร่อย เช่นกัน

ภาพที่ 4.27

วิธีการหากบโดยใช้เบ็ดกบ

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหิ้นอินโนนหินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ส่วนเนื้อหาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับลูกฮึดใน ตอนหมกฮวก แม่หุ้งเอาสวิงออกไปสอน ฮวก(ซ็อนลูกฮึด) กับหนูหิน แม่หุ้งได้ให้ความรู้ในเรื่องนี้ไว้ว่า “ฮวกอยู่ในน้ำตาม บวกควาย (ปลักควาย) ตามที่มีน้ำโห่ง (น้ำขัง) นั้นแหละ ตัวอ้วนๆ นี่ฮวกกบ..ตัวมันลือออกขาวๆ ตัวใหญ่กว่าฮวกอื่น ..กินได้ไสครุ ตัวน้อยลงมา หางยาวๆ นี่ฮวกเขียดไม่กินได้..ไสครุ ตัวดำๆ กินไม่ได้เป็นฮวกซัดันคาก (คางคก)..เอาพอกิน...เดี๋ยวมันลือเป็นตัวกบตัวเขียด” ระหว่างทางเก็บผักแยงกลับมาด้วย วิธีทำก็คือ เอาฮวกมาไสซื่อออกก่อน ก่อนเอาไปล้างให้สะอาด ไส่น้ำน้อยๆ ทูบตะไคร้ หัวหอม ไส้เกลือ น้ำปลาแดกนิดแล้วก็บักพริกโพนทั้งเม็ด 4-5 เม็ด สุดท้ายไสผักกะแยง (ชื่อผักชนิดหนึ่ง มีกลิ่นฉุน) ถ้าไม่มีก็ไสใบแมงลัก

ภาพที่ 4.28

การสอนฮวกหรือการซ็อนลูกฮึด

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหินอินโนนินแห่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

การให้ความรู้เกี่ยวกับการจับปลาด้วยเครื่องมือต่างๆ และการนำมาประกอบอาหาร ได้แก่ ตอนน้ำแก่งมาแล้ว เมื่อถึงหน้าฝนน้ำได้ท่วมไปทั้งหมู่บ้าน ผ่านไปหลายวัน พ่อหิดแม่หุ้งก็เอาแห่ง (เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง) มาสอน (ซ็อน) ปลา เด็กๆ ช่วยกันต้อนปลา พอยกแห่งขึ้นก็ได้ปลามากมาย เช่นปลาชิว ปลาขาว ปลาเข็ง ปลากระเดิด ชาวบ้านโนนหินแห่พากันเริงร่าออกจับปลาทั้งใช้สวิง แห และ เบ็ดราว ได้ปลามากมายก็ทำอาหารกิน ที่เหลือก็เก็บ โดยใช้

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ใช้มาแต่โบราณคือการถนอมอาหาร ตัวโตหน่อยยกทำปลาแห้ง เล็กลงมาก็ยัดไส้ไหม้ก็เกลือทำปลาร้า

ภาพที่ 4.29
การต้อนปลาเข้าแห้ง

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

นอกจากนั้น ยังพบเนื้อหาในตอนที่พ่อยอดนายพราน เมื่อพ่อติดเหลาคันเบ็ดเพื่อนำไปปิ้งคันทนาและริมบึง

ภาพที่ 4.30
การตกปลาโดยใช้เบ็ดคัน

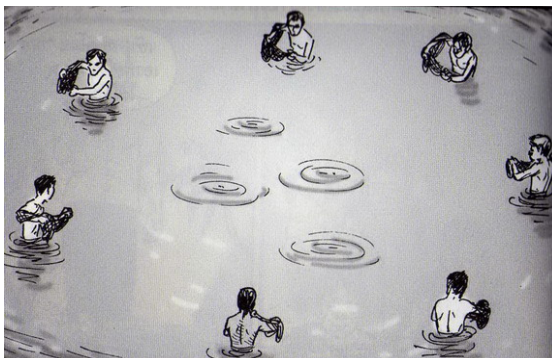
ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

โดยมีเบ็ดคันยาวๆ เรียกว่า เบ็ดชิด (เบ็ดที่ใช้ยื่นตกทั่วไป) และเบ็ดคัน จะเกี่ยวเหยื่อ ปักตามริมน้ำแล้วไปเลย ปล่อยให้ปลามากินเอง สำหรับเหยื่อเบ็ดก็มีได้เดือน ถ้าฤดูฝนก็มีลูกฮอด แมงกะซอน แต่ครั้งนี้พ่อติดใช้เหยื่อแมงกะซอน พ่อออกไปหาเหยื่อที่นาใกล้หนองซูลูหลังเก็บเกี่ยวไปนานแล้ว มีหญ้าขึ้นแซม ดินยังชุ่มลักษณะกึ่งโคลน ด้านบนจะแห้ง แมงกะซอนมักจะขุดรูอยู่ พ่อติดขุดพลิกหน้าดิน ราดน้ำลงไป แล้วช่วยกันเหยียบซักพักแมงกะซอนก็น้ำขึ้นมา ผ่านไป 2-3 ชม. ก็ได้แมงกะซอนหลายสิบตัว ตกเย็นพ่อติดออกไปปักเบ็ดให้สายเบ็ดพอดีเพื่อให้แมงกะซอน วิ่งบนผิวน้ำ ช่วงสองทุ่มต้องออกไปดูเบ็ดอีกครั้งกรณีที่เหยื่อตายหรือหลุด สีมืดและรุ่งสางออกไป กู้เบ็ด ส่วนเหยื่อที่เหลือก็ไม่ทั้งสามารถนำมาควักกินได้

สำหรับการให้ความรู้ในด้านการหาปลา ยังปรากฏในตอนซุ่มแห เป็นตอนที่เสนอ เรื่องราวของวิธีการหาปลาของชาวบ้านโนนหินแห่ที่หนองซูลู ถึงเวลาซุ่มแหทุกคนถือแหคนละ ปาก แยกกันออกไปคนละทางแล้วอ้อมเข้าหากันเป็นวงกลม เป็นการต้อนปลาเข้ามาในวงล้อม ทุกคนกางแหขัดศอก..พ่อติดให้สัญญาณก็หว่านแหพร้อมๆ กัน เมื่อแหที่หว่านออกไปจมลงต้องรีบ เหยียบรอบปากแหให้จมโคลนกันปลาออก จากนั้นค่อยๆ ไข่มืองม..คลำไปทั่วแหจนเจอตัวปลา หรืออาจจะไม่มีสักตัวก็ได้

ภาพที่ 4.31

การชุมแห

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

สำหรับการหาปลาโดยใช้เบ็ดเผือก (เบ็ดราว) ปรากฏในตอนปลาหลด เบ็ดเผือก เมื่อฝนตกหนักมาหลายวัน น้ำก็ท่วมหนองซุหลุ พ่อทิดจึงออกไปหาปลา โดยไปหาเหยื่อเบ็ดเผือก (เบ็ดราว) คือ ขี้ไก่เดือน (ไส้เดือน) ขี้ถักแถ่ (ไส้เดือนพันธุ์เล็ก) เมื่อเอาไส้เดือนใส่กระป๋องก็เอาดินทับลงไปกันไส้เดือนออกจากกระป๋อง พ่อทิดผูกเบ็ดเป็นสิบๆ แล้วเกี่ยวไว้กับก้านกล้วย พอออกไปจากบ้านก็เจอชาวบ้านหาปลาทั้งยกยอเล็กที่ทำขึ้นเอง สวิง แห่ง ซึ่งเวลานี้ น้ำท่วมถนนแล้วพ่อเลือกหนองซุหลุเพราะน้ำจะนิ่งกว่า พ่อทิดตอกเสาหลักซึ่งเชือกไนลอน มัดเบ็ดกับเชือกกระยะห่างเมตรเศษๆ เกี่ยวเหยื่อ ยกลงน้ำให้เหยื่อถึงพื้นที่เป็นดินหรือโคลนเพราะต้องการปลาหลด ปลาตุก ซึ่งเป็นปลาหากินตื้นดินไม่สู้บเหนียวฉิวน้ำ เกือบครึ่งวันได้ปลาหลดหลายสิบตัว ที่บ้านแม่ต้มน้ำจนเดือด ทูบพริก หัวหอม ตะไคร้ลงไป ใส่เกลือ น้ำปลา น้ำปลาร้านิด ปลาหลดล้างสะอาดใส่ลงไป โดยห้ามคนเพราะจะควา เมื่อปลาเริ่มสุกใส่ใบมะขามอ่อนลงไป ปลาหลดที่เหลือก็นำไปตากแห้ง

ภาพที่ 4.32

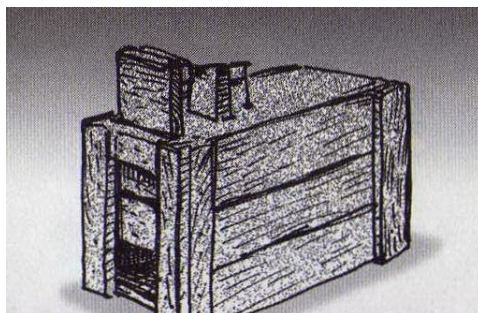
การใช้เบ็ดราวในการหาปลา

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

การหาปลาโดยใช้จันและวิธีการนั่งปลาปรากฏในตอน ตอนนั่งปลาขอใส่ผักอีหล่า พอตีดอกออกไปกู้จันดักปลาที่หนองซุหลูแต่เช้า เพราะถ้าสายเกรงว่าเด็กเลี้ยงควายจะขโมยไปเสียก่อน เนื้อหาตอนนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับจันดักปลาไว้ว่า จันดักปลาจะถูกวางในที่ที่น่าจะมีปลาเข้ามาหากิน หันหน้าเข้าหาฝั่งมีเศษไม้มาวางรอบๆ ทางเข้าปากจัน เมื่อปลาเข้าไปชนเชือกข้างใน จันก็จะติด ลื่นชักด้านบนก็จะปิดลง ปลาก็จะถูกขังอยู่ข้างใน พอตีทำจันไว้นับสิบ เมื่อยกจันจนครบหมดก็ได้ปลาช่อนมาสองตัว ปลาตุกหนึ่งตัว ถือว่าคุ้มแล้ว เมื่อถึงบ้านแม่หุ่งออกไปเก็บยอดผักอีหล่ามาไว้ใส่หนึ่งปลาขอใหญ่ โดยให้พ่อดัดล้างและหมักปลาไว้ กลับมาล้างผักรองกันหวด (บ้านนอกใช้หวดหนึ่งข้าวหนึ่งปลา) วางปลาลงบนผัก ยกใส่หม้อหนึ่งร้อนบนเตาก่อนเอาฝาหม้อมาปิด จากนั้นก็ทำน้ำจิ้มโดยการย่างพริก หอมแดง มะเขือเทศ สุกดีแล้วก็นำมาโขลกรวมกัน ใส่ น้ำปลา ร้า พอให้มีกลิ่นหอม นอกจากนี้เนื้อหายังปรากฏขั้นตอนในการทำลาบปลาตุกใน ตอนลาบปลาตุก เมื่อพ่อดัดเดินเข้าบ้านมาพร้อมปลาตุกตัวใหญ่ที่ติดโซมา แม่หุ่งปิ้งปลา ระหว่างนั้นก็ต้มน้ำปลาร้า แม่สับเนื้อปลาตุก ตำข้าวคั่วพร้อมข่าซอย เอาเนื้อปลาลงครก ค่อยๆ เติมน้ำปลาร้าตำสุกอุ่น แล้วคนให้เข้ากัน ใส่ข้าวคั่ว พริกป่น คนจนเหนียว ใส่ข่า หอมซอย คนต่ออีกหน่อย โดยกินกับ ผักกาดดินหมีหรือผักกาดหิน ผักเม็ก ผักกะเดา ผักอีฮีนก็อร่อย

ภาพที่ 4.33
จันดักปลา

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหิ่นอินโนนินหิ่นแห่ เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ภาพที่ 4.34
แม่หุ้งใช้หวดในการนึ่งปลา

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหิ่นอินโนนินหิ่นแห่ เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

นอกจากนั้นยังปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับการหาปลาจากการวิดบ่อปลาใน ตอนครู คำสิงห์ เป็นตอนที่ชาวบ้านช่วยครูคำสิงห์วิดบ่อปลา ซึ่งเป็นบ่อที่ขุดกลางนา มีทั้งปลาที่มาจากธรรมชาติและนำมาปล่อยไว้ ไม่ใช่ปลาเลี้ยง โตตามธรรมชาติ เนื้อปลาก็ไม่มัน จะเอาไปทำอะไร กินก็อร่อย สำหรับปลาที่ชาวบ้านช่วยกันจับได้นั้น มีทั้งปลาช่อ (ปลาช่อน) ปลาแซ่ (ปลาหมอ) ปลาดุก ปลากะเดิด (ปลากะตือ) ปลานิล เอียน (ปลาไหล) รวมไปถึงปลาเล็กปลาน้อยพวกปลาขาวปลาขาว โดยบนขอบบ่อชาวบ้านก่อไฟเผาปลาให้กับส้มตำบักถั่ว หลังจากเก็บปลาเสร็จ ส่วน

เนื้อหาใน ตอนก้างปลาาคอ ได้กล่าวถึงการนำปลาชิวกับปลาขาวที่พ่อติดจับไป นำคั่วน้ำขลุกขลิกใส่ผักกระแยงเพื่อจะได้เสริมกระดูกให้ลูกในท้องเพราะปลาตัวเล็กกินได้ทั้งตัวทั้งก้าง โดยมีบทบรรยายเสริมความรู้ว่า ปลาชิวนั้นตัวกลมยาวๆ ตัวเล็กกว่าปลาขาวที่ตัวแบนแต่ใหญ่กว่า

ความรู้ในการหาอาหารประเภทแมลง แมลงและการประกอบอาหารปรากฏใน ตอนแมงแคง กกบักค้อ เมื่อพ่อติดกำลังทำไม้ต่ง (รอง รองรับสิ่งที่ร่วงลงมา) แมงแคง (แมลงชนิดหนึ่ง บางแห่งเรียกเพี้ยจ๊กจั่น) วิธีทำคือ ใช้ลวดร้อยรอบถุงพลาสติกขนาดใหญ่พอสมควร แล้วเอามามัดติดกับปลายไม้ไผ่ความยาว 2-3 เมตร ความอ่อนของลวดสามารถปรับปากถุงให้เหยียดตรงหรือตั้งฉากได้

ภาพที่ 4.35

การใช้ไม้ต่งรองรับแมงแคง

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

แมงแคงอาศัยอยู่บนต้นตะค้อซึ่งหน้าแล้งจะแตกใบอ่อนออกดอกออกลูก เวลาจะมีแมงแคงออกไข่ออกตัวอาศัยกินใบอ่อนของต้นตะค้อ พ่ออธิบายเกี่ยวกับแมงแคงว่า ตัวพ่อตัวแม่มันจะมีปีก ตัวลูกไม่มีปีกบินไม่ได้ ตัวเมียสีขาวกันเป็นแฉก ตัวเล็กกว่าคือตัวผู้มีสีส้มกันไม่มีแฉก ฉีแมงแคงสีแดงมีฤทธิ์แสบร้อน กลับถึงบ้านล้างแมงแคง นำไปคั่วในกระทะพร้อมเกลือ ตัวผู้จะมีรสเผ็ดเพราะมีพิษของมันค้างอยู่ ส่วนลูกตะค้อแม่แกะเปลือกเอาเนื้อหุ้มเมล็ดในเหลืองอ้อย ใส่ น้ำปลาร้า (น้ำปลาก็ได้) ใส่พริกป่นคนไปมาเรียกว่าชั้วบักค้อ นอกจากนี้ ยังปรากฏในตอนแมงละงำ เมื่อแม่หู่ถือสวิงออกไปส่อนโคนที่หนองซุหลู (การตกได้เศษกิ่งไม้มัดรวมกันทิ้งลงน้ำให้ปลา กุ้ง แมงละงำมาอาศัย) เมื่อถึงหน้าแล้ง พ่อจะตัดกิ่งไม้รอบๆ หนองซุหลูมามัดรวมๆ กันหลายๆ มัด เอาโคนกิ่งไม้ลงน้ำระดับเอว เอาเชือกมัดกับหลักไม้กันลอยน้ำหนี ข้ามคืนก็จะมีปลา

เล็กปลาน้อย เช่น ปลาหมัด ปลาคาบของ ปลาอืด ไปจนถึงปู หอย แมงละงำ (เป็นตัวอ่อนของแมงปอชนิดหนึ่ง พอโตขึ้นจะไต่ไปเกาะตามต้นไม้ เมื่อถึงเวลาจะลอกคราบออกเป็นแมลงปอ) กุ้ง และเหี่ยว (เป็นตัวอ่อนแมลงปอเช่นกัน) แม่หุงลงน้ำแล้วค่อยๆ ช้อนสวิงลงใต้โคนแล้วค่อยๆ ยกขึ้นเหนือน้ำ เขย่าๆ ให้สัตว์น้ำลงสวิงก่อนจะวางโคนไว้ที่เดิม กลับถึงบ้านแม่หุงเลือกปลา แมงละงำ ออกมาล้างให้สะอาด คลุกเกลือ ใส่คะไค้ ไข่แมงลัก และพริกพิน แล้วห่อด้วยใบตองสักสองชั้นใส่ไม้หีบก่อนนำไปปิ้งบนไฟ

ภาพที่ 4.36

การช้อนสวิงลงใต้โคนเพื่อหาแมงละงำและสัตว์น้ำขนาดเล็ก

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหินอินโนนินแห่ เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

สำหรับการให้ความรู้เกี่ยวกับแมง-แมลง ยังปรากฏในตอนจีโปมและตอนบั้งตั้งอีพ้อ ซึ่งเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับจิ้งหรีดใหญ่ เมื่อเสียงแมงจีโปม (จิ้งโกร่ง จิ้งหรีดใหญ่ ตัวสีเหลืองน้ำตาลอ่อน) ร้องจืดๆ จีโปมสามารถนำมาคั่วเกลือหรือใส่แกงหน่อไม้ก็อร่อย จีโปมจะอยู่ในรูที่ขุดเอง ตามหัวไร่ปลายนาป่าละเมาะทั่วไปที่เป็นดินปนทราย สังเกตดูกองดินเป็นขุยๆ ปากรู และรูต้องไม่เก่าไม่โล่งเพราะนั่นอาจจะมีสัตว์อื่นอาศัยอยู่แทน แม่หุงขุดอยู่ไม่กี่ชั่วโมงก็ได้มากพอกิน.. เอาแค่นี้พอกิน แม่หุงควักไส้ เด็ดปีก แล้วนำไปคั่วเกลือ สำหรับตอนบั้งตั้งอีพ้อ เนื้อหาในตอนนี้แสดงถึงภาพทุ่งนาและต้นไม้ที่ดูแห้งแล้ง มีเสียงจักจั่นร้องแฉ่งๆ แข่งกันเสียงดัง เป็นสัญญาณบอกว่าเข้าสู่หน้าแล้งอีกครั้ง หนูหินจึงถามถึงที่มาของเสียง พ่อทิดได้ให้ความรู้ในเรื่องนี้ว่า

เสียงจ๊กจั่นกับเสียงแมงอี่นะลูก พอถึงหน้าแล้งมันก็ออกมาจากบ้ำใต้ดินที่มันขุดลงไปจำศีลอยู่ในดิน ก่อนที่หน้าฝนจะมา พอถึงเวลาก็ออกมา มันกินน้ำเลี้ยงจากรากไม้ต้นที่มันฝังตัวอยู่ พอมันขึ้นมา มันก็จะลอกคราบที่เก่าไม่สะดวกออกก่อน เพราะคราบเก่ามันอยู่ในดินนานหลายเดือนมันต้องลอกคราบออกไปเหมือนคน..ถอดเสื้อผ้า เปลี่ยนชุดใหม่

ในขณะที่พ่อทิดกำลังนั่งตัดไม้ไผ่ หนูหิ่นก็เข้ามาถามว่ากำลังทำอะไร พ่อทิดจึงบอกว่าตนกำลังตัดไม้ไผ่เอาไปทำบั้งตั้ง โดยได้อธิบายไว้ว่า

ทำเอาไปติดจ๊กจั่นติดแมงอี่ ดัง...ก็คือ ยางไฮ (ไฮคือต้นไม้ตระกูลโพธิ์-ไทร)ที่เราไปบากเอาจากต้นของมันเอาใส่บั้งไม้ไผ่นี้ พอได้ยางไฮมาสักครึ่งบั้ง ก็เอา ขี้ยาง (ชัน) ทูบใส่ลงไปพอประมาณ แล้วค่อยเอาบั้งตั้งนี้ไปตั้งไฟ เหมือนเผาข้าวหลาม พอยางไฮใส่ขี้ยางถูกความร้อน มันจะละลายใส่กัน หาไม้ไผ่ยาวสักคืบกว่า เหลาให้น้อยๆ เท่าไม้เสียบลูกชิ้น เอามายอกมาคนให้มันเหนียว ตันกกไฮบ้านเฮามีหลาย..นกกินลูกมันแล้วก็บินไปขี้ไป ขี้ย้ายไปทั่ว ตันมันเลยเกิดไปทั่วเหมือนกัน

ภาพที่ 4.37

การบากเอายางไฮ

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหิ่นอินโนนินแห่ เด่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

ภาพที่ 4.38

การนำแป้งไปติดจึกั่น

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

นอกจากนี้ ยังปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับตัวบั้งใน ตอนบั้ง โดยได้อธิบายเกี่ยวกับบั้งว่า บั้งนั้นก็คือแมงมุมอาจจะมีพิษแต่ก็กินได้ ลักษณะของรูบั้งมักจะขุดรูอยู่ตามคันนาหรือตามเนินดิน ชักใยแผ่ออกรอบๆ ปากรูเป็นรูปปากแตรไว้รอดักเหยื่อ เช่น มดแมลงให้มาติดกับ บั้งเป็นแมงมุม พันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดตัวขนาดหัวแม่มือ ตัวดำมีขนรอบตัว ถึงบ้านก็นำไปเผาเด็ดหัวกับขาทิ้ง เหลือไว้แต่ตัวมัน...บั้งมีเนื้อเป็นเซลล์หอมมัน เผาพริก กระเทียม หอมแดง ซ้ำให้สุก ต้มให้แหลกแล้วใส่แป้งลงไปตำ ปรงรสด้วยน้ำปลาร้าหรือน้ำปลา

การให้ความรู้เกี่ยวกับการจับกิ้งก่าและการนำมาประกอบอาหาร ซึ่งปรากฏใน ตอนกะปอม เมื่อพ่อติดกำลังนั่งทำบ่วงค้องกะปอม (บ่วงคล้องกิ้งก่า) และได้เล่าให้หนูหีนฟังว่าเวลาเห็นกะปอมต้องผิวปากไล่มัน มันจะลืมระวังตัวแล้วก็ค่อยเอาบ่วงคล้องคอมัน เนื้อเรื่องได้บรรยายไว้ว่า วิธีทำบ่วงค้องกะปอมหรือกิ้งก่าเป็นภูมิปัญญาในการหากินง่ายๆ ของคนอีสาน แค้ใช้เชือกไนลอนทำเป็นบ่วงรูคดได้มัดติดปลายไม้ ใช้คล้องกะปอมที่เกาะต้นไม้หรือกิ่งไม้ที่ไม่สูงเกินไป แต่ถ้าตัวไหนอยู่สูงเกินไปพอก็จะยิงมันด้วยบักกะถุน (หนังสติ๊ก)..ส่วนลูกกะถุนก็คือ ขี้หีนแห่ (หีนลูกรัง) พ่อหากกะปอมได้ลืบกว่าตัวก็พอเพราะถ้าเอาไปเยอะมันจะสูญพันธุ์ เมื่อเอามาทำกินต้องลอกหนังควักไส้ นำไปบั้งแล้วสับเป็นชิ้นเล็กๆ ใส่ซามไว้ สับมะม่วงเปรี้ยว ใส่พริกป่น ข้าวคั่ว น้ำปลาร้า (หรือน้ำปลา) และมะม่วงคลุกเคล้าให้เข้าน้ำเข้าเนื้อแล้วใส่ใบสะระแหน่

ภาพที่ 4.39
การใช้ปวงคล้องกะปอม

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหินอินโนหินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

การให้ความรู้เกี่ยวกับพืชผัก-ผลไม้และวิธีการนำมาประกอบอาหารปรากฏใน ตอน ผักหวาน แม่หุ้งถือไม้สอยที่มีตะกร้าติดไว้ออกไปเหย่ไข่มดแดงมาแกงใส่ผักหวาน แม่หุ้งว่า กินผัก แล้วดีต่อลำไส้ ขับถ่ายสะดวก แม่หุ้งหารังมดแดงได้ไม่มากเพราะชาวบ้านเพิ่งจะมาเหย่ไข่มดแดง ไปก่อนแล้ว แม่หุ้งจึงเปรยว่า “ได้แค่นี้ก็กินแค่นี้แหละ..ไปหาเก็บผักหวานดีกว่า คิดว่าชาวบ้านคงสี ไม่ไปเก็บกินหมดจนแป้นเอ็ดเต็ดเดื่อ” สำหรับผักหวานนั้นชอบขึ้นตามโคกตามป่าเขาพอถึงหน้าแล้ง ก็จะแตกยอดยิ่งเก็บยิ่งแตกยอด กลับถึงบ้านก็ล้างไข่มดแดงและผักหวาน โดยเด็ดใบยอดอ่อนๆ ไว้แกง ตำหอม พริก ตะไคร้ ใส่เกลือ น้ำปลาร้า ลงไปในน้ำเดือด ใส่ผักหวานพอใบยุบก็ใส่ไข่มดแดงและปลากรอบตากแห้ง นอกจากนั้น ยังปรากฏในตอนหน่อไม้เคียงไฟ ครอบครัวหนูหินนั่งอยู่ด้วยกันพร้อมหน้าพร้อมตา พ่อทิดเปรยว่าอยากกินแกงหน่อไม้เคียงไฟใส่ผักกะแยง แม่หุ้งจึงบอก ให้ไปสับมาซักสองสามหน่อให้เก็บใบย่านางมาด้วยเดี๋ยวจะทำให้กิน หน่อไม้เคียงไฟอยู่ไม่ไกล พ่อทิดปลูกเอาไว้ใกล้เถียงนา ไม้ไผ่เคียงไฟเป็นไม้ไม่มีหนาม ไม้ไผ่แก่นิยมใช้ทำแคร่ ทำบันได ทำไม้ หลาว ฯลฯ เมื่อถึงบ้านแม่ปอกเปลือกหน่อไม้และสับบางๆ หน่อไม้เคียงไฟจะเป็นปล้องยาวมียอดอ่อน มีแข็ง โดยเฉพาะต้นๆ หน่อเมื่อใกล้ซ้อแม่จะฝานบางๆ เป็นวง ส่วนที่อ่อนๆ ไปจนถึงปลายหน่อแม่ สับบางๆ ยาวประมาณครึ่งฝ่ามือ เสร็จแล้วนำมาต้มในน้ำให้หน่อไม้คลายความขม นานพอสมควร ต้มจนหน่อไม้จืดรินน้ำทิ้ง เปลี่ยนน้ำต้มใหม่รอแกง สักพักรินน้ำทิ้งอีก นำใบย่านางและข้าวเปลือก (ข้าวเหนียวแช่น้ำให้นิ่มก่อน) แล้วตำพร้อมกัน ข้าวเปลือกจะทำให้แกงน้ำข้นขึ้นแล้วนำไปใส่หม้อตำ หน่อไม้ จากนั้นปรุงรสด้วยน้ำปลาร้าหรือน้ำปลา ใส่พริกพอน ใส่ผักกะแยงแกงหน่อไม้จะได้หอมแต่ หากไม่มีใส่ใบแมงลักแทนก็ได้ หรือหากจะใส่แมงจัญหรือน้ำจิ้มก็อร่อย ถือได้ว่าหน่อไม้เป็นอาหาร

ชั้นเลิศของคนอีสาน มีประโยชน์มีกากอาหารสูง กินเยอะไม่อ้วน ส่วนใน ตอนหนูหิ้นหาบน้ำ เป็นการกล่าวถึงประโยชน์ที่เกิดจากนำผักมาป้องกันน้ำหกลเมื่อหนูหิ้นเริ่มหาบน้ำ คือการหักยอดผักเม็ก ผักติ้วอ่อนๆ มาพอประมาณใส่ครุหนูหิ้น พอมาถึงบ้านก็ได้ยอดผักติ้วมาแกงใส่เซียดทราย ยอดผักเม็กก็กินกับป่นปลาได้ประโยชน์สองต่อ

การให้ความรู้เกี่ยวเห็ดและวิธีการแกงเห็ดใน ตอนเห็ดระโงก เมื่อแม่หุ่งและหนูหิ้นออกไปหาเห็ดที่โคกจิกริมห้วยขุหลุ หนูหิ้นบ่นอยากกินเห็ดปลวก(เห็ดโคน) แม่หุ่งจึงกล่าวว่า

เห็ดปลวกเดี๋ยวนี้หาากินยากเพราะว่าชาวบ้านชอบเอาปลวกไปเลี้ยงไก่...เลยหาซื้อปลวกมาให้กินเห็ดยาก ที่โคกจิกก็มีเห็ดหลาย ส่วนใหญ่ก็เห็ดระโงก แล้วก็เห็ดข่า เห็ดไค เห็ดเผาะ เห็ดถ่าน เห็ดเผาะ ถ้าโชคดีก็เจอเห็ดปลวก แกงใส่ยอดผักติ้ว สุกแล้วน้ำแกงเหนียวๆ ลื่นๆ โอ้ย...แซบอีหลีตัว ส่วนเห็ดไคก็เอามาบั้งให้เหลืองหอมแล้วเอามาตำแจ่ว นี่ก็แซบ เห็ดข่า เห็ดเผาะ เห็ดถ่าน เห็ดเผาะ ส่วนใหญ่ก็แกงใส่ผักติ้วนี้แหละ...ง่ายๆ แต่แซบ

โดยเนื้อหาบรรยายไว้ว่า โคกจิกเป็นป่าเบญจพรรณ มีพันธุ์ไม้หลายชนิดเกิดผสมกัน เช่น ต้นจิก ต้นยาง ต้นกูง ต้นชาด ฯลฯ โคกจิกเป็นป่าสาธารณะคนหลายหมู่บ้านรอบๆ ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น เก็บฟืน เก็บผัก เก็บเห็ด และสมุนไพรเป็นต้น สำหรับความรู้ในเรื่องเห็ดนั้น แม่หุ่งอธิบายว่า “เห็ดระโงก มีทั้งสีแดง สีเหลือง สีขาว ถัดจากบานหลายๆ ก็อย่าเก็บเด็ด เอาดอกตูมหน่อยหรือเอาแบบเป็นไข่ก็ดี...แกงแซบ เห็ดระโงกแบบเป็นไข่ มันจะมีเปลือกหุ้มก่อนจะเป็นดอกตูม ตรงเง้าเห็ดสีมีคล้ายๆ ทุงเท้า..นี่แหละเมื่อก่อนคือเปลือกไข่มัน” ระหว่างเก็บเห็ดแม่หุ่งกับออกหนูหิ้นว่าจะเก็บเห็ดอะไรให้แม่ดูก่อน เพราะอาจจะเจอเห็ดเบือมันมีพิษ เลยบ่าย ได้เห็ดหลายชนิด ถึงบ้านก็ล้างและแยกเห็ด เห็ดระโงกแกงกินก่อน เห็ดข่า เห็ดถ่านเอาไว้นึ่งกินกับแจ่ว เห็ดไคเอาไว้บั้งตำแจ่วในวันต่อไป แกงเห็ดระโงกนั้นง่าย ๆ ใส่ น้ำใส่เห็ดใส่ปลาร้า ใส่ผักติ้วและผักอีตูตบท้ายด้วยผักพริกโพน

การให้ความรู้เกี่ยวกับสาหร่ายน้ำจืดและการประกอบอาหารใน ตอนลาบเทา เมื่ออาหารมื้อเย็นในวันนั้นแม่หุ่งบอกพ่อทิดว่ามีกบอยู่สองตัว จะนำมาต้มป่น (น้ำพริก) ให้พ่อทิดไปหาผักมาไว้กินกับน้ำพริกด้วย หลังจากนั้นพ่อทิดก็ไปหาผักกับหนูหิ้นแถวคุดปลาปาก (ชื่อหนองน้ำ) พ่อทิดก็เก็บผักกระโดนน้ำ (ไม้ยืนต้นขึ้นตามลำคลอง) ซึ่งมีใบเล็กๆ ใบไม้ใหญ่คือผักกระโดนบกแต่รสชาติเหมือนๆ กัน และในหนองน้ำนั้นเองก็พบ เทา ซึ่งเป็นพืชน้ำตระกูลเดียวกับแห้วหรือสาหร่าย เป็นเส้นเล็กๆ สีเขียวขึ้นเป็นแพ ดูๆ ไปก็คล้ายตะไคร่น้ำ นำมาล้างให้สะอาดทำเป็นอาหารได้ อร่อย...(อยู่ที่คนชอบ) ในระหว่างทางก็ยังพบต้นบักเล็บแมว (ผลไม้ป่า ลูกกลมเล็กๆ คล้ายเม็ดพริกไทย) สำหรับการประกอบอาหารวันนี้ แม่หุ่งทำป่นกบหรือน้ำพริกกับด้วยวิธีเดียวกับ

น้ำพริกปลาร้าทั่วๆ ไป แต่ไม่ใช่พริกป่น พริกที่ใส่จะเป็นพริกโพน (พริกที่ปลูกบนเนิน รสเผ็ดมาก) จี๊ไฟจนสุก ส่วนเทาก็ล้างให้สะอาดใส่ในครกตักป่นกบใส่คนให้เข้ากัน หั่นพริกชี้หนู ใส่ใบปักหอมเปหรือผักชีฝรั่ง ที่สำคัญหั่นบักเชือกขึ้นใส่ลง

การให้ความรู้เกี่ยวกับต้นไม้มัน ตอนต้นไม้มันในทุ่งนา เป็นการอธิบายประโยชน์ของต้นไม้มันต่างๆ ที่ขึ้นอยู่ในทุ่งนา เมื่อพ่อทิดออกไปซ่อมคันนาเนื่องจากหน้าแล้งพากันขุดรูปลูกคันนาเสียหาย หนูห็นจึงขอตามไปด้วย ในตอนนี้พ่อทิดได้ให้ความรู้และประโยชน์เกี่ยวกับต้นไม้มันในทุ่งนาหลายชนิด คือ กกสะแบงที่ขึ้นกลางนา ที่ไม่ตัดเพราะใช้เป็นร่มเงา ส่วนลูกที่หม่นตัวๆ ลงมาเมื่อพัดไปไหนก็อกใหม่ทีนั้น กกบักบก เมล็ดเอาไปคั่วกินได้รสชาติมันๆ บักหว่าขี้มด เมล็ดกินได้เปรี้ยวๆ หวานๆ กกบักหาด ผลสุกมีสีเหลือง เปรี้ยวๆ หวานๆ เป็นไม้ที่นำมาทำโปงลาง กกยางนา มีโพรงที่บากไว้เพื่อเอาไฟสุกให้ขี้ยางไหลออกมา เอาไปทำขี้ได้ ทำชันไว้ซ่อมตะกร้า กกแก ที่อยู่อาศัยของด้วงหรือคว่าง พ่อทิดใช้ไม้แกล่เอาทำถ่านไว้ใช้หน้าฝนเพราะเป็นเชื้อเพลิงติดไฟง่าย ขี้ถ่านน้อยตอนจบของเรื่องหนูห็นอธิบายเพิ่มเติมให้คุณมิลค์ฟังว่า “บ้านหนูใช้ทั้งฟืน ทั้งถ่าน ถ้าฟืนก็ใช้กับคิไฟแบบ (เตาไฟแบบโบราณ มีก้อนเสา 3 ก้อนอยู่ในกระบะดิน) ก้อนเสา (ก้อนดินหรือก้อนหินที่ใช้เรียงเป็นเตาไฟ) ถ้าถ่านก็ใช้กับเตา เอาไว้ปิ้ง...ย่าง...นี่ยังมีต้นไม้อีกเยอะในนาหนูแต่ละต้นก็มีประโยชน์ทั้งนั้น พ่อห้ามตัดต้นไม้มันใหญ่เด็ดขาด”

ภาพที่ 4.40

คิไฟก้อนเสา 3 ก้อน

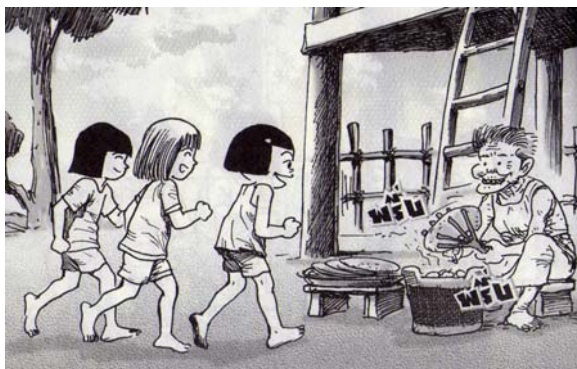
ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูห็นอินโนนินแหม่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

อีกทั้งยังปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับการนำผักมาประกอบอาหารใน ตอนส้มผักกาดหิน ในขณะที่พ่อติดก็ออกไปรดน้ำผักที่ปลูกไว้ คือผักกาดเขียวปี (นิยมนำมาทำผัดทอง) ผักกาดหิน (เป็นพันธุ์เดียวกับผักกาดเขียวปี แต่ต้นเล็ก ใบหยักๆ กลิ่นฉุน รสขำขึ้นจุ่มกคล้ายวาซาบิของญี่ปุ่น) ส่วนปุยที่ใช้คือขี้ควายและขี้ไก่ สำหรับวิธีการทำส้มผักกาดแม่หุ้งหันผักเป็นชั้นๆ ใส่กะละมังโรยเกลือลงไปแล้วคั้นให้ผักนิ่ม แล้วนำมาล้างและคั้นใหม่อีกรอบ ใส่เกลือและข้าวเหนียวหนึ่งลงไปคั้นด้วย (ข้าวเหนียวจะทำให้ผักเปรี้ยว) เสร็จแล้วใช้น้ำข้าวหม่า (น้ำข้าวข้าว) เทใส่กะละมังพอท่วมทิ้งไว้หนึ่งคืน รุ่งขึ้นก็ได้กิน

นอกจากนั้น ยังพบการให้ความรู้เกี่ยวกับการนำขนุนมาประกอบอาหารซึ่งปรากฏในตอนบักหมี เนื้อเรื่องตอนนี้เล่าถึงการเลือกบักหมี (ขนุน) เมื่อพ่อติดเดินไปหลังบ้าน มีบักหมีฝ้ายและบักหมีหนังอย่างละสองต้น พ่อติดเก็บบักหมีตาห่างๆ ไปต้มกินสุก เก็บบักหมีอ่อนไปต้มชุบ (น้ำพริกปลาร้า ปนปลา) และเก็บห่าบักหมี (ขนุนที่ไม่ติดลูก) เอาไปกินกับปลาแดกหัวสิงไค (ตะไคร้) บักพริกโพน ครู่ต่อมา พ่อกับแม่หนูห็นก็มานั่งแคว่ไต้ถุนบ้าน นั่งกินเมี่ยงห่าบักหมี โดยผู้เขียนได้ถ่ายทอดความรู้สึกตนเองซึ่งได้บรรยายไว้ว่า ห่าบักหมีจะมีรสฝาด แต่พ่อได้กินกับปลาแดกตอนหัวสิงไค พริกเผ็ดๆ เด็ดจริงๆ ขอบอก (ผู้เขียน) เมื่อหนูห็นกลับมาจึงขอกินด้วย แต่ก็ต้องรีบคายทิ้งด้วยรสชาติที่ฝาดและไม่อร่อย พ่อติดได้พูดกับหนูห็นว่า “ลูกยังเป็นเด็กน้อย อีกบ่นานก็กินเป็น...ถ้ากินตำบักหุ้ง ตำบักถั่ว ตำบักแตง ตำกล้วยตานีเป็น อีกบ่นานก็กินอาหารกินเล่นพวกนี้เป็น...ฮ่าฮ่า” สำหรับวิธีการทำบักหมีอ่อนนั้น แม่หุ้งต้มบักหมีอ่อนไว้แล้ว...พอดกเย็นก็เอามาปาดเปลือกหนามๆ ออก บนคี่ไฟ (เตาไฟแบบโบราณ มีก้อนเถ้า 3 ก้อน อยู่ในกระบะดิน) ต้มปลาตุ๋นใส่น้ำปลาแดกไว้เพื่อทำปนปลาหรือน้ำพริกปลาร้า เมื่อได้น้ำพริกปลาร้าแล้วถ้วยใหญ่ หั่นบักหมีต้มใส่ครก ตำให้แหลกพอดี ใส่ปนปลาลงไป ตำพอยั่วๆ ให้เข้ากันใส่พริกป่น คนๆ แล้วชิม ตักใส่ถ้วยใหญ่ ใส่ใบผักสะแงะ (สะระแหน่) ใบหอมเป (ผักชีฝรั่ง) หรือหั่นต้นหอมใส่หน่อยก็ได้

ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาหารกินเล่น คือ ข้าวโป่ง (ข้าวเกรียบหุซ้าง มีลักษณะแผ่นใหญ่ๆ) ปรากฏอยู่ใน ตอนข้าวโป่งแม่ใหญ่ฮ้อง

ภาพที่ 4.41
แม่ใหญ่ต้องกำลังปิ้งข้าวโป่ง

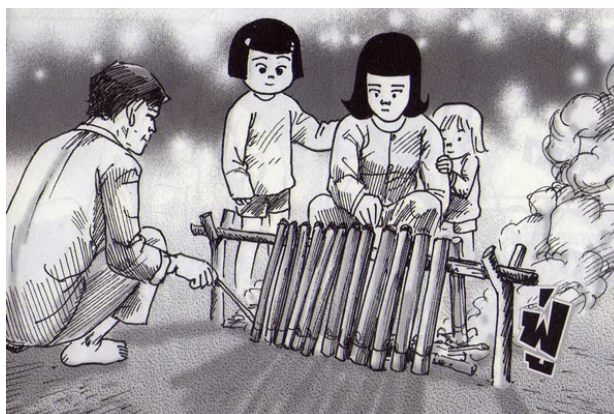

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนฮินโนนฮินแห่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

เป็นตอนที่เด็กๆ กำลังเล่นขายของและได้ชวนกันไปซื้อข้าวโป่งแม่ใหญ่ฮ้องซึ่งเป็นคน
แกในหมู่บ้านที่กำลังนั่งปิ้งด้วยเตาถ่านอยู่ใต้ถุนบ้านตัวเอง

นอกจากนี้ ก็พบเนื้อหาการตื้นในการให้ความรู้และการทำข้าวหلامที่ปรากฏอยู่ใน
ตอนข้าวหلامอีแม่ เมื่อพ่อทิดได้อธิบายเกี่ยวกับไม้ไผ่ไว้ว่า “เป็นไม้ไผ่บ้าน ดีที่สุด ไม้นี้หอมแซบ
เออลำที่บ่แก่..บ่เกินปีไม้สิอ่อนพอดิ” เมื่อแบกไม้ไผ่กลับบ้าน แม่หุ่งก็เตรียมข้าวใหม่แช่น้ำไว้แล้ว
เหลือแต่ใส่กะทิ ใส่น้ำตาล พ่อทิดจึงตัดไม้ไผ่ที่ละปล้องเอาไว้กรอกข้าวหلام ไม้ไผ่ลำเดียวตัดได้
สิบกว่าปล้อง ต่อมาแม่เอาข้าวเหนียวที่คลุกกะทิจนมันใส่น้ำตาลใส่เกลือนิดหน่อยได้รสหวานมัน
เค็มนิดๆ กรอกใส่บั้งข้าวหلام เสร็จแล้วเติมหัวกะทิใส่ปากกระบอกรับด้วยกามมะพร้าว เตรียม
ตัวเผาข้าวหلام

ภาพที่ 4.42
การปิ้งข้าวหลาม

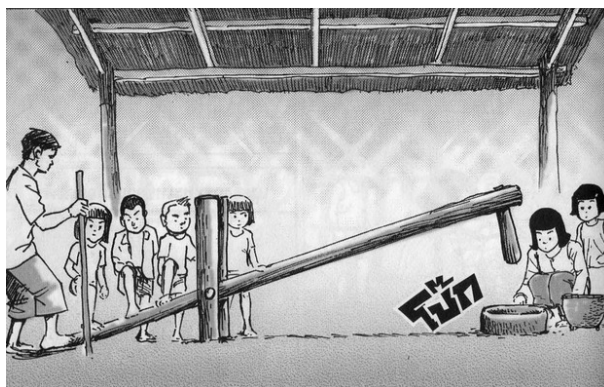

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

อีกทั้งความรู้ในการเลือกข้าวเพื่อนำมาทำข้าวเฒ่าในตอนข้าวเฒ่า เมื่อพ่อติดไปเกี่ยวข้าวโดยมีหนูหีนตามไปด้วย เมื่อไปถึงพ่อชิมข้าวพร้อมอธิบายว่า ข้าวที่อ่อนไปมันจะละ ไม่อร่อย ถ้าข้าวที่แข็งไปก็จะไม่หวาน จึงต้องเลือกข้าวที่หามพอดี เมื่อเกี่ยวข้าวเหนียวได้มากพอ พ่อติดมัดเป็นพ่อนๆ แล้วใช้ไม้คั่นหลาวที่แหลมทั้งสองด้านเสียบด้านละเท่าๆ กัน หาบกลับบ้าน แม่หุงแยกเมล็ดข้าวออกจากรวงแล้วนำไปคั่วในกะทะ ส่วนพ่อติดไปเตรียมครกมอง (ครกกระเดื่อง) แล้วนำข้าวเปลือกที่คั่วแล้วเทใส่ครกที่ละครั้งครก พ่อติดและเด็กๆ มาช่วยกันเหยียบหางครก ต่ำจนข้าวเฒ่าหลุดจากเปลือกก็นำมาผัดในกระดัง เมื่อแยกแกลบข้าวเฒ่าเสร็จก็จะได้ข้าวเฒ่าใหม่ๆ ที่หอมและหวานนุ่ม โดยถ้าจะกินให้อร่อยต้องกินกับกล้วยสุก

ภาพที่ 4.43

การใช้ครกกระเดื่องตำข้าวเปลือกเพื่อนำไปทำข้าวเม่า

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนฮินโนนฮินแห่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ในขณะที่ ตอนสัมผัสกาดหิน ได้กล่าวถึงการทำข้าวจี๊ขณะหนูหีนนั่งผิงไฟในช่วงหน้าหนาว โดยการนำปั่นข้าวเหนียวแน่นๆ เสียบด้วยไม้ไผ่ยาวๆ โรยด้วยเกลือ ถ้าจี๊บนหลักย่างเตาถ่านจะนิ่มปั่นแบนๆ หรืออาจจะทำด้วยไขไก่ จี๊บริเวณที่ไฟเป็นถ่านอย่าจี๊ตรงเปลวไฟเพราะจะไหม้ก่อนสุกและเหม็นควันไฟกินไม่อร่อย ในขณะที่ ตอนเลื้อยกันหนาว มีเนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาหารเมื่อเข้าสู่ฤดูหนาวเช่นกัน เมื่อพ่อทิดให้แม่หุ่งเอาหัวมันมาเผากินร้อนๆ เพื่อแก้หนาว โดยหมกได้ชี้เฝ้าใช้เวลาไม่นานก็สามารถกินได้

ส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับของกินเล่นที่ปรากฏในการ์ตูนซึ่งทำมาจากผลไม้จากภาคใต้ตอนบนอย่าง ยัดใบก ลมพัดแรงเหมือนฝนใกล้จะตก มะม่วงน้อยจึงตกลงมาให้เด็กๆ ได้เก็บกัน มะม่วงน้อยเป็นมะม่วงพันธุ์เมือง ลูกไม่โต รั้ว ผลดิบจะเปรี้ยวมากๆ เอามาฝับๆ รอบๆ คลุกเกลือตากแดดสักพัก..เอามากิน อร่อยมาก ผลสุกเปลือกจะหนาสีไม่ค่อยเปลี่ยนแค่เหลืองปนเขียวนิดหน่อย รสหวานๆ อมเปรี้ยวนิดๆ อร่อย เมื่อมีมะม่วงสุกเยอะจนกินไม่ทันแม่หุ่งจึงทำมะม่วงแผ่น โดยไปเก็บใบจามรอมมะม่วงเป็นใบไม้หนาใหญ่มันเหนียวทนทานปกมะม่วงแผ่นออกได้ง่าย ไม่ติดใบ หน้าแล้งดอกจามก็จะบานสีแดงเป็นพวงมีน้ำหวานให้ดูเด็กกินเล่น เมื่อถึงบ้านแม่หุ่งซูดเอาแต่น้ำมะม่วงสุกซูดใส่หม้อเสร็จแล้วตั้งไฟ เติมน้ำตาล เกลือเล็กน้อย กวนไปเรื่อยๆ จนสุกเปื่อยพอดี (บางสูตรก็ซูดน้ำมะพร้าวผสมลงไปด้วยอร่อยมันดี) จากนั้นก็นำมาตากแดดให้ใบจามเปลี่ยนให้บาง ใส่กระดิ่งนำไปตากแดด ไม่ก็แดดก็แห้งสนิทแกะออกมาผัดใส่น้ำมันให้มันกรอบ แม่หุ่งนำมะม่วงน้อยสุกมาตัดตรงจุกแล้วบีบๆ บีบให้เนื้อมันยุ่ย บีบเม็ดออก ยังมีเนื้อกับน้ำอยู่ในเปลือกเอาข้าวเหนียวเข้าไปแทน

เนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาหารจากเนื้อวัว-ควาย ปรากฏใน ตอนชกเล็ก เมื่อพ่อทิดได้เนื้อจากวัวที่ตกบ่อน้ำตายมาประกอบอาหารวันนี้ พ่อทิดอยากกินชกเล็ก แม่หุ้งอยากกินลาบ ส่วนหนูห็นอยากกินบั้งขึ้น (บั้งเนื้อ) แต่แม่หุ้งก็อดเตือนพ่อทิดไม่ได้ว่าเขารณรงค์ว่าอย่ากินของดิบ มันจะเป็นพยาธิ พ่อทิดจึงว่านานๆ จะได้กินสักครั้ง หลังจากนั้นพ่อออกไปเก็บยอดผักตม ผักกระถิน ใบบัวบก เพื่อเอาไว้กินกับลาบ พ่อแลเนื้อ หั่นสามลิบกليب (ผ้าขี้ริ้ว) คันแทนา (กระเพาะวัว) ต้มน้ำใส่ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด ตามด้วยเครื่องปรุงลาบ น้ำตก ชกเล็ก เช่น พริกป่น ข้าวคั่วโขลกใหม่ๆ จะได้หอมอร่อย เมื่อทั้งเนื้อและเครื่องปรุงพร้อม ก็เติมน้ำปลา ซีอิ๊ว และเลือดลงไป หม้อ คลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วเติมผักสะแงะ ใบมะกรูดหั่นฝอยนิดหน่อย สำหรับลาบคั่วก็ไม่ยากอะไร แค่นำลาบดิบตั้งไฟคั่วไปมาไม่กี่นาทีก็สุก นอกจากนี้ยังพบการอธิบายคำว่า ขึ้นหลอดหนัง ปรากฏใน ตอนชื่อนี้มีความหมาย ซึ่งหมายถึง การนำหนังควายมาคลุกเกลือกับเกลบ แล้วตากแห้งนำมาเผาให้ไหม้ แล้วทุบส่วนที่ไหม้เกรียมออก กินข้างใน หนังจะเหนียว เคี้ยวจนเมื่อยกราม

เนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาหารจากเนื้อไก่ ใน ตอนอ่อมไก่ เมื่ออ้ายจ๋อยสิงห์ มอเตอร์ไซค์ประจำหมู่บ้านเหยียบไก่พ่อทิดที่เลี้ยงไว้ตาย จึงจ่ายเงินให้พ่อทิด 20 บาทเพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบ พ่อทิดจึงนำมาทำอ่อมไก่ วันนี้พ่อแสดงฝีมืออ่อมไก่เอง พ่อต้มน้ำร้อนใส่หม้อหนึ่งข้าว แล้วเอาไก่ทั้งตัวลงจุ่ม ถอนขนจนเกลี้ยงก่อนจะผ่าครึ่งตัว ควักเครื่องในออกแล้วสับเป็นชิ้นๆ ครึ่งตัว ก่อนจะโขลกพริก หอมแดง ตะไคร้ ใส่เกลือนิดหน่อยตำพอแหลก เสร็จแล้วตั้งหม้อบนคิไฟ ตกที่โขลกจากครกใส่หม้อ เทน้ำล้างครกตามลงไป คั่วพอกลิ้นจูน ใส่ไก่ลงไปคั่ว เติมน้ำปลาหนึ่งช้อน น้ำปลาร้าหนึ่งทัพพี คนไปมาจนเข้าเนื้อ เริ่มจะสุกเติมน้ำพอลูกขชลิกล รอจนเดือด เนื้อไก่สุก ใส่ผักชีลาว (ผักชีลาว) ต้นหอมหั่นลงไป สักพักใส่ผักอีตุ้ (ใบแมงลัก) 7-8 ยอด พอผักยุบ ก็ยกลง ส่วนไก่อีกครั้งตัวก็นำมาอย่าง นอกจากนั้นยังพบเนื้อหาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับผักชีเหล็กและวิธีการทำแกงชีเหล็กใส่หนังควายใน ตอนขึ้นหลอดหนัง เอ็ดหยังกะแซบ ในขณะที่แม่หุ้งกำลังทำอาหารและรอหนูห็นที่ออกไปซื้อผงชูรส พ่อทิดจึงบอกว่า “อย่าใส่หลายเต๋อแบ่งนัว ผงชูรสนั้น เขาว่ากินหลายชนสิร่วง ผมสิหล่น ฮู้บ” อาหารวันนี้คือ แกงชีเหล็กใส่หนังควายเผาหรือขึ้นหลอดหนัง (ทำจากหนังควายหมักเกลือ-เกลบ หั่นเป็นชิ้นยาวๆ ตากแห้ง) พ่อได้พูดถึงชีเหล็กว่า “ชีเหล็กเป็นสมุนไพร กินแล้วเอ็ดให้นอนหลับสบาย ถ่ายสะดวก ส่วนประโยชน์ของขึ้นหลอดหนังคือ บ่เปลือง เพราะทั้งเหนียว ทั้งแข็ง เผาไฟจนเกรียม เอาสาทุกุบจนชีถ่านออกหมด ตัดตอนละขนาด ช้อนนิ้ว ตอนละคำ หย่าจนเมื่อยคางกะไตก็บ่หมด ฮ่าๆ เคยได้ยินบ่ กินหอยข้าวยัง กินหนังข้าวเกลี้ยง” ส่วนแกงชีเหล็กต้องต้มน้ำขมๆ ออก แล้วค่อยเอามาแกง ถ้าจะให้อร่อยต้องใส่พริกโพนเป็นเม็ดๆ ไม่ต้องทุบ

เนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาหารจากงู ปรากฏใน ตอนงูสิง เมื่อพ่อติดเงินถึงงูสิง ที่ตายแล้วกลับบ้าน (งูสิงลำตัวยาวเป็นมันไม่มีพิษ เนื้อรสชาติอร่อยคล้ายไก่ ปัจจุบันจะสูญพันธุ์ แล้ว..ไม่ควรนำมารับประทานเด็ด) พ่อติดก่อไฟแล้วทิ้งงูสิงลงไป พลิกจนเกล็ดไหม้ ลอกหนังควัก ใส้ทิ้งแล้วตัดเป็นท่อนๆ พอน้ำเดือดก็ใส่หอมแดงเผา พริกสดเผา ข่าตะไคร้เผา และเกลือเล็กน้อย เมื่อน้ำแกงเดือดจะหอมกลิ่นสมุนไพรใส่งูสิงลงไป ปุรงรสด้วยปลาร้าเดิมเปรี้ยวด้วยมะขามเปียก วันรุ่งขึ้นบักกั้นบักเบ็ดตึงได้แต่เป็นงูเห่า พ่อติดจึงสั่งห้ามว่า เด็กๆ ไม่รู้ว่างูอะไรถ้าเจอก็ให้หนีไปไกล

เนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาหารหมักดอง เช่น หน่อไม้และปลาร้า ปรากฏใน ตอน หน่อไม้ส้มอีแม่ ซึ่งเป็นการพูดถึงปลาร้าและหน่อไม้ส้มที่ต้องไว้เพื่อเก็บไว้กินยามหน้าแล้ง เพราะ ปลูกหาากินยากขึ้น เมื่อพ่อติดออกหาปลามาได้ก็ตัวเล็กตัวน้อย ปลาตัวเล็กเอามาต้มปนกับ หน่อไม้ส้มยังเหลืออีกหลายไห...กินได้ทั้งปี ซุปหน่อไม้ส้มทำง่าย...จกออกจากไหแล้วปั่นบิบน้ำส้มๆ ออก ปั่นปลาแล้วเอามาตำใส่กันในครกพอให้เข้ากัน โรยหน้าด้วยผักสะแงะ

สำหรับการวิเคราะห์การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านความรู้เรื่องอาหารและการประกอบอาหารของชาวอีสานในการ์ตูนเรื่องนี้ พบว่า การ์ตูนมีการบรรยายเกี่ยวกับความรู้ด้านการดำรงชีวิตในท้องถิ่นและการปรุงอาหารของชาวอีสานอย่างเป็นขั้นตอน ทั้งนี้ ครอบคลุมหุนหันและคนในชุมชนยังพึ่งพิงอาหารที่ได้จากอาหารจากธรรมชาติที่หาได้จากไร่ นา ป่าชุมชนหรือแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และภูมิปัญญาชาวบ้าน เนื้อหาแสดงถึงความทุกข์ยากลำบากซึ่งเป็นการสะท้อนสภาพชีวิตในคำนิยามของวัฒนธรรมย่อยตามแบบมานุษยวิทยา กล่าวคือ เมื่อพิจารณาว่าวัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิต (way of life) การดำเนินชีวิตของคนอีสานที่ถ่ายทอดจากการ์ตูนเรื่องนี้ จึงเต็มไปด้วย ความรู้สึกนึกคิดและรูปแบบการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ ซึ่งอาจคล้ายคลึงกับภูมิภาคอื่นๆ ของไทย แต่ส่วนหนึ่งที่แตกต่างอาจเกิดจากการสังสมประสบการณ์และการปรับตัวในพื้นที่ที่แร้นแค้น

เนื้อหาที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับสภาพภูมิประเทศและฤดูกาล ซึ่งทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ต้องปรับเปลี่ยนและรู้จักกินรู้จักใช้ไปตามฤดูกาล ได้แก่

ฤดูฝน มีเนื้อหาที่กล่าวถึงการดำเนินชีวิตในฤดูฝนคือ ตอนน้ำแกงมาแล้ว แสดงให้เห็นความไม่สมดุลของฤดูกาล เพราะถึงฤดูแล้งก็แล้งจนดินแตก พอถึงฤดูฝนก็ตกไม่หยุดเป็นอาทิตย์จนน้ำท่วม ชี้ให้เห็นถึงความไม่สบายใจของพ่อติดและแม่หุ้งที่เป็นห่วงพืชผักที่ปลูกไว้และสัตว์เลี้ยงในขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสที่ดีในการหาปลาเพื่อนำมาถนอมอาหารเป็นปลาแห้งและปลาร้าต่อไป และตอนปลาหลด เบ็ดเผือก เมื่อฝนตกไม่หยุดจนท่วมหนองซุหลุท่วมไร่ท่วมนา ชาวบ้านต่างออกไปหาปลา พ่อหาปลาหลดที่หากินหน้าดินบนหน้าดิน ปลาที่เหลือก็นำมาถนอมอาหารคือปลา

ตากแห้งเพื่อนำมาปิ้งกินในมืออื่นต่อไป และเมื่อฝนตกลงมา พ่อก็ออกไปไถกลบหน้าดินและตกล้ำไวดำนาในตอนลาปลาตก

ภาพที่ 4.44

การไถกลบหน้าดินในช่วงฤดูฝน

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ง เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ฤดูหนาว เมื่อหมดหน้าฝนได้ไม่นาน ลมหนาวก็เข้ามาเยือน อากาศหนาวเย็นจนถึงกระดูก ชาวบ้านที่มีแต่ผ้าห่มบางๆ ต้องลงมาผิงไฟ พ่อติดและแม่หุงช่วยกันเผาข้าวหลามกินแก้หนาวในตอนข้าวหลามอีแม่ การผิงไฟในช่วงหน้าหนาว ก็สามารถนำมันมาหมกไฟกินและจี๋ข้าวเหนียวแก้หนาวได้ด้วยเช่นกันในตอนเสื้อกันหนาวและตอนล้มผักกาดหั่น แต่ถึงแม้อากาศตอนเช้าในฤดูนี้จะหนาวสักเพียงใด ขณะที่คนในครอบครัวนั่งผิงไฟในตอนเช้าของหน้าหนาว แต่พ่อติดก็ต้องออกไปกู้จันตักปลาเพื่อนำมาประกอบอาหารในตอนนั่งปลาขอใส่ผักอีหล้า

ฤดูร้อน สัญญาณที่บอกว่าถึงหน้าแล้งคือเสียงจิ้งจกในตอนบั้งตังอีพ่อ การขุดปูและการให้ความรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตของกบในหน้าแล้งคือการหาอีกรูปแบบหนึ่งในตอนคุณแม่ชาปูน้อยหนีบมือ ส่วนในตอนแมงแคง กล่าวถึงต้นตะค้อในหน้าแล้งที่จะแตกใบอ่อนออกดอกออกลูกเวลานี้จะสามารถหาแมงแคงมาประกอบอาหารได้เพราะมันจะออกไข่และกินใบอ่อนของต้นตะค้อ ตอนผักหวานก็เช่นกัน ได้พูดถึงผักหวานว่าชอบขึ้นตามโคกตามป่าเขาและจะแตกยอดตอนหน้าแล้ง แต่เมื่ออากาศอบอ้าวและมีฝนตกจะมีเห็ดขึ้น โดยได้กล่าวถึงโคกจิกที่เป็นป่าเบญจพรรณ มีต้นไม้หลายชนิดและเป็นพื้นที่สาธารณะที่ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันในตอนเห็ดระโงก ส่วนตอนจี๋โปม ได้กล่าวถึงที่อยู่ของจี๋โปมที่อยู่ในรู ตามหัวไร่ปลายนาป่าละเมาะทั่วไปที่เป็นดินปนทรายและตอนแมงละงำ ที่พอลถึงหน้าแล้ง พ่อจะตัดกิ่งไม้รอบๆ หนองขุหลุมมามัดเป็นก้อนเพื่อใช้ตักปลาและช้อนแมงละงำเพื่อนำมาประกอบอาหารได้ สำหรับลำห้วยกุดปลาปากในหน้าแล้งในตอนเอาไปผิวนั่น ก็ได้กล่าวไว้ว่า น้ำในหนองน้ำแห่งนี้จะแห้งลงจนเห็นทราย ซึ่งจะมี

เขียดจ่านาและเขียดขาคำมาหมกตัวอยู่ สามารถไปหากบมาประกอบอาหารได้ ส่วนน้ำในหนองขุหลุจะลดลงเช่นเดียวกัน การชุมแหจึงเป็นการหาปลาอีกวิธีหนึ่งที่ต้องร่วมแรงร่วมใจกันหลายคน ในตอนชุมแห นอกจากนั้นยังพบความลำบากของการหาแหล่งน้ำถ้าปีไหนที่หน้าแล้ง แล้งจัดกว่าทุกปีจนแม่หุ้งต้องเดินไปตักน้ำไกลออกไปถึงสองกิโลฯ ในตอนหนูหิ้นหาบน้ำและตอนหน่อไม้ส้มอีแม่ เมื่อหนูหิ้นรบเร้าให้แม่หุ้งเอาหน่อไม้ส้มกับปลาแดกไปขาย แต่แม่ปฏิเสธด้วยเหตุผลว่า ที่นำไปขายไม่ได้เพราะต้องเก็บไว้กินตอนหน้าแล้ง มั่นอดอยากหากินลำบาก

สำหรับความสัมพันธ์ของการดำรงชีวิตของชาวบ้านกับฤดูกาลนั้น จึงนับมามีความสอดคล้องกันอย่างมาก เมื่อฤดูกาลเป็นตัวกำหนดพืชพรรณธรรมชาติ รูปแบบการอยู่การกินก็ต้องปรับเปลี่ยนให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้ เช่น ฤดูฝนที่มักเกิดน้ำท่วมถึงแม้จะทำให้พืชไร่ที่ปลูกไว้เกิดความเสียหายแต่ก็นับว่าเป็นโอกาสสำคัญที่จะหาปลามาถนอมอาหารเพื่อเก็บไว้กินในหน้าแล้ง เช่น ปลาตากแห้งและปลาร้าที่เป็นเอกลักษณ์คู่กับคนภาคอีสานมาช้านาน ส่วนรูปแบบการดำเนินชีวิตในฤดูหนาว ได้ชี้ให้เห็นความลำบากที่ขาดแคลนเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มสำหรับคลายความหนาวจนต้องออกมาผิงไฟใต้ถุนบ้าน แต่เมื่อก่อไฟผิงไ้ความหนาวก็สามารถประกอบอาหารไปด้วยเพื่อความประหยัดและใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ ส่วนในฤดูร้อนซึ่งว่าเป็นประเด็นหลักของการแสดงความเป็นอยู่ของคนในภาคนี้ที่จะประสบปัญหาภัยแล้งอย่างมาก เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่มักจะกล่าวถึงความแห้งแล้งที่หากินลำบากเมื่อหนองน้ำลดปริมาณลงนอกจากการออกหาปลาประกอบอาหารแล้วยังต้อง การหากบ เขียด และแมลงต่างๆ มากินด้วย ผักและปลาที่ถนอมอาหารไว้ในช่วงที่มีความอุดมสมบูรณ์ก็ต้องเอามากินในหน้าแล้ง นับว่าเป็นชีวิตที่มีความพอเพียงและความอดทนอย่างมาก การดำรงชีวิตจึงต้องมีการวางแผนและยังต้องกินอยู่อย่างประหยัดดังเช่นในตอนซัดหลอดหนัง เอ็ดหยักก็แซบ ที่ชี้ให้เห็นข้อดีหนังควายเผือก คือ ความประหยัดเพราะหนังทั้งแข็งและเหนียวกินได้นานไม่เปลืองกับข้าว ดังสำนวนของพ่อทิดที่ว่า “กินหอยข้าวยังกินหนังข้าวเกลี้ยง” ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะการกินที่มีกับข้าวน้อยอย่างและวิธีทำที่ง่าย ๆ

เนื้อหาที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองรวมไปถึงการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษผู้เฒ่าผู้แก่ จนบางครั้งอาจจะไม่รู้ที่มาที่ไปอย่างแน่ชัด แต่ก็ถือเป็นแนวปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ได้แก่ ตอนก้างปลาคาคอ เมื่อแม่หุ้งออกไปเก็บใบหม่อนมาเลี้ยงไหม หนูหิ้นจึงถามว่า ทำไมตัวไหมมันถึงกินแต่ใบหม่อน แม่หุ้งจึงตอบว่า “แม่ก็ไม่ได้ถามแม่ใหญ่..ก็เขาเลี้ยงโดยใบหม่อนมาสมัยปู่สังกะสา ย่าสังกะสีโน้นเนาะ คือว่าควายชอบกินหญ้านั้นแหละ คือๆ กัน...” ซึ่งในตอนนี้แสดงให้เห็นว่า การเลี้ยงไหมด้วยใบหม่อนมีการปฏิบัติมาอย่างยาวนานมาก คือ สมัยปู่สังกะสา ย่าสังกะสี สืบทอดกันมาจนรู้สึกว่าเป็นของคู่กันเสมือนว่าควายชอบกินหญ้านั่นเอง

นอกจากนั้น ยังมีภูมิปัญญาชาวบ้านในการกันน้ำหกในตอนหนูเห็นหาน้ำ เมื่อหนูเห็นและหนูนาเริ่มหัดช่วยหาน้ำ แม่หูกจึงหักยอดผักเม็กและผักต้วอ่อนๆ ใส่ลงไปในครกกันน้ำหก เมื่อถึงบ้านก็สามารถนำผักมาปรงอาหารได้อีก คุณมิลค์จึงพูดกับหนูหีนว่า “วิธีกันน้ำหกของแม่เธอนี้แจ่มจริงๆ” หนูหีนจึงว่าตอนความภูมิใจว่า “อ๊ะ!ภูมิปัญญาชาวบ้านนะคะ” ซึ่งในตอนนี้แสดงให้เห็นว่า การดำรงชีวิตย่อมต้องมีการปรับประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ แม้แต่คนในวัฒนธรรมหลักอย่างคุณมิลค์ก็รู้สึกเห็นด้วยและชื่นชมวิธีการป้องกันน้ำหกด้วยเช่นกัน ส่วนภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดกันมาในการป้องกันเด็ก ๆ จากสัตว์มีพิษ คือ ตอนบั้ง เมื่อบักเปิดและบักกันขุดรูบั้ง พ่อทิดก็รีบเข้ามาห้ามและบอกว่าถ้าขุดแล้วไม่ถึงหรือไม่พบจะทำให้หนูหนวก หนูหีนจึงถามว่า จะเป็นเช่นนั้นจริงๆ หรือ พ่อทิดจึงบอกว่า

อืหลีจริง ๆ รัป พ่อบั้ง..พ่อกะได้ยีนผู้เฒ่าผู้แก่บอกเล่ามาอีกต่อหนึ่ง พ่อกะบ่เคยหูหนวก ญ่อน (เพราะ) ขุดบั้ง แต่ที่แน่ๆ ผู้เฒ่าผู้แก่มักสืห้ามเฉพาะเด็กน้อยบ่ให้ขุดขุดบั้ง กะเพาะว่าบั้งมันลิตอดลิกัดเอานันตี เด็กน้อยๆ ถ้าถูกบั้งตอด...ตายโลด บั้งกะคือแมงมุม แมงมุมโตน้อยๆ บางพันธุ์มีพิษ ติดคนถึงตายได้ บั้งนี้มันโตใหญ่กว่าตั้งหลาย พ่อว่ามันมีพิษหลายร้ายแรงกว่าแน่แท้ ผู้เฒ่าสายตากว้างไกลเห็นอันตรายเลยห้ามเด็กน้อยขุดบั้งว่าถ้าขุดแล้วหูสิหนวกป้องกันไว้ก่อน...ภูมิปัญญาเป็นเลิศ

ในตอนบั้งเป็นอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับการสืบทอดมาจากผู้เฒ่าผู้แก่ รุ่นพ่อทิดจนมาสู่รุ่นเด็กๆ ทั้งนี้สิ่งสำคัญก็คือ การป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นจากแมลงมีพิษต่างๆ ที่ออกมาในรูปแบบของภูมิปัญญาชาวบ้านเพราะอาจจะทำให้เด็กๆ เกิดความเกรงกลัวและไม่กล้าตื้อตึงมากกว่าการห้ามปรามของผู้ปกครอง

ส่วนคำว่าสมัยปู่สังกะสา ย่าสังกะสี ที่แม่หูกพูดกับหนูหีนในตอนตอนก้างปลาคาคอ เป็นการให้ความรู้ให้กับผู้อ่านว่า สมัยปู่ย่าตายาย ซึ่งก็นับว่าเป็นบรรพบุรุษของเราในรุ่นที่แก่กว่าแต่ความจริงแล้ว โดยคำว่าสมัยปู่สังกะสา ย่าสังกะสี เกิดมาจากความเชื่อและทัศนะเกี่ยวกับโลกและจักรวาลว่าในจักรวาลนี้มีแต่ความว่างเปล่า หลังจากนั้นก็เกิดลมพัดให้เป็นดิน เป็นน้ำ เป็นหิน น้ำรวมกันเป็นมหาสมุทร ดินรวมกันเป็นทวีป จากนั้นก็บังเกิดสิ่งมีชีวิตขึ้นคือ มนุษย์คู่แรกชื่อสมัยปู่สังกะสา ย่าสังกะสี (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2455 , น. 49) ในเรื่องนี้จึงชี้ให้เห็นว่าการที่ตัวไหมกินใบหม่อนเพียงชนิดเดียวเป็นการสืบทอดและปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานมากเสมือนเกิดมาเป็นของคู่กัน

เนื้อหาที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิต แนวคิดและความรู้สึกของผู้คนที่ยังชีพในชนบท ซึ่งส่วนใหญ่แสดงให้เห็นถึงความลำบากในการอยู่การกิน ได้แก่ ตอนเลื้อกันหนาว เพราะความหนาวในยามเช้าทำให้พ่อทิดต้องก่อไฟผิงกาย พร้อมเปรยว่า “เข้าๆ แบบนี้มันหนาวหลายเนาะ เย็นจน

ปวดกระดูก..ผ้าห่มรีก็เอาไม่อยู่” แม่หุ่งจึงว่า “ถ้าผีนหนาๆ มันก็พอสิได้อยู่ นี่เฮามันบมีนั่นนะซี มีก็แต่ผีนบางๆ พาดข้าว (นวดข้าว) แล้วเอาไปขายสักสอง สามกระสอบดีบ่้ายาทิด ซื่อเลื้อกันหนาวมาให้ลูกซึกตัวกับผ้าห่มหนาซักผืน” ในขณะที่พ่อทิดบอกว่า “ปีนี่ก็แล้งหลาย ข้าวก็เลยได้น้อย ถ้าเอาไปขายหลาย มันสิบ่พอกินได้แม่หุ่ง” ในตอนนี้นำแสดงให้เห็นว่าถึงแม้ว่าจะหนาวเย็นมากจนปวดกระดูก การหาเงินมาเพื่อซื้อเสื้อผ้าและผ้าห่มหนาๆ ก็เป็นเรื่องยากสำหรับครอบครัวนี้ เพราะข้าวที่เกี่ยวได้ปีทีแล้งก็น้อยเนื่องจากความแห้งแล้ง หากนำไปขายก็กลัวว่าจะไม่พอกินในปีนี้

นอกจากนั้น การบ่งบอกถึงความรู้สึกซึ่งเสมือนเป็นตัวแทนของคนอีสานเกี่ยวกับเหตุผลในการกินสัตว์แปลกๆ เช่น งู ก็ปรากฏอยู่ในตอนงูสิง เมื่อขณะครอบครัวหนูหิ้นนั่งกินต้มส้มงูสิงในมือเย็น หนูหิ้นก็บอกพ่อทิดว่า อร่อย แต่ทำไมเราจะต้องกินงูกินแย้สารพัด พ่อทิดจึงตอบว่า

“โอ! ลูกเอ๋ย..อีสานบ้านเฮามันแล้งมันอดมันอยาก พวกเฮาสีเลือกกินบ่ได้ดอก ยามได้บ่มีน้ำ เฮากะมีปลาให้หากินกินเปิดกินไก่อะเลี้ยงใหญ่บ่ทัน...เอาไข่เห็ดกินยามบุญ..ของป่า งู แย้ กะปอม บ่แม่นสิมีกินทุกยาม โดนๆ กินเทือนึง (นานๆ กินที) แก่ซัด...ถ้าบ้านเฮาอุดมสมบูรณ์พ่อบ่พากินของหายากแบบนี้ดอก

ในตอนนี้นำแสดงให้เห็นว่า ท้องถิ่นอีสานมันแห้งแล้งมันอดอยาก เหตุผลที่ต้องกินงูกินแย้สารพัด เพราะเลือกกินไม่ได้ ส่วนเปิดกับไก่อะเลี้ยงให้โตไม่ทัน ไข่กินเวลามีงานบุญ ถ้าอีสานเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์พ่อก็คงไม่หาของกินยากๆ แบบนี้มาให้กินหรอก โดย ตอนลาบเทาที่ปรากฏเนื้อหาในการกินอยู่ท่ามกลางความแห้งแล้งเช่นกัน เมื่อพ่อทิดนั่งทอดสายตามองออกไปนอกบ้านพร้อมกับบ่นว่า “หน้าแล้งปีนี้มาไว้อีหลี เบิงตี (ดูสิ)...นี่มันเพ็งสิเดือนสามเอง...ห้วย หนอง ฮ่อง (ร่องน้ำ) บวก (แอ่งน้ำเล็กๆ) ค่อนแห้งแล้งลงจนสิเบ็ดแล้ว...ดินแตกเขิบ ผักอาจหญ้ากะหากินยาก” แม่หุ่งจึงพูดว่า “เฮ้า..จ่ม (บ่น) เข้าไป...ปีได้บ้านเฮาบ่แล้ง...เฮ้อ!” พ่อทิดจึงกล่าวต่อว่า “กะมันเป็นฮ่ายกว่าทุกๆ ปีนี้ แนวอยู่แนวกินกะหากินยาก” ในตอนนี้นำแสดงให้เห็นว่า ความแห้งแล้งที่รุนแรงกว่าทุกๆ ปีเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำรงชีวิต เมื่อน้ำเริ่มแห้ง การหาอาหารพืชผักต่างๆ เพื่ออยู่เพื่อกินก็หายากขึ้น หรือแม้แต่เพลงที่พ่อทิดร้องก็แสดงให้เห็นความทุกข์ยากในการหากินเช่นกัน ซึ่งปรากฏในตอนไล่มองกับอีพ้อ พ่อซอมตาข่ายดักปลาไปด้วยร้องเพลงไปด้วย เนื้อเพลงมีดังนี้ “..ทุกข์บ่มีเสื้อผ้า..ผาเฮือนดียังพอดีลื้ออยู่...ทุกข์บ่มีข้าวอยู่ในท้องสินอนลื้ออยู่จังได้..” หนูหิ้นจึงถามพ่อบว่าเนื้อเพลงแปลว่าอะไร พ่อทิดได้อธิบายว่า

คนเฮานั้นสิทุกข์ยากแสนเข็ญยังงี้ก็สู้ทุกข์ที่เกิดจากความหิวบ่ได้ดอก เพราะความหิวมันสิติดตัวเฮาไปทุกก้าวย่าง..คนเฮานั้นบ่มีเสื้อผ้าใส่ ไปลื้อไปหลบอยู่บ่ให้คนเห็นก็ได้...แต่ความหิวมันมันหนึ่ไม่พ้น เพราะมันอยู่ในท้องเฮาหลบลิ้นมันบ่พ้นดอก คนเฮาดิ้นรนเหน็ดเหนื่อยเมื่อยยาก อยู่สู้มือนี่ ที่สุดกะบ่พ้นเรื่องปากเรื่องท้องดอก

แม้ว่าคำอธิบายของพ่อติดหนูหิ้นไม่สามารถเข้าใจได้ทั้งหมด ในตอนนี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตคนเรานั้นจะทุกข์ยากแสนเข็ญยิ่งไ้ทุกข์เพราะความหิวไม่ได้ ชีวิตที่ต้องดิ้นรนกันอยู่ทุกวันนี้ก็เพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง เนื้อเพลงนี้จึงเปรียบได้กับการแสดงตัวตนของคนอีสานที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อหาอาหารในพื้นที่อันแห้งแล้ง

ส่วนเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงความลำบากในการหาเงินมาใช้สอย ก็ปรากฏในการ์ตูนตอนปากปากैया เมื่อหนูหิ้นเห็นเพื่อนกินขนมมอญิม จึงกลับมาขอเงินแม่ไปซื้อบ้าง แต่แม่หุ่ก็บอกว่าไม่มีเงินหรอก หนูหิ้นจึงยื่นร้องให้อยู่ตรงนั้น แม่หุ่จึงดุกลับมาว่า

เออ! อยากให้ (ร้องให้) กะให้ไป...บิ๊บเกลบเป็นน้ำมันก็บิ๊ให้..ฮู้บว่าเฮาทุกข์ยาก..ข้าวปลานาน้ำเฮามี..แต่เงินบิ๊ ฮู้บ...เงินทองแต่ละบาททว่าสิหาได้มันอยู่ปากปากैया (สบู่ดำ..นำเมล็ดมาสกัดเป็นน้ำมัน..ยางนำมาเป่าเป็นฟองคล้ายฟองสบู่) ฟุ่น...ไปๆ ไปให้ไกลๆ ไปหากินบักต้องแล้ง บักเล็บบแมวฟุ่น ไคกว่ากินขนมมอญิมเป็นไ้ๆ กินหลายเดี๋ยวกะแซ่หว่อง (พันหลอ)

หนูหิ้นจึงเข้าใจว่ามีคนทำเงินตกไว้แถวนั้นก็ออกหาจนทั่ว จนอ้ายจื๋หล่อมาเฉลยในภายหลังว่า “ปากैयाที่เอื้อยหุ่ฮี้แม่เจ้าว่าหมายถึงเฮาแตกๆ แป๋ตาย (อาการปางตาย) บ่แม่นปากैया” ในตอนนี้แสดงให้เห็นว่า เงินทองแต่ละบาทมันหายาก ด้วยสำนวนที่ว่า บิ๊บเกลบจนเป็นน้ำมันก็บิ๊ให้ และความหมายที่มุ่งบอกว่าเงินทองอยู่ปากैया จึงยิ่งตอกย้ำว่า เงินทองหายากขนาดปางตายเลยทีเดียว

สำหรับเนื้อหาที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิต แนวคิดและความรู้สึกของผู้คนที่ยังชีพในชนบท ก็มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความแห้งแล้งและการหาอาหารเพื่อมาประทังชีวิตด้วยสัตว์ที่หลากหลายชนิด ทั้งนี้ก็เพราะความลำบากไม่สามารถเลือกกินได้ตามใจชอบเพราะเป็นพื้นที่ที่หากินยาก โดยเฉพาะเงินนั้นก็ยิ่งเป็นเรื่องที่ยากลำบากในการจะได้มาแต่ละบาท ดังเช่นในตอนปากปากैयाที่แสดงให้เห็นว่า แม่แต่มอญิมที่นับว่ามีราคาถูก แม่หุ่ก็ไม่มีเงินให้หนูหิ้น หากจะมีก็แต่น้ำข้าวมีน้ำหากอยากกินของกินเล่นก็ให้ไปหาผลไม้ป่ากิน เนื้อหาในตอนนี้เป็นการแสดงออกถึงวิถีชีวิตที่ชี้ให้เห็นว่าเงินเป็นสิ่งที่หายาก ขณะเดียวกันก็สามารถดำรงชีวิตได้ด้วยการพึ่งพิงธรรมชาติโดยไม่ต้องใช้เงินในการอยู่การกินด้วยเช่นกัน

เนื้อหาที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตอันเนื่องมาสภาพแวดล้อมในด้านต่างๆ เนื่องจากการถ่ายทอดเรื่องราวในการ์ตูนเรื่องนี้เป็นการเล่าย้อนไปถึงเหตุการณ์ตอนที่หนูหิ้นยังเป็นเด็ก ในบางตอนของการ์ตูนจึงนำเสนอการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและวิถีชีวิตในชุมชน ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงของหนองกุดปลาปากใน ตอนลาบเทา เมื่อพ่อติดและหนูหิ้นออกไปเก็บผักที่กุดปลาปาก (ชื่อหนองน้ำ) โดยพ่อติดได้อธิบายไว้ว่า

กุดปลาปากยามฝน มีน้ำตกต่ำๆ สามชั้น ตอนเป็นเด็กพ่อเคยมาอาบมาเล่นยามน้ำออกแก่ง เก็บกินบักผีผอน (ผลไม้ป่า ลำต้นเป็นเถาวัลย์ขนาดใหญ่) บักเบ็น (ผลไม้ป่า ลำต้นขนาดใหญ่มีหนาม) บักผะอุง (ผลไม้ป่า) บักโกสูก (ลูกตะโกสูก) อยู่ตามฮิมกุด (ริมบึง)...ฮ่าๆ แซบ ม่วนอีหลี..แต่ว่าเดี๋ยวนี้น้ำออกแก่งแล้ว เพราะว่าทางการมาสร้างอ่างเก็บน้ำเหนือกุดปลาปากขึ้นไป เลยเอ็ดให้น้ำกุดปลาปากน้อยลง บมีน้ำแบบเก่าอีก

เมื่อพูดจบหนูนึกกับว่าน่าเสียดาย ส่วนในตอนเอาไปโผดก็กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของหนองกุดปลาปากเช่นกัน เมื่อแม่หุ่งและหนูหนีออกไปหาชีวิตที่กุดปลาปาก เนื้อหาการ์ตูนมีบทบรรยายเกี่ยวกับหนองน้ำนี้ว่า “เวลาหน้าแล้งน้ำจะงวด หาดทรายตามคั้ง-คั้งของทางน้ำก็จะปรากฏขึ้น...บริเวณที่มีร่มไม้ใบบังเย็นดีก็จะมีเขียวชอุ่มมาหมกตัวอยู่ (ปัจจุบันกุดปลาปากกลายเป็นลำห้วยที่ไม่มีน้ำไหลผ่านเพราะเหนือลำห้วยขึ้นไปถูกปิดกั้นทำเขื่อน)” ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่า กุดปลาปากในสมัยก่อนที่พ่อติดยังเป็นเด็กไม่เหมือนกับปัจจุบันอีกแล้ว การสร้างอ่างเก็บน้ำของทางทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ชาวบ้านจึงได้แต่บ่นเสียดาย และต้องจำยอมปรับตัวตามสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป โดยในตอนเอาไปโผด ก็แสดงให้เห็นว่าหนองน้ำแห่งนี้ ไม่มีน้ำไหลผ่านอีกแล้ว เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการกั้นทำเขื่อน แม้เนื้อหาจะไม่แสดงอารมณ์ใดๆ ออกมาในเรื่องนี้ แต่ก็สามารถชี้ให้เห็นได้ว่าชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่ต้องพึ่งพิงแหล่งน้ำแห่งนี้คงทำไม่ได้อีกแล้ว

ความเปลี่ยนแปลงของหนองซุหลุ แหล่งน้ำสำคัญในหมู่บ้าน ปรากฏในตอนหนึ่งปลาขอใส่ผักอีหล่า เมื่อพ่อติดออกไปก็กู้จันดักปลาที่หนองซุหลุ เนื้อหาการ์ตูนมีบทบรรยายเกี่ยวกับหนองซุหลุว่า “หนองซุหลุเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ที่ขุดขึ้นเมื่อครั้งสร้างบ้านแปลงเมืองใช้หล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านซุหลุ โนนหินแห่ บ้านหัวหนอง ดอนกะทอ มีหอไตรโบราณสวยเด่นเป็นสง่าอยู่กลางหนอง ปัจจุบันหนองซุหลุถูกถมเข้าไปทำอะไรก็ไม่รู้ ทำให้ความสวยงามของหอไตรถูกลดลงอย่างน่าเสียดาย” นอกจากนั้นยังมี ตอนซุ่มแห ที่บรรยายภาพของ หนองซุหลุ (เมื่อก่อน) ไว้ว่า กว้างใหญ่สวยงาม ขุดขึ้นเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ตั้งแต่เริ่มสร้างบ้านแปลงเมือง มีหอไตรเด่นเป็นสง่าอยู่กลางหนองน้ำเพื่อป้องกันปลวกและแมลงเข้าไปทำลายพระไตรปิฎกที่อยู่นั้น ส่วนตอนไถ่มองกับอีพ่อ ก็มีเนื้อหาที่กล่าวถึงหนองซุหลุเช่นกัน โดยหนูหนีพูดถึงหนองซุหลุด้วยท่าทีจริงจังว่า “คิดถึงปลาขาวหนองซุหลุ...อู่อร่อยที่สุด..แต่เดี๋ยวนี้น่าหายาก เพราะหนองซุหลุถูกถมเข้าไปจนหาความงามไม่เจอ ดินะที่เขาไถ่ถมหอไตรไปด้วย อยากรู้ว่าคนโบราณที่ขุดหนองซุหลุสร้างหอไตรมาเห็นแล้วจะยิ้มออกมั๊ย” เนื้อหาที่กล่าวถึงหนองซุหลุ หนองน้ำที่ชาวบ้านสามารถใช้ร่วมกันในการหาอาหารตามธรรมชาติ ในอดีตกับปัจจุบันสามารถชี้ให้เห็นได้ว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้าน

ลบ จากหนองน้ำที่กว้างใหญ่สวยงาม แต่ก็กลับถูกถมจนไม่เหลือความงามอีกแล้ว หนูเห็นจึงพูดด้วยสีหน้าที่แสดงความไม่พอใจ เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นคงถือเป็นการทำลายเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางธรรมชาติของคนในหมู่บ้าน

ภาพที่ 4.45

หนองขุหลุในสมัยหนูเห็นยังเป็นเด็ก

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูเห็นอินโนนินแห่ เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

อย่างไรก็ตาม อีสานโดยรวมจะแห้งแล้งกว่าภาคอื่นๆ ทั้งนี้เพราะพื้นดินส่วนใหญ่ของอีสานที่มีได้อยู่ใกล้เขตแหล่งน้ำสำคัญๆ มักจะเป็นดินทรายที่ไม่อุ้มน้ำ สำหรับในเรื่องนี้เมื่อมองย้อนไปในอดีตทำให้พบว่า การสร้างหอไตรไว้กลางแหล่งน้ำอาจเป็นวิธีการในการแก้ไขเรื่องการขาดแคลนน้ำของคนสมัยก่อน เช่น เกิดประเพณีสร้างปราสาทเนื่องในศาสนสถานฮินดูและพุทธมหายานขึ้นอย่างแพร่หลายโดยผู้สร้างมุ่งหวังให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เมื่อมีการสร้างปราสาทแล้วก็มีการขุดสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่าสระบัวรายขึ้นล้อมรอบ สระน้ำดังกล่าวสัมพันธ์กับศาสนาจึงถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ความศักดิ์สิทธิ์มีผลไม่ให้ผู้คนนำสัตว์เลี้ยงลงไปอาบน้ำทำให้สกปรก เป็นการรวบรวมผู้คนให้มีระเบียบ รวมไปถึงความมีสัมพันธ์กับศาสนสถาน (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2455, น. 27-28) จากข้อมูลวิทยภูมิดังกล่าว ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การสร้างหอไตรไว้กลางหนองขุหลุก็ถือกุศโลบายอย่างหนึ่งเช่นกันที่ใช้ความสัมพันธ์ทางศาสนาเพื่อความเป็นศูนย์รวมทางชุมชนและการรู้จักใช้น้ำด้วยความถูกต้องเหมาะสม แต่ทั้งนี้ข้อมูลดังกล่าวไม่มีสอดคล้องกับเนื้อหาการดูนในตอนอีตูตายน้า เมื่อพ่อติดปล่อยควายให้ลงหนองน้ำขุหลุเพื่อไปกินหญ้าในน้ำเนื่องจากความแห้งแล้งจึงทำให้หญ้าโดนแดดเผาจนแห้ง จึงทำให้ไม่มีหญ้าให้ควายกิน ทั้งนี้จากเนื้อหาดังกล่าวอาจวิเคราะห์ได้ว่า เมื่อเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่ธรรมชาติที่ย่ำแย่ลงจึงจำเป็นต้องแก้ปัญหาโดยใช้หนองน้ำขุหลุหล่อเลี้ยงชีวิตของทุกคนและสัตว์ในหมู่บ้าน หรือในอีก

แง่หนึ่งก็อาจวิเคราะห์ได้ว่าเมื่อเวลาผ่านไปเป็นเวลาหลายชั่วอายุคนจึงเกิดการบิดเบือนทางวัฒนธรรม จากปราชญ์ที่ศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนาก็เปลี่ยนเป็นการสร้างหอเก็บพระไตรปิฎกซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ที่ลดลงมา โดยสร้างเพื่อป้องกันปลวกและแมลงเข้าไปทำลายพระไตรปิฎก อย่างไรก็ตามการสร้างหอไตรไว้กลางหนองน้ำเช่นนี้ก็ยิ่งทำให้ผู้ที่คิดจะถมที่ในบริเวณดังกล่าวเกิดความยากแค้นเช่นกัน

ความเปลี่ยนแปลงของป่าไม้ ปรากฏในตอนแอ้งฮิม่อน ขณะที่เด็กๆ เล่นเป่าหุ่นให้ลอยขึ้นไปในอากาศ ก็เห็นหน้าขึ้นมองเห็นแอ้งฮิม่อน (แร้งสีเทา) บนท้องฟ้า เด็กๆ จึงรีบวิ่งตามไปดู อีแร้งถือเป็นสัตว์ที่มีสายตาดี มองเห็นเหยื่อได้ไกลมากและเป็นนักกำจัดซากสัตว์ชั้นดี เมื่อวิ่งถึงทุ่งนาเห็นอีแร้งกำลังแย่งกันกินซากหมาเฒ่า เด็กๆ นึกสนุกจึงเอาก้อนหินขว้างป่าใส่อีแร้ง พ่อติดมาเห็นจึงรีบห้ามปรามแล้วบอกว่า

ไปๆ พวกมันเมื่อบ้าน (กลับบ้าน)..ปล่อยให้อีแร้งกินหมาเฒ่าให้หมดแอ้งมันมีประโยชน์อยู่..มันช่วยจัดการหมาเฒ่าให้เขาไม่ต้องเฒ่าเห็บคาทุแบบนี่ ถ้ายังเห็นอีแร้งอยู่แสดงว่าแถวบ้านเขายังมีป่าอุดมสมบูรณ์ให้มันเหย้าฮ้าง (ทำรัง) ถ้าบ่เห็นมันอีกแสดงว่ามันหนีไปอยู่ป่าอื่น ป่าแถวบ้านเขาถูกตัดแป้น (ราบ) แล้ว

โดยในตอนจบของเรื่องหนูหินพูดกับคุณมิลค์ว่า “จากนั้นมาเป็นสิบปีหนูก็ไม่เคยเห็นอีแร้งมาบินวนเวียนแถวๆ บ้านโนนหินแห่อีกเลย” ในตอนนี้แสดงให้เห็นว่า การที่บ้านโนนหินแห่ไม่เคยเห็นอีแร้งอีกเลยนั้น คำพูดของพ่อติดที่ว่าถ้าไม่เห็นอีแร้งแสดงว่าป่าไม้ไม่อุดมสมบูรณ์ก็เสมือนเป็นข้อสรุปได้ว่า ป่าไม้ที่บ้านโนนหินแห่คงจะถูกโค่นไปมากแล้ว ป่าไม้คงไม่สมบูรณ์เหมือนเดิมอีแร้งจึงไม่มาปรากฏให้เห็นอีกเลยนับสิบปีที่ผ่านมา

ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ปรากฏใน ตอนหมกฮวก เป็นตอนที่อธิบายการหาลูก อีอดเพื่อนมาประกอบอาหาร จนตอบท้ายเรื่อง คุณมิลค์พูดกับหนูหินว่า กลัวกับมันจะสูญพันธุ์ หนูหินจึงบอกว่า “ไม่ต้องห่วงหรอกค่า เดียวนี้แถวบ้านหนูเขามีฟาร์มกบแล้วค่า” นอกจากนั้นยังมี ตอนหนูหินกล่อมหนูเหียน ซึ่งเป็นตอนที่น้องสาวหนูหินร้องไห้งอแง หนูหินจึงหลอกหนูเหียนว่า ถ้าไม่หยุดร้องตุ๊กแกจะกินตับ ในตอนจบของเรื่อง หนูหินจึงพูดกับคุณมิลค์ว่า “คุณมิลค์รู้มั๊ยคะ..ตุ๊กแกเนี่ยนอกจากจะเอามาขู่เด็กร้องไห้ไม่หยุดแล้ว แถวบ้านหนูยังจับส่งขายเมืองนอกอีก เป็นสัตว์เศรษฐกิจ..อ้อ! ปังกินแก๊วโรตางตานขโมยได้ด้วยตอนเป็นเด็กน้อยหนากับน้องเคยกิน”

นอกจากนั้นก็ปรากฏในตอนฟากป่าบักเยา เป็นตอนที่หนูหินและเพื่อนๆ ออกหาเงินที่คิดว่ามีใครทำตกไว้ตามที่แม่หูกเบียบเทียบว่า..เงินทองแต่ละบาททกว่าลิหาได้ มันอยู่ฟากป่าบักเยา ในตอนจบของเรื่องหนูหินก็บอกคุณมิลค์ว่า “แต่ปัจจุบันคำพูดของแม่หนูที่ว่า เงินอยู่ฟาก

ป่าบกเขาก็คือความจริงแล้วนะคะ เพราะทางการสนับสนุนให้ปลูกมะเขือเอาเมล็ดมาสกัดเป็นพลังงานทดแทนน้ำมันดีเซล..ใครมีป่าบกเขากหรือสบู่ดำนะ..รวยค่ะ..”

ในตอนนี้อะไรแสดงให้เห็นว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในเรื่องของการค้าขายและส่งออกกับและตุ๊กแก จากเดิมที่หากินตามห้วย หนอง คลอง บึงและป่าชุมชน ปัจจุบันปรับเปลี่ยนโดยการเปิดฟาร์มกบ ขณะเดียวกันตุ๊กแกก็สามารถกลายสินค้าส่งออกต่างประเทศ ส่วนพืชเศรษฐกิจเมื่อทางการสนับสนุนการปลูกสบู่ดำ ก็ก่อให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้นของคนในชุมชนที่มีไร่สบู่ดำด้วยเช่นกัน

จากเนื้อหาทั้งหมดในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางด้านอีสานในการ์ตูนเรื่องนี้ พบว่า เนื้อหาด้านการถ่ายทอดวิถีชีวิตด้านการกินอยู่ คือ ทั้งความรู้เรื่องอาหารและการประกอบอาหาร ปรากฏอยู่มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากเป็นเรื่องใกล้ตัวของผู้เขียนเองและเป็นเรื่องการใช้ชีวิตประจำวันของชาวอีสานในชนบทที่มีชีวิตความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ และมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นการใช้ชีวิตตามสภาพภูมิศาสตร์ที่แห้งแล้ง จึงทำให้อาหารการกินไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ โดยแสดงให้เห็นจากเนื้อหาในการ์ตูนที่บรรยายการเดินทางเข้าป่าด้วยระยะทางที่ไกลและใช้เวลาในการหาอาหารนาน นอกจากนี้ยังต้องประดิษฐ์เครื่องมือจับสัตว์ก่อนออกหาอาหาร วัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหารก็ได้จากธรรมชาติในป่าใกล้บ้าน เช่น ปลา แมลง และผักทั้งจากธรรมชาติและผักรั้ว รอบบ้านที่ปลูกไว้กินเอง สำหรับการปรุงอาหารในการ์ตูนเรื่องนี้ พบว่ามีรายการอาหารที่กล่าวถึงในการ์ตูนดังรายการต่อไปนี้

จี๋หนึ่งควาย แกงหน่อไม้ใส่ผักข่า ปิ้งเขียดอีไม้ ถูฮวก ก้อยปลาชิว ถูปลาชิวอ้าวกับปลาขาวหุ้มลใส่ผักกะแย คั่วจิ๊กจั่น ต้มแจ่วจิ๊กจั่น จี๋ปู แกงเห็ดใส่ยอดผักตั่ว ปิ้งเห็ดโค แง่วเห็ดโค ปิ้งปลา ส้มตำบักถั่ว ต้มรกควาย ปิ้งข้าวเกรียบหมูข้าง ต้มปนกบ ลาบเทา ต้มซุบซุน แกงหน่อไม้ ส้มใส่ปลาช่อ ต้มปนปลา ซุปหน่อไม้ส้ม อ่อมไก่ ปิ้งไก่ แกงซี่เหล็กใส่หนึ่งควายเผา หมกฮวก คั่วแมงจิชอน คั่วแมงแคง ข้าวลู่กะค้อ ก้อยกบ ปิ้งกบ ต้มส้มงูสิง ลาบปลาดุก ปิ้งเนื้อแห้ง นึ่งปลาช่อน ใส่ผักอีหล้า ปิ้งแมงละง่า ถูเขียด ชกเล็ก ลาบคั่วเนื้อ ต้มส้มปลาหลดใส่ใบมะขามอ่อน ต้มไก่ ลาบเป็ด ก้อยกะปอม ถูปลา แง่วบั้ง จี๋ข้าวเหนียว ส้มผักกาดหิน อ่อมกบใส่บวบ โอ้โหกบ (กบยัดไส้ มนุนไพร) คั่วจี๋โปม (จิ้งกริด)และตำมะละกอ อาหารกินเล่นที่ปรากฏในการ์ตูน ได้แก่ ข้าวเม่า ข้าวหลามมันเผา และมะม่วงกวน ส่วนการถนอมอาหารที่ปรากฏในการ์ตูนพบได้แก่ ปลาตากแห้งและปลาร้า

สำหรับเครื่องปรุงที่ปรากฏในการ์ตูน ได้แก่ รสเค็มที่ได้เกลือ น้ำปลา แต่โดยส่วนใหญ่จะใช้น้ำปลาร้า รสเผ็ดได้จากพริกสดและแห้ง รสเปรี้ยวได้จากมะม่วง มะขามเปียกและบักสัง

ส่วนมะนาวมักมีราคาแพงไม่นิยมใช้ หัวหอมและตะไคร้

สำหรับการประกอบอาหารที่ไม่พบในการ์ตูนเรื่องนี้เลยได้แก่ การประกอบอาหารที่ใช้น้ำมัน เช่น การผัด การทอด ซึ่งในเรื่องนี้ได้สอดคล้องกับข้อมูลของ จิระนันต์ พิตรปรีชา เป็นบรรณาธิการ (2548, น. 69) ได้กล่าวถึงว่า สำหรับอาหารคาวที่มีความมันเป็นหลัก เช่น แกงกะทิทอดหรือผัดต่างๆ จะเป็นอาหารที่พบได้น้อยที่สุดใน “พาข้าว” (สำหรับข้าว) ของคนอีสาน นานๆ ถึงจะมีการปรุงกินกัน เช่น แกงร้อนและแกงเผ็ดเนื้อ ส่วนมากอาหารที่มีรสมันจะอยู่ในรูปของ “ของหวานและขนม” ซึ่งจะได้กินกันในเทศกาลงานบุญของคนอีสาน

5.2 ด้านเสื้อผ้าและการแต่งกาย

สำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านเสื้อผ้าและการแต่งกาย พบว่า ตัวละครส่วนใหญ่มีการแต่งกายแบบปกติและการแต่งกายไปทำงานในไฉ่นารวมถึงการแต่งกายเพื่อออกไปหาอาหารแต่ไม่พบการแต่งกายเพื่อไปงานพิธี สำหรับการแต่งกายตามปกติของผู้ชายในหมู่บ้านพบว่า ผู้ชายจะนุ่งกางเกงขาก๊วยและใส่เสื้อคอกลม ในบางครั้งก็ใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวเพื่อห่อข้าวนำไปกินขณะออกไปทำไร่ทำนา ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง เสื้อคอกลมแขนยาวหรือเสื้อหมากกะແ່ງ (จากการสัมภาษณ์ผู้เขียนพบว่า ผู้เขียนตั้งใจเลียนแบบการแต่งกายของหนูหิ่นมาจากแม่ของตนเอง โดยสวมเสื้อหมากกะແ່ງซึ่งเป็นผ้าฝ้ายมีลักษณะโดยรวมคล้ายเสื้อคอกระเช้า แต่ต่างกันที่วิธีการตัดเย็บเพราะเสื้อหมากกะແ່ງจะไม่มีกระเป๋าชิปเหมือนเสื้อคอกระเช้า) ซึ่งจากการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต (เพชรบูรณ์ดอทคอม, 2549, ย่อหน้าที่ 4) พบว่า เสื้อหมากกะແ່ງเป็นเสื้อที่ชาวบ้านโดยเฉพาะผู้สูงอายุใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวันเพราะเป็นเครื่องนุ่งห่มอยู่กับบ้านและนำไปใช้สวมใส่ในการละเล่นต่าง ๆ ของเด็กและ ผู้ใหญ่ในงานเทศกาลต่าง ๆ การสวม ใส่เสื้อหมากกะແ່ງในการละเล่นจะนิยมใช้ผ้าที่มีสีสันต่าง ๆ

ส่วนการแต่งกายเพื่อไปทำงานในไฉ่นาผู้ชายและผู้หญิงหญิงแต่งเหมือนชุดปกติ แต่เพิ่มหมวก เพื่อกันแดดกันฝน สำหรับเด็กๆ มักจะใส่เสื้อคอกลมกับกางเกงขาสั้นเพื่อความสะดวกในการเล่น โดยหนูหิ่นส่วนใหญ่มักจะใส่เสื้อคอกระเช้ากับกางเกงขาสั้นแต่บางครั้งก็มีการนุ่งผ้าถุงเช่นกัน นอกจากนั้นยังพบว่าตลอดการดำเนินเรื่องส่วนใหญ่ตัวละครมักไม่มีการสวมใส่รองเท้า ไม่ว่าจะเดินภายในบริเวณบ้านหรือออกไปหาอาหารในที่ไกลๆ

ภาพที่ 4.46

การแต่งกายของผู้หญิงและผู้ชายแบบปกติ

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนฮินโนนฮินแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

ภาพที่ 4.47

การแต่งกายของพ่อทิดเพื่อออกไปช่อมคันทนา

โดยนำผ้าขาวม้าคาดห่อข้าวเอาไว้

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนฮินโนนฮินแห่ เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

ภาพที่ 4.48

หนูหิ้นสวมเสื้อหมากกะแหล่งกับผ้าถุง และหนูนุ่น
สวมเสื้อคอกลมกับกางเกงขาสั้น

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหิ้นอินโนนินหิ้นแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

สำหรับตัวละครส่วนน้อยที่สวมใส่เสื้อผ้าแตกต่างออกไปจากกรณีข้างต้น ก็พบว่า มีการใส่เสื้อเชิ้ต หรือเสื้อตามสมัยนิยมและสวมรองเท้าผ้าใบ เช่น คนขายไอศกรีม ช่างตัดผมในหมู่บ้าน บักแกนที่เรียกว่าตัวเองว่าศิลปิน น้ากาหลงช่างเสริมสวย เอื้อยคำแพงที่เพิ่งเดินทางกลับเข้าหมู่บ้าน น้านางซึ่งเดินทางมาจากกรุงเทพฯ และบักแอ๊ดซึ่งเป็นกระเทยในหมู่บ้านจะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าวัยรุ่น ตัวละครเหล่านี้ในบางครั้งก็สร้างความตื่นเต้นให้กับเด็กๆ เช่นในตอนหมากผ่าหรั่ง เมื่อเอื้อยคำแพงเดินทางมาทางกลุ่มเด็กๆ เด็กน้อยถึงขนาดจำไม่ได้ว่าเป็นใคร โดยหนูหิ้นเอื้อยปากชมว่า “ป้าด! งามหลายจนจ๊อบได้...ทีแรกนึกว่าดาราร...เบิ่งไปเบิ่งมานึกว่านักร้อง” จากคำพูดของหนูหิ้นจึงเป็นเหมือนการสะท้อนความแตกต่างการแต่งกายที่เคยพบเห็นในชีวิตประจำวันของเด็กๆ ภายในหมู่บ้าน

ภาพที่ 4.49

การแต่งกายของเอื้อยแพง

ที่มา: เอื้อย. (ม.ป.ป.). หนูหีนฮินโนนฮินแห่ เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

จากการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านการแต่งกายในการ์ตูนเรื่องนี้ พบว่าตัวละครที่ปรากฏในช่วงหนูหีนเป็นเด็กหรือการดำเนินเรื่องราวในโนนฮินแห่ การแต่งกายเกือบทั้งหมดเป็นการแต่งกายแบบชาวบ้านในชนบท คือผู้ชายใส่กางเกงขาก๊วยกับเสื้อคอกลม ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง สำหรับตอนจบของเรื่องคุณมิลค์ซึ่งเป็นเจ้านายของหนูหีนซึ่งมักปรากฏในกรอบสุดท้ายเพื่อเป็นบทสรุปในแต่ละตอนก็มีลักษณะการแต่งกายตามแฟชั่นของคนยุคใหม่ ในขณะที่หนูหีนเองก็ยังคงใส่เสื้อคอกระเช้าและผ้าถุงเช่นเดิมทั้งนี้อาจเพราะหน้าที่ของหนูหีนเองคือ การดูแลบ้าน ซึ่งการใส่เสื้อผ้าหลวมๆ ช่วยในการทำงานคล่องตัว

5.3 ด้านบ้านและการดูแลบ้าน

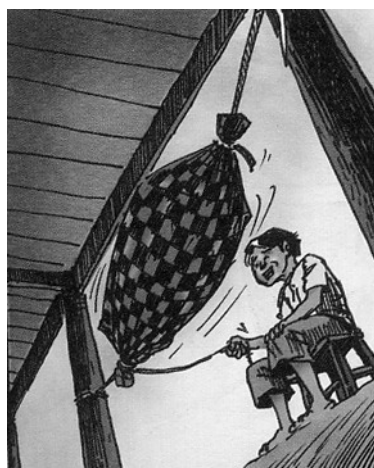
สำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานเกี่ยวกับบ้านและการดูแลบ้านในการ์ตูนเรื่องนี้ ผู้วิจัยไม่พบเนื้อหาเกี่ยวกับการดูแลบ้านแต่อย่างใด หากแต่พบรูปภาพของบ้านเรือนที่ปรากฏอยู่ในฉากของการ์ตูน ซึ่งแสดงออกถึงลักษณะบ้านเรือนชาวอีสานที่อยู่ในชนบทโดยบ้านที่พบทั่วไปมีลักษณะที่สร้างอย่างแข็งแรงถาวร ใช้เสาเหลี่ยมเป็นเรือนใต้ถุนสูง ใต้ถุนบ้านใช้เป็นที่พักผ่อนและประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น การผิงไฟ การผูกเปลกับเสาเรือนเพื่อเลี้ยงลูก การนั่งรับประทานอาหารและเป็นที่พักผ่อนบนแคร่ไม้ไผ่และการเลี้ยงสัตว์

ภาพที่ 4.50
บ้านของหนูหิน

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหินอินโนนหินแห่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

ภาพที่ 4.51
การเลี้ยงลูกใต้ถุนบ้าน

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหินอินโนนหินแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

หลังคาบ้านก็มีทั้งลักษณะที่มุงด้วยหญ้า สังกะสีและกระเบื้อง ฝาบ้านเป็นไม้ กระดาน มีชานหรือนอกชานเป็นที่พักเมื่อขึ้นจากบันได โดยมีเรือนตุ่มน้ำอยู่ด้านข้างของตัวบ้าน เป็นบริเวณที่ใช้น้ำเพื่อล้างหรือทำความสะอาดอาหารก่อนจะทำไปประกอบอาหาร

ภาพที่ 4.52
เรือนตุ่มน้ำ

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินหันแห่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

ส่วนที่ประกอบอาหารหรือห้องครัวก็อยู่ภายในตัวบ้าน โดยอุปกรณ์ทำครัวและเครื่องปรุงที่ใช้เป็นประจำ เช่นหัวหอม กระเทียมก็สามารถแขวนไว้ข้างฝาได้

ภาพที่ 4.53
ห้องครัว

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินหันแห่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

ส่วนบริเวณบ้านมีรั้วไม้เตี้ยๆ แบ่งอาณาเขตพื้นที่อย่างง่ายๆ รั้วไม้หลังบ้านก็สามารถปลูกพืชไม้เลื้อยเพื่อนำดอกผลมารับประทาน เช่น การปลูกต้นบวบใน ตอนบักบวบ อ่อมกบ

ภาพที่ 4.54
การปลูกพืชริมรั้ว

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนฮินโนนฮินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

สำหรับบ้านไคบ้านนั้น ในการ์ตูนเรื่องนี้พบว่า บ้านไคมีลักษณะที่ไม่ติดกับตัวบ้าน ซึ่งปรากฏใน ตอนสายแห่และบักมูม ซึ่งในตอนนี้ได้อธิบายไว้ว่า บ้านไคสามารถจ้างให้ห่างออกจากตัวบ้าน เป็นการป้องกันหมาขึ้นบ้าน ในตอนกลางคืนอาจมีการชักบันไดกลับเพื่อขึ้นบ้าน โดยประชิด สกุนะพัฒน์ และ อุดม เขยกิจวงศ์ (2548, น. 45) ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับบ้านไคว่า บ้านไคบ้านชาวอีสานนิยมแบบเล็ก ขึ้นบันไดนิยมจำนวนคู่ โดยมีความเชื่อว่าบ้านไคคู่เป็นบ้านไคดี บ้านไคคี่เป็นบ้านไคคน ตามปกติแล้วจะมีเชือกผูกขึ้นบันไดติดกับชานไว้ เมื่อเจ้าของบ้านไม่อยู่จะผลักออกห่าง ให้ตั้งลอยอยู่ เรียกว่า “เจ๊ก” เพื่อป้องกันสุนัขขึ้นเรือน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมอีสาน พบว่า ลักษณะบ้านที่มีบันไดจ้างให้ห่างออกจากตัวบ้านในปัจจุบันพบเห็นได้น้อย ส่วนใหญ่เป็นบ้านของคนแก่ในรุ่นคุณตาคุณยาย ส่วนบ้านในยุคปัจจุบันไม่นิยมทำบ้านไคบ้านเช่นนี้แล้ว (กลุ่มตัวอย่างภาคอีสาน, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552)

ภาพที่ 4.55
การจ้างบันได

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนฮินโนนฮินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

นอกจากนั้น ในการตูนเรื่องนี้ก็พบรูปภาพของเรือนพักอาศัยชั่วคราว คือ เถียงนา หรือเถียงไฮ้ ซึ่งปลูกไว้บริเวณริมทุ่งนาได้ต้นไม้เพื่อใช้เป็นที่พักเหนื่อยหลบแดดและความร้อนของชาวบ้านที่ออกมาทำนา โดยเถียงนามีลักษณะยกพื้นสูงใช้เสาไม้จริง มีความมั่นคงแต่ไม่มีฝา คล้ายบ้านขนาดเล็กแต่เปิดโล่ง

ภาพที่ 4.56
เถียงนา

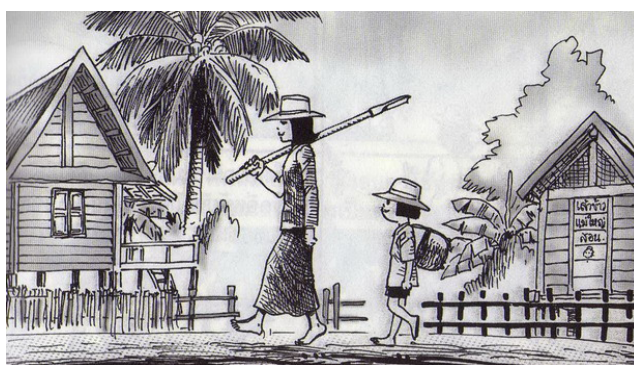

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนฮินโนนฮินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

นอกจากนั้น ยังพบภาพของเล่าข่าวซึ่งเป็นเหมือนบ้านหลังเล็กๆ ไว้เก็บข่าวเปลือก โดยพบเป็นภาพประกอบฉากใน ตอนเห็ดระโงก เมื่อแม่หุ่งและหนูหินเดินทางออกไปหาเห็ด ซึ่งผู้เขียนมีความตั้งใจที่จะบอกกับผู้อ่านโดยการเขียนบอกกำกับไว้ในภาพว่า “เล่าข่าวแม่สอนใหญ่”

ภาพที่ 4.57

ด้านขวามือของภาพคือเล่าข่าวของแม่สอนใหญ่

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหินอินโนนหินแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

เนื่องจากสภาพอากาศในภาคอีสานที่ค่อนข้างร้อนในฤดูร้อนและหนาวในฤดูหนาว ทำให้รูปแบบของเรือนโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นเรือนใต้ถุนสูง ตัวบ้านค่อนข้างทึบ แต่ก็มีส่วนที่โปร่งเพื่อให้เข้ากับสภาพอากาศที่หนาวเย็นในหน้าหนาว และร้อนจัดในหน้าร้อน ซึ่งถือเป็นการก่อสร้างที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและการดูเรื่องนี้ก็นำเสนอภาพของบ้านเรือนที่แสดงออกถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นอีสานในการใช้สอยพื้นที่ได้อย่างคุ้มค่าและปรากฏลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมในชนบทได้เป็นอย่างดี

5.4 ด้านยาและการใช้ยา

สำหรับเนื้อหาส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับยาและการใช้ยาได้แก่ การใช้ยาสมุนไพรเพื่อนำมารักษาอาการเบื้องต้นของการเจ็บป่วย ได้แก่ ตอนของฝากจาก กทม. ในขณะที่พ่อทิดกำลังไกวเปลกล่อมหนูหินอยู่ใต้ถุนบ้าน สายเชือกเกิดขาดทำให้หนูหินตกลงมากระแทกพื้นร้องไห้แง พ่อทิดจึงบอกให้แม่หุ่งเก็บใบบัวบกมาคั้นน้ำ ใส่เกลือนิดหน่อย เอาเพียงน้ำมารับประทาน แต่หนูหินก็ไม่ได้ดื่มน้ำใบบัวบกเนื่องจากผลอยหลับไปเสียก่อน ทั้งนี้ เนื่องจากใบและต้นบัวบกบำรุงหัวใจ แก้เมื่อยล้าอ่อนเพลีย ขับปัสสาวะ ใบต้มเป็นเครื่องดื่มสมุนไพรที่มีคุณค่าสูง ดื่มน้ำแก้ข้าวใน มีกลิ่น รสขมน้อยๆ และช่วยขับปัสสาวะ (สมพร ภูதியานันต์, 2542, น. 272) นอกจากนี้ยังมี

เนื้อหาการ์ตูนใน ตอนท้องร่วง เมื่อเด็กๆ ขวนก้นไปเก็บมะม่วงมากินกับแจ่วปลาร้าแล้วพากันไปกินน้ำเพื่อแก้กระหายทำให้หนูหิ้นเกิดอาการท้องร่วงเป็นสิบครั้ง แม่หุ้งจึงให้หนูหิ้นเคี้ยวและกลืนใบฝรั่ง จนเช้าวันต่อมาก็ออกมาที่สถานีอนามัยเพื่อซื้อผงเกลือแร่ จึงได้เจอแม่ของเด็กๆ ก็ทราบว่าทุกคนมีอาการท้องร่วงกันทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากใบฝรั่งมีสารแทนนินเป็นยาฝานสมานรักษาอาการท้องร่วง บิด โรคกระเพาะลำไส้อักเสบ ปวดเบ่ง ล้างแผลสด ดูดหนอง (สมพร ภูதியานันต์, 2542, น. 96) นอกจากนี้ ยังมี ตอนแม่ใหญ่ผมยาว เมื่อเด็กๆ ขวนก้นเล่นซ่อนหา หนูหิ้นต้องเป็นฝ่ายหาเพื่อนๆ ก่อน เล่นไปซีกพักก็เหลือบักเจี้ยนคนเดียวที่หาไม่เจอๆ เพื่อนจึงคาดวักเจี้ยนน่าจะวิ่งไปทางบ้านแม่ใหญ่ผมยาว ซึ่งเป็นแม่ฝ่ายไม่มีลูกหลาน เด็กๆ บ้านโนนหิ้นแห่กลัวแถมมาก เพราะกลัวผมยาวผัดกับคนแก่คนอื่นๆ พวกเด็กน้อยจึงสร้างภาพว่าแกคือ ผีปอบบ้าง ผีกระสือบ้าง เพราะแกกินหมากปากแดง แต่สุดท้ายก็เจอบักเจี้ยนอยู่ข้างบ้านแม่ใหญ่ผมยาวนั่งร้องไห้เพราะเหยียบเศษแก้ว แม่ใหญ่ผมยาวคว้าใบสาบเสือ (ใบเพิน) สมุนไพรไทยที่มีคุณสมบัติในการห้ามเลือดมาเคี้ยวหยับๆ ด้วยฟันที่เหลืออยู่ไม่กี่ซี่ แล้วคายออกมาโปะแผลให้บักเจี้ยนไม่ก็อดใจเลือดก็หยุดไหล

การที่แม่หุ้งนำใบบัวบกมาคั้นเพื่อดื่มแก้ซำใน นำใบฝรั่งมาใช้เป็นยาแก้ท้องเสีย และแม่ใหญ่ผมยาวใส่ใบสาบเสือในการห้ามเลือด ถือได้ว่าเป็นการนำสมุนไพรพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติแวดล้อมที่สามารถหยิบจับมาใช้ได้รอบๆ ตัว นับเป็นการปฐมนิเทศแบบท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้เพื่อดำรงอยู่กับธรรมชาติแบบวิถีชาวบ้าน

5.5 ด้านการอบรมดูแลเด็ก

สำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านการดูแลเด็กในการ์ตูนเรื่องนี้มักปรากฏเนื้อหาที่เป็นความสัมพันธ์ที่มีความรักความอบอุ่นภายในครอบครัวขนาดเล็ก คือ พ่อทิด แม่หุ้ง หนูหิ้นและหนูเหียน

ภาพที่ 4.58

การแสดงความรักความเอ็นดูต่อลูก

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินหีนแห่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

โดยพ่อแม่จะผลัดกันดูแลลูก อุ้มลูก ส่วนหนูหีนเองเมื่อโตขึ้นก็ช่วยเลี้ยงน้องได้บ้าง ซึ่งรูปแบบในการอบรมดูแลเด็กที่พบในการ์ตูนเรื่องนี้ ได้แก่

การกล่อมลูก เนื้อหาที่ปรากฏเกี่ยวกับการกล่อมลูก มักเป็นการนำลูกไปนอนในระหว่างวัน โดยใช้เปลที่ทำจากผ้าขาวม้ามาผูกกับเสาบ้านแล้วนำไม้ขวางผ้าทั้งด้านบนและด้านล่าง ซึ่งปรากฏใน ตอนของฝากจาก กทม. ซึ่งในตอนนี้อยู่ที่พ่อติดเป็นผู้ร้องเพลงกล่อมหนูหีน เนื้อร้องมีดังนี้ “เอ๊ะ! นอนสาหล้า หลับตาพ่อสิกล่อม พ่อไปไหน (ไร) สิปีงไก่อมาหา พ่อไปนาสิปีงปาลามา ต่อน พ่อเลี้ยงหมอนผูกอยู่สายไหม เอ-เฮะ-เอ-เอ-เอ-เฮะ-เอ...นอนสาหล้า หลับตาพ่อสิกล่อม” จากการสืบค้นเนื้อร้องของเพลงนี้ พบว่าเป็น เพลงแม่หม้ายกล่อมลูก (isangate, 2550, ย่อหน้าที่ 1) โดยพ่อติดได้เปลี่ยนเนื้อร้องจากคำว่า “แม่” มาเป็นคำว่า “พ่อ” เพื่อให้เข้ากับบทบาทของตนเอง ขณะร้องเพลงกล่อมลูก หากลูกๆ งอแงเพราะหลับไม่เต็มอิ่มหรือนอนผิดเวลาก็มักจะหลอกว่า ตุ๊กแกจะลงมากินตับ ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้ลูกหยุดร้องได้ดีที่สุด โดยในตอนหนูหีนกล่อมหนูหีนก็เช่นกัน เมื่อหนูหีนนำน้องไปนอนและร้องเพลงกล่อมและทำนองตกเปลจนร้องไห้แง หนูหีนก็หลอกน้องให้หยุดร้องโดยหลอกหนูหีนว่าตุ๊กแกจะลงมากินตับเช่นเดียวกับที่พ่อติดใช้หลอกหนูหีน นอกจากการร้องเพลงกล่อมลูก กิจกรรมที่พบอีกอย่างหนึ่งที่สร้างความสัมพันธ์ให้ครอบครัวก็คือ การเล่นนิทานเพื่อความสนุกสนานและการเล่นนิทานก่อนนอน

ภาพที่ 4.59

การกล่อมลูก

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหิ้นอินโนนินนินแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

การดูแลลูกในเรื่องอาหารการกิน ส่วนใหญ่เนื้อหาที่ปรากฏเกี่ยวกับการดูแลลูกในการกินคือการป้อนข้าวป้อนน้ำ การหาอาหารและการทำอาหารไม่เผ็ดสำหรับเด็ก

ภาพที่ 4.60

การป้อนอาหาร

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหิ้นอินโนนินนินแห่ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

การดูแลเมื่อเจ็บป่วย เมื่อหนูหิ้นและหนูเหียนยังเด็กก็มักจะได้รับอุบัติเหตุและเจ็บป่วยได้ง่าย พ่อแม่จึงต้องคอยดูแลซึ่งในบางครั้งต้องใช้จิตวิทยาสำหรับเด็ก คือการทอุงคาถาเป่าให้หายจากอาการเจ็บป่วยของพ่อทิด โดยมักจะพูดว่า “โอมมะละดู คนฮู้ (คนดี คนเก่งของพ่อแม่) บ่เจ็บ พ้วง! หาย” ซึ่งปรากฏใน ตอนของฝากจาก กทม. เมื่อหนูหิ้นตกเปล และ “โอมมะละดู คนฮู้

(คนดี คนเก่งของพ่อแม่) บ่สแป พ่วง! ” ซึ่งปรากฏใน ตอนเสือกันหนาว เมื่อหนูหิ้นโดนวันไฟเข้าตานอกจากนี้ยังมีวิธีแก้อาการเจ็บป่วยเบื้องต้น เช่น ในตอนก้างปลาคาคอ เมื่อก้างปลาติดคอหนูหิ้น พ่อทิดก็ปั้นข้าวเหนียวให้กลืนลงไปโดยไม่ต้องเคี้ยว สำหรับเนื้อหาที่ปรากฏเกี่ยวกับการดูแลเจ็บป่วยอย่างชัดเจน คือ ตอนหนูเฮียนคั่งฮ้อน (ตัวร้อน) เมื่อหนูหิ้นต้องเข้าไปนอนในโรงพยาบาลเพราะเป็นไข้เลือดออกโดยแม่หุ่งได้คอยดูแลอยู่ใกล้ๆ เมื่อกลับมาพักฟื้นที่บ้านแม่หุ่งต้มข้าวต้มและปิ้งเนื้อแห้งให้หนูหิ้นกิน ซึ่งถือเป็นอาหารมีพิษ

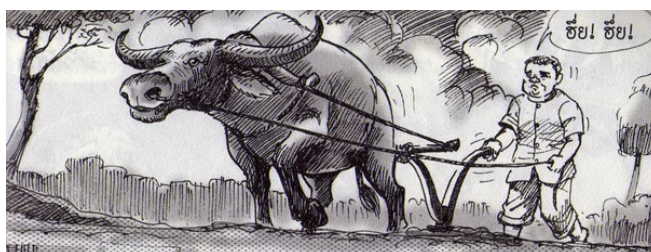
จากเนื้อหาเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านการอบรมดูแลเด็กในการ์ตูนเรื่องนี้ปรากฏภาพรวมของความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่มีความอบอุ่นแก่กันและกัน ทั้งพ่อและแม่มีบทบาทในการช่วยเหลือ การแสดงความรักความห่วงใยที่มีต่อลูกๆ มักเป็นการลูบศีรษะ และพูดคุยหยอกเย้าสร้างความผูกพันระหว่างคนในครอบครัว นอกจากนี้ พ่อและแม่มักมีการสร้างทักษะชีวิตในชนบทเมื่อพาหนูหิ้นออกไปเรียนรู้การหาอาหารในสถานที่ต่างๆ ตามแหล่งธรรมชาติ สำหรับการอบรมสั่งสอนก็มักเป็นเรื่องการอธิบายชีวิตที่ยากลำบากของชาวอีสานทั้งการอยู่การกินที่เลือกไม่ได้และความลำบากในการหาเงิน การถ่ายทอดวัฒนธรรมในด้านนี้จึงเปรียบเสมือนการสะท้อนชีวิตครอบครัวที่อบอุ่น เรียบง่าย ภายใต้รูปแบบของวัฒนธรรมชาวบ้านในท้องถิ่นอีสาน

5.5 ด้านการรู้จักประกอบอาชีพ

การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านการประกอบอาชีพที่ปรากฏในการ์ตูนเรื่องนี้ส่วนใหญ่มักกล่าวถึงเป็นอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพทั่วไปภายในหมู่บ้านซึ่งรายละเอียดมีดังนี้คือ

อาชีพเกษตรกรรม โดยเนื้อหาการ์ตูนได้กล่าวถึงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในตอนก้างปลาคาคอที่แม่หุ่งและหนูหิ้นออกไปเก็บใบหม่อนในสวนหลังบ้านเพื่อนำมาเลี้ยงไหม เมื่อได้รังของมันก็นำมาทอดผ้า ส่วนอาชีพเกษตรกรรมที่พบมากที่สุดคือ ภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับการเลี้ยงควายและทำนา เช่นตอนอ้ายน้อยตาก ที่ปรากฏภาพของการใช้ควายไถนา

ภาพที่ 4.61
อ้ายน้อยกำลังทำนา

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ง เล่ม 2. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ส่วนเนื้อหาที่ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับการทำนาอีกตอนหนึ่งคือตอนเกี่ยวข้าว ฟาดข้าว ลมหนาว นอนซุ่ม เมื่อการตูนอธิบายเกี่ยวกับการทำนาปีตามฤดูกาลก็คือ ดำนาวันแม่ (ส.ค.) เก็บเกี่ยววันพ่อ (ธ.ค.) เมื่อใกล้ถึงวันเกี่ยวข้าวก็ขอแรงพี่ๆ น้องๆ มาช่วย ส่วนแม่หุ่งก็ทำกับข้าวมื้อพิเศษให้ทุกคนได้กินในตอนพักเที่ยงคือต้มไก่กับลาบเปิด ขณะกำลังเก็บเกี่ยวก็ฟังเพลงลูกทุ่งหมอลำ เพื่อช่วยขับกล่อมเพิ่มแรงกายแรงใจให้คำทำงานตามท้องไร่ท้องนาในชนบท เมื่อเสร็จนาพ่อแม่หนูหีน ทุกคนก็จะพากันหมุนเวียนไปช่วยเกี่ยวข้าวนาคนอื่นๆ จนครบ ไม่มีการว่าจ้าง ภาษากลางเรียกว่า การลงแขก ส่วนลานฟาดข้าวพ่อทิดตากหญ้าให้เป็นลานกว้างๆ เรียบๆ และทาด้วยซี่ควายรอนจนแห้งก็ใช้งานได้ ต่อจากนี้ทุกคนจะย้ายมากินนอนที่เตียงนาจนฟาดข้าวและขนข้าวขึ้นเล้าเสร็จ

ภาพที่ 4.62
การลงแขกเกี่ยวข้าว

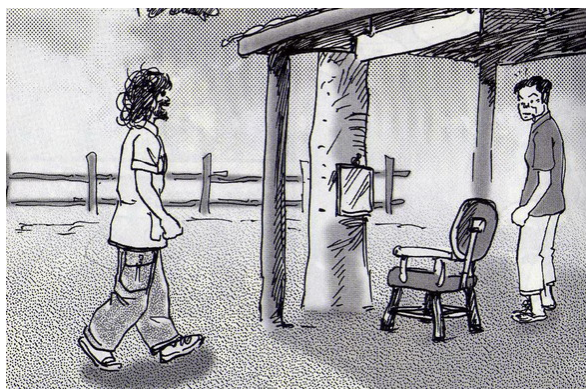

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ง เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

อาชีพทั่วไป โดยเนื้อหาการตูนได้กล่าวถึงอาชีพขายของเก่าที่นำวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว เช่น จอบด้าน เครื่องครัวอลูมิเนียมเก่าๆ เพื่อนำมาแลกกับขนมไข่ไก่เกี่ยม (ขนมไข่จี๊จก) ขนมกินเล่นที่เด็กๆ โปรดปรานในตอนเลี่ยมเลี่ยม อาชีพขายไอศกรีมในตอนบักกิก เมื่อพ่อค้าบ้านจักรยานบรรทุกถึงไอศกรีมไว้ข้างหลัง ราคาเพียงไม้ละ 1 บาท หากเด็กๆ คนไหนไม่มีเงินก็สามารถนำขวดเปล่าที่ไม่ใช้แล้ว 2 ขวด มาแลกไอศกรีมได้ 1 แท่ง เช่นเดียวกับแม่ใหญ่อ่องที่ขายข้าวโป่งแผ่นละ 1 บาท โดยปิ้งขายบริเวณหน้าบ้านตนเองในตอนข้าวโป่งแม่ใหญ่อ่อง นอกจากนี้ยังพบอาชีพเสริมสวยในตอนเกศสยอง เมื่อนำกาหลงเคยไปอยู่ในกรุงเทพฯ ทำงานเป็นลูกมือในร้านเสริมสวยแต่อาศัยวิธีจดจำและทำทุกครั้งที่ช่างใหญ่ให้โอกาส เมื่อกลับมาดูแลพ่อแม่จึงอาศัยวิธีขายตรงบริการถึงบ้านนัดลูกค้าหลายๆ หัวเพื่อมาบริการให้พร้อมๆ กันในวันเดียว สำหรับช่างตัดผมผู้ชายก็ปรากฏในตอนพ่อฉนวนบาร์เบอร์ 1-2 ซึ่งนับว่าเป็นร้านตัดผมร้านเดียวในหมู่บ้านด้วยค่าบริการเด็กเล็ก 3 บาท เด็กโต 5 บาท และผู้ใหญ่ 10 บาท ส่วนแคะหู 2 บาท ซึ่งร้านตัดผมก็ใช้บริเวณชายคาบ้านของตนเอง

ภาพที่ 4.63

ร้านตัดผมฉนวนบาร์เบอร์

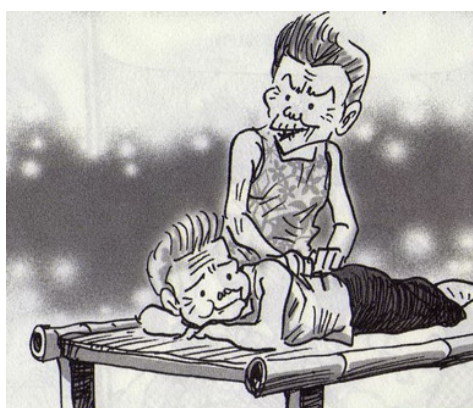
ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชั่นส์.

นอกจากนี้ยังพบอาชีพขายหอยใต้ดิน ที่พ่อสุ่นเจ้ามือหอยเดินตามหมู่บ้านพร้อมพูดเชิญชวนว่า “เอากะบองมาแลกข้าง” ซึ่งหมายถึง การนำไข่ได้มาแลกข้างโดยเปรียบเสมือนการลงทุนน้อยแต่ได้กำไรสูง ซึ่งแสดงให้เห็นค่านิยมในการชอบเสี่ยงโชคที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อและความหวังของผู้คน เมื่อเนื้อเรื่องกล่าวถึงชาวบ้าน 3-4 คนที่กำลังขุดหาเลขใต้ดินอย่างเพราะเชื่อว่าต้นไม้ต้นนี้ให้เลขเด็ด สำหรับผู้สูงวัยในหมู่บ้านก็มีการประกอบอาชีพได้เช่นกัน คือ การนวด

คล้ายเส้น ซึ่งปรากฏในตอนยายกาหัดถศาสตร์ โดยหนูหิ้นรับประกันว่ามือแข็งแรงมากวิชานวดก็เป็นเลิศ

ภาพที่ 4.64

ยายกาทำลึงนวดคล้ายเส้น

ที่มา: เอ๊ะ. (ม.ป.ป.). หนูหิ้นอินโนนินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

จากการปรากฏเนื้อหาและรูปภาพเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในการ์ตูนเรื่องนี้พบว่าชาวบ้านมักประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่สามารถพอจะหาเงินมาจุนเจือครอบครัวได้บ้าง ไม่ได้มีผลผลิตมากจนมีฐานะร่ำรวย นอกจากนั้นก็ปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ปีก เช่น เป็ด ไก่ ไข่กินเองในยามสำคัญเช่น งานบุญ และงานลงแขกเกี่ยวข้าว ส่วนอาชีพที่พบเห็นในเนื้อเรื่องมากที่สุดคือ การทำนาซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของชาวอีสาน ในขณะเดียวกันก็พบปัญหาผลผลิตตกต่ำซึ่งในตอนเลื้อก้นหนาวของการ์ตูนเรื่องนี้จะพบว่าผลผลิตข้าวแต่ละปีมีน้อยจนไม่สามารถนำไปขายเพราะกลัวว่าจะไม่พอกินในครอบครัว จากคำพูดของพ่อทิดที่ว่า “ปีนี้ก็แล้งหลาย ข้าวก็เลยได้น้อย ถ้าเอาไปขายหลาย มันสิบ่พอกินได้”

สำหรับเรื่องนี้ได้พบข้อมูลจากการศึกษาเรื่องการทำนาได้ระบุว่า การทำนาเป็นการลงทุนที่มีกำไรน้อยมาก ในบางพื้นที่ที่สภาพภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวย แต่เพราะเหตุใดชาวนายังคงทำนาอยู่ การที่ชาวนาภาคอีสานยังคงมีการผลิตข้าวเพื่อบริโภคอยู่มาก มีสาเหตุจากหลายปัจจัยด้วยกัน ได้แก่ลักษณะวัฒนธรรมการผลิตที่สืบทอดมาจากอดีต สังคมอีสานในอดีตเป็นสังคมชาวนา ทำการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก พืชอาหารที่สำคัญที่สุดคือ ข้าว ซึ่งมีการผลิตโดยระบบเกษตรกรรม ขณะที่อาหารอื่นส่วนใหญ่ได้จากการเก็บ ล่า และหาเอาจากสภาพแวดล้อม การ

เพาะปลูกข้าวจึงเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ พื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคม (มณีมัย ทองอยู่, 2546, น. 238)

นอกจากการ์ตูนจะแสดงให้เห็นการประกอบอาชีพที่สำคัญในภาคอีสานแล้ว เนื้อหายังแสดงให้เห็นค่านิยมของชาวอีสานจากการช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าวที่แสดงออกการรักพวกพ้อง การทำงานช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฟังพาอาศัยซึ่งกันและกันในหมู่บ้านเพื่อนฝูงและญาติพี่น้อง นอกจากนี้เนื้อหาที่กล่าวถึงการเกี่ยวข้าวพร้อมฟังเพลงหมอลำเพื่อช่วยในการขับเพิ่มแรงกายแรงใจให้คนทำงานตามท้องไร่ท้องนาแสดงให้เห็นการรักสนุก จากการทำงานทุกอย่าง นอกจากจะได้อะไรตามต้องการแล้ว ยังได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินอีกด้วย

จากการถ่ายทอดวัฒนธรรมทั้งหมดในการ์ตูน นอกจากจะพบเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สื่อให้เห็นจากภาพและเนื้อหาในหนังสือการ์ตูนเรื่องนี้แล้ว เรื่องราวต่างๆ ในการ์ตูนก็ยังสะท้อนความหมายของการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่มองไม่เห็นได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นแบบแผนของภาพรวมในการกำหนดพฤติกรรมทั้งความคิด ความรู้สึก ซึ่งถือเป็น ทศนคติ ค่านิยมและความเชื่อของคนในภาคอีสาน จากการวิเคราะห์เนื้อหาของการ์ตูนเรื่องนี้ทั้งหมดสามารถสรุปได้ดังนี้

1. จากการใช้ภาษาอีสานในการถ่ายทอดเรื่องราวของหนังสือการ์ตูนเรื่องนี้ ถือได้ว่าเป็นการแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มคนที่มาจากท้องถิ่นเดียวกัน ซึ่งเป็นการสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของวิถีชีวิตในชนบทของคนอีสานได้อย่างลึกซึ้งและเด่นชัด โดยเฉพาะการสื่อความหมายไปยังผู้อ่านที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสานซึ่งเป็นในวัฒนธรรมเดียวกันกับผู้เขียน

2. จากการปรากฏเนื้อหาด้านดนตรี ได้แสดงให้เห็นทัศนคติของศิลปินประจำบ้านโนนหินแท่เกี่ยวกับการหวนหาเพลงพื้นบ้านของชาวอีสานที่ใกล้จะสูญหายไปจากสังคมอีสาน และการแสดงความห่วงใย ความกังวลใจเกี่ยวกับปัญหาในการขาดผู้สืบทอดดนตรีท้องถิ่นอีสาน จึงสะท้อนให้เห็นว่า ควรร่วมกันหันมาใส่ใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมเหล่านี้ โดยเฉพาะเด็กเยาวชนและคนรุ่นหลังที่ควรจะช่วยกันอนุรักษ์และร่วมกันรับผิดชอบเพื่อให้วัฒนธรรมนั้นดำรงอยู่สืบไป

3. จากการปรากฏเนื้อหาด้านดนตรีแสดงให้เห็นค่านิยมของชาวอีสานที่รักความสนุกสนานจากการออกมาร่ายรำตามขบวนแห่บั้งไฟและแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีในหมู่คณะที่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประเพณีที่จัดขึ้นในท้องถิ่นของชาวอีสาน

4. จากการพบเนื้อหาด้านขนบธรรมเนียมประเพณี แสดงให้เห็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวอีสานมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อทางศาสนา คือความเชื่อเรื่องดวงวิญญาณหรือขวัญ ความเชื่อเรื่องผีแถน โดยจะนำพาฝนมาให้จากการทำบุญบั้งไฟหรือบุญบั้งไฟ

ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีส่วนในการกำหนดชะตาชีวิตของคนในสังคม

ส่วนความเชื่ออื่นๆ ที่ไม่พบแหล่งที่มาว่าเกิดจากสิ่งใดนั้น มักเป็นการกำหนดแนวปฏิบัติของพฤติกรรมที่จะทำให้ชีวิตนำไปสู่ทางที่ดีขึ้น ได้แก่ การห้ามนำสรวงหีบห่อเพราะจะทำให้ช้อนได้ปลิง หากแลบลิ้นใส่คนที่ เป็นโรคตาแดงจะทำให้ไม่ต่อคนอื่น หากขี้รุ่งกินน้ำจะผิประเพณีทำให้นิ้วมือถูกกัดให้แก้โดยการล้างกันแล้วชี้ใส่จอมปลวก ความเชื่อเรื่องผีเป่า หากใครนอนคอดกหมอน ถ้าเอามอนไปตากแดด คอจะหาบเจ็บ เป็นต้น

5. จากการปรากฏเนื้อหาด้านคุณธรรมแสดงให้เห็นการดำเนินชีวิตของชาวอีสานที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในรูปแบบของข้อห้ามในสิ่งที่ไม่ควรทำว่า “คะลำ” นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นค่านิยมที่มีต่อสัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งานว่ามีบุญคุณช่วยในการทำนาปลูกข้าวจึงไม่นิยมฆ่า ยกเว้นจะมีงานบุญใหญ่จริงๆ

6. จากการปรากฏเนื้อหาด้านศาสนาแสดงให้เห็นความผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนา และวิถีชีวิตของชาวพุทธพึงปฏิบัติ นอกจากนี้เนื้อหายังสื่อให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดที่อยากให้ร่วมกันอนุรักษ์ “ระฆังไม้” ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอีสานที่นับวันจะถูกกลืนเลือนไป

7. จากการปรากฏเนื้อหาด้านการปกครอง แสดงให้เห็นค่านิยมของชาวอีสานที่มีความสามัคคีและความมีน้ำใจที่คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันหากมีความเดือดร้อนต่างๆ เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน

8. จากการปรากฏเนื้อหาด้านการเย็บปักถักร้อยและการทอผ้าแสดงให้เห็นถึงการฝึกหัดและถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถือเป็นค่านิยมที่สตรีชาวอีสานพึงปฏิบัติ

9. จากการปรากฏเนื้อหาด้านการจักสาน แสดงให้เห็นว่า เครื่องจักสานมักจะใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่น โดยมีวิธีการทำที่ไม่ยุ่งยาก ทั้งนี้ก็นำมาใช้ในการครัวเรือน ไม่ได้ผลิตในปริมาณมากเพื่อทำไปขาย ซึ่งแสดงให้เห็นค่านิยมของชาวอีสานที่มีความสันโดษ พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนในท้องถิ่นชนบท

10. จากการปรากฏเนื้อหาด้านการละเล่นแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของเด็กๆ ในชนบทที่มีรูปแบบการละเล่นท้องถิ่นง่ายๆ ซึ่งใช้วัตถุดิบใกล้ตัวและสามารถประดิษฐ์ขึ้นได้เอง โดยปราศจากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ดังเช่นสังคมปัจจุบัน

11. จากการปรากฏเนื้อหาด้านมวยไทยแสดงให้เห็นว่า การประกอบอาชีพนักมวยซึ่งใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นสิ่งที่ได้รับความชื่นชมจากเด็กผู้ชาย ถึงแม้อายุน้อยจะเป็น

นักมวยระดับคู่เอกในอำเภอ แต่เด็กๆ ก็เรียก อ้ายดอน ว่า“ครูมวย” ซึ่งแสดงให้เห็นค่านิยมที่ให้ความเคารพและให้เกียรติผู้ใหญ่

12. จากการปรากฏเนื้อหาด้านความรู้เรื่องอาหารและการประกอบอาหาร แสดงให้เห็นว่า ชาวอีสานในชนบทมีการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย กินอยู่ด้วยความประหยัด จากการหาอาหารที่มีอยู่ตามแหล่งธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ป่าไม้ และ ห้วยหนอง คลอง บึง เนื่องจากภาคอีสานมีภูมิประเทศที่แห้งแล้ง จึงต้องหาอาหารเพื่อมาประทังชีวิตด้วยสัตว์ที่หลากหลายชนิด ทั้งนี้ก็เพราะความลำบากไม่สามารถเลือกกินได้ตามใจชอบ ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติที่เสื่อมถอยลงจึงเป็นเรื่องที่แสดงถึงความรู้สึกน่าเป็นห่วงและกังวลใจ

13. จากการปรากฏเนื้อหาด้านเสื้อผ้าและการแต่งกายแสดงให้เห็นวัฒนธรรมการแต่งกายในสังคมชนบทอย่างแท้จริง เนื่องจากตัวละครที่สำคัญในการ์ตูนเกือบทั้งหมดไม่สวมเสื้อผ้าตามสมัยนิยม ยกเว้นเพียงตัวละครที่เดินทางมาค้าขายหรือเดินทางมาจากกรุงเทพฯซึ่งจะทำให้เด็กๆ รู้สึกตื่นเต้นและเกิดความชื่นชม ทั้งนี้จึงแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการแต่งกายที่ทันสมัยเป็นค่านิยมของกลุ่มหนุ่มสาวยุคใหม่ในหมู่บ้านที่เคยมีประสบการณ์ในการออกไปใช้ชีวิตหรือทำงาน สังคมกรุงเทพฯมาแล้ว

14. จากการปรากฏเนื้อหาด้านบ้านและการดูแลบ้าน แสดงให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นอีสานในการใช้สอยพื้นที่ได้อย่างคุ้มค่าและแสดงความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เช่น การปลูกผักกิมมั่ว และการใช้สอยใต้ถุนบ้านเพื่อเลี้ยงสัตว์ หรือทำกิจกรรมภายในครอบครัว เช่น การผูกเปลกล่อมลูก

15. จากการปรากฏเนื้อหาด้านยาและการใช้ยา แสดงให้เห็นรูปแบบการใช้ยาสมุนไพรจากแหล่งธรรมชาติภายในท้องถิ่นที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และการรู้จักพึ่งพาตนเองแบบวิถีชาวบ้าน

16. จากการปรากฏเนื้อหาด้านการอบรมดูแลเด็ก สะท้อนให้เห็นชีวิตครอบครัวที่อบอุ่น เรียบง่าย ภายใต้รูปแบบของวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน เมื่อพ่อและแม่สร้างทักษะชีวิตในชนบทโดยนำหนูนีนออกไปเรียนรู้การหาอาหารในที่ต่างๆ ตามแหล่งธรรมชาติ ส่วนการอบรมสั่งสอนก็แสดงให้เห็นความรู้สึกถึงชีวิตที่ยาก ลำบากของชาวอีสานทั้งการอยู่การกินที่เลือกไม่ได้และความลำบากในการหาเงิน

17. จากการปรากฏเนื้อหาด้านการประกอบอาชีพขายหอยใต้ดิน แสดงให้เห็นค่านิยมในการเสี่ยงโชคซึ่งเป็นความเชื่อและความหวังของผู้คน นอกจากนี้เนื้อหายังแสดงให้เห็นค่านิยมของชาวอีสานจากการช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าวพร้อมกับการฟังเพลงหมอลำ ซึ่งแสดงให้เห็น

เห็นการรักสนุก จากการทำงานทุกอย่าง แสดงค่านิยมในการรักพวกพ้อง การทำงานช่วยเหลือซึ่งกันและกันพึ่งพาอาศัยกันในหมู่บ้านญาติพี่น้องเพื่อนฝูง

การวิเคราะห์ความหมายแฝงเร้นที่ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบของการ์ตูนหนูหิน อินเตอร์

เนื่องจากการ์ตูนเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารด้วยการใช้ภาษาภาพเพื่อสื่อความหมายต่างๆ โดยประกอบไปด้วย สัญลักษณ์ประเภท Icon ที่สร้างความหมายโดยความคล้ายคลึงหรือความเหมือน เช่น รูปวาดซึ่งสามารถเข้าใจได้เมื่อเห็น โดยมีถ้อยคำที่อยู่ในการ์ตูนเปรียบได้กับ Symbol ที่ถูกสร้างความหมายโดยการเชื่อมโยงที่เกิดจากการเรียนรู้ในข้อตกลงทางสังคมร่วมกับ Index คือ สัญลักษณ์ที่เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นอีกสิ่งหนึ่งโดยอาศัยการค้นหาเหตุผลเชื่อมโยง

ดังนั้น การ์ตูนจึงอาจจะไม่ได้มีความหมายตรงตามภาพเพียงความหมายเดียว ซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้และประสบการณ์ของผู้ตีความ และยังประกอบไปด้วยความหมายแฝงเร้นจากภาพในการสื่อความหมายด้วยเช่นกัน โดยในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ความหมายที่ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบของการ์ตูนเรื่องนี้ผ่านตัวละครหลักคือ หนูหินและคุณมิลค์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวละคร (Character) คือ เป็นองค์ประกอบที่เน้นไปที่ตัวบุคคลซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึงบุคลิกภาพของตัวละครนั้นด้วย เป็นผู้กระทำให้เกิดเหตุการณ์ หรือแสดงบทบาททำให้เกิดเรื่องราวขึ้น เกิดผลกระทบต่อเนื่องไปสู่จุดหมายของเรื่อง การกำหนดตัวละครจึงต้องเป็นไปเพื่อให้การเดินเรื่องไปสู่เป้าหมายน่าติดตามมากที่สุด น่าประทับใจที่สุด ซึ่งผู้อ่านจะรู้จักตัวละครได้จากการกระทำ คำพูด ความคิดของตัวละคร การกระทำอื่นๆ ที่มีต่อตัวละครตัวนั้น การกระทำของตัวละครที่มีต่อสภาพแวดล้อมหรือจากการบรรยายหรือพรรณนาโดยผู้แต่ง

ฉาก (Scene) คือ สถานที่และเวลาที่ช่วยให้การเล่าเรื่องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เสริมบุคลิกของตัวละครให้เด่นชัด ทำหน้าที่บอกกับผู้รับสารเรื่อง บรรยากาศ เวลา มีส่วนทำให้การดำเนินเรื่องในการ์ตูนเพื่อถ่ายทอดความหมายมายังผู้อ่านให้เข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น

การแต่งกาย (Costumes) คือ ลักษณะเสื้อผ้า การแต่งกาย รวมถึงการสวมเครื่องประดับของตัวการ์ตูน ที่สามารถแสดงออกถึงรสนิยมและความเป็นอยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของตัวละคร

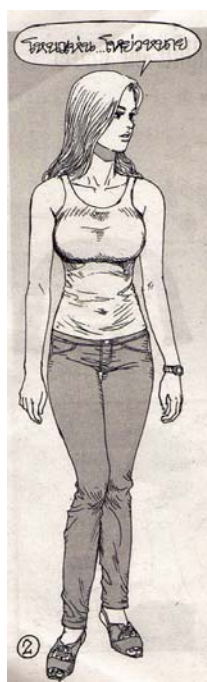
ตารางที่ 4.13

เปรียบเทียบลักษณะองค์ประกอบของการตุ๋นระหว่างหนูหินและคุณมิลค์

องค์ประกอบการตุ๋น	หนูหิน	คุณมิลค์
ตัวละคร	อายุประมาณ 16-17 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นคนรูปร่างเล็ก จมูกแบน หน้ากว้าง มักชอบทำหน้าตาทะเล้น นิสัยซื่อๆ อารมณ์ดี กวนๆ เจ้าเล่ห์นิดๆ และชอบแกล้งแหย่คุณมิลค์	อายุประมาณ 19-20 ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา มีนิสัยแบบวัยรุ่นสมัยใหม่คนหนึ่ง มีความเป็นผู้นำ มีมาด ซี้ไวยวาย บ้างแต่ก็มีนิสัยที่ดี จุดเด่นของตัวละครคือหน้าตาดี รูปร่างสูงและเซ็กซี่
ฉาก	ในบริบทของการเล่าเรื่องในวัยเด็กของหนูหิน ปรากฏฉากที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ในชนบททั่วไปคือ ภาพบ้านที่มีลักษณะเป็นบ้านไม้ยกพื้นสูง ภายในบ้านพบภาพโถงน้ำและอุปกรณ์ทำครัว นอกจากนี้ฉากยังแสดงให้เห็น ฤดูกาลและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ต้นไม้ ลำธาร หนองน้ำ	ในตอนท้ายเรื่อง พบฉากที่ตัวละครมักจะสนทนากันภายในบ้าน ภาพที่ปรากฏส่วนใหญ่ คือ แก้วโซฟา และผ้าม่าน มีเพียงส่วนน้อยที่พบเครื่องคอมพิวเตอร์ แจกันและโต๊ะทำงาน
การแต่งกาย	ตัวละครจะแต่งตัวตามสบายคือสวมเสื้อยืดกับกางเกงขาสั้น และสวมเสื้อหมากกะแหล่งกับผ้าถุง เป็นชุดประจำที่ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง ส่วนเครื่องประดับประจำตัวที่ใช้ คือ กิ๊พติดผม	ตัวละครจะแต่งตัวตามแฟชั่นอยู่เสมอ คือ สวมเสื้อผ้าที่ดูดี มีสไตล์ เน้นการโชว์สัดส่วนรูปร่าง และมีการใช้เครื่องประดับ เช่น นาฬิกา และสร้อยคอ

ภาพที่ 4.65

รูปร่างและการแต่งกายของคุณมิลค์

ที่มา: เอื้อะ. (2552). หนูหีนอินเตอร์ เล่ม 131. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ภาพที่ 4.66

รูปร่างและการแต่งกายของหนูหีน

ที่มา: เอื้อะ. (2552). หนูหีนอินเตอร์ เล่ม 131. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ภาพที่ 4.67

ฉากที่แสดงให้เห็นสภาพแวดล้อมในชนบท

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

ภาพที่ 4.68

ฉากภายในบ้านคุณมิลค์

ที่มา: เอื้อะ. (ม.ป.ป.). หนูหีนอินโนนินแห่ เล่ม 5. กรุงเทพฯ: บันลือ พับลิเคชันส์.

จากการวิเคราะห์ความหมายแฝงเร้นจากองค์ประกอบของการ์ตูนเรื่องนี้ พบว่า มีการกำหนดลักษณะของตัวละครที่แสดงให้เห็นสถานภาพทางสังคม ชนชั้น และฐานะทางการเงินที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยการแสดงให้เห็นภาพเหมารวมของตัวละครหนูหีน ที่ผู้อ่านสามารถรับรู้และเข้าใจตรงกันได้ว่า ตัวละครตัวนี้มีถิ่นฐานบ้านเกิดจากท้องถิ่นในภาคอีสาน เนื่องจากตัวละครมักจะใช้ภาษาอีสานในการสนทนา ส่วนรูปร่างหน้าตาก็มีลักษณะของโครงหน้าที่ยาวและจมูกแบน อีกทั้งยังมีรูปร่างที่แสดงให้เห็นความแคระแกร็นของร่างกาย นอกจากนี้ยังมีลักษณะนิสัยซื่อๆ และมักทำเรื่องเป็นๆ มีการแต่งกายแบบชาวบ้าน ในขณะที่เดียวกันการแต่งกาย

ดังกล่าวหากปรากฏอยู่ในฉากของบ้านคุณมิลค์ก็จะสามารถสื่อให้เข้าใจความหมายถึงลักษณะของชุดคนดูแลบ้านหรือคนใช้ ซึ่งและเป็นชุดที่หนูเห็นมักจะใส่เป็นประจำ ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ภาพฉากหรือสภาพแวดล้อมซึ่งถือเป็นตัวนำเรื่องที่ปรากฏภาพของบ้าน หนูเห็น ก็แสดงให้เห็นของความเป็นท้องถิ่นชนบทด้วยเช่นเดียวกัน ส่วนลักษณะการกำหนดตัวละครของคุณมิลค์แสดงให้เห็นภาพเหมารวมของตัวละครที่อยู่ในสังคมสมัยใหม่ที่มีความเพียบพร้อมทุกอย่าง คือ มีรูปร่างหน้าตาสวยงาม มีฐานะและการศึกษาที่ดี แต่งตัวตามแฟชั่น อีกทั้งจากที่พบในเนื้อเรื่องก็แสดงให้เห็นค่านิยมของคนมีฐานะคือ มีของตกแต่งบ้านที่ดูหรูหรา ซึ่งความหมายแฝงเร้นที่อยู่ในองค์ประกอบของการ์ตูนเหล่านี้ สามารถสื่อให้เห็นภาพของตัวละครที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม โดยตัวละครหนูเห็นจะมีลักษณะทางวัฒนธรรมและค่านิยมที่ด้อยกว่าหรือตกเป็นรองทั้งหมด ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการสร้างตัวละครที่มีภูมิลำเนาจากภาคอีสาน ได้แก่ การศึกษาที่จบเพียงระดับประถมศึกษา การประกอบอาชีพผู้ดูแลบ้าน ลักษณะการแต่งตัวที่ธรรมดา ฐานะทางบ้านที่ยากจน อีกทั้งมีรูปร่างที่ไม่สวยงาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถสื่อออกมาได้จากภาษาภาพในองค์ประกอบของการ์ตูนเรื่องนี้นั่นเอง

ส่วนที่ 3

ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) เพื่อวิเคราะห์การถอดรหัส (Decoding)

และการตีความหมาย (Making sense) ต่อการ์ตูนหนูเห็นอินเตอร์ของนักเรียน

มัธยมศึกษาตอนปลายที่อยู่ในวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมย่อย

ผลการวิจัยส่วนนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์การถอดรหัส (Decoding) และการตีความหมาย (Making sense) ในประเด็นต่างๆ จากหนังสือการ์ตูนหนูเห็นอินเตอร์ของนักรับสารที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสานซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมย่อย และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานครซึ่งถือเป็นคนวัฒนธรรมหลัก โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักเขียน คือ คุณผดุง ไกรศรี ประกอบกับเนื้อหาการ์ตูนที่มีบทสนทนายกหว่างคุณมิลค์และหนูเห็นในท้ายเรื่องเพื่อประเมินการตีความของการพบกันทั้งสองวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดที่ผู้วิจัยประยุกต์จากทฤษฎีวัฒนธรรมศึกษาเชิงวิพากษ์ (Critical Cultural Study) ตามที่อาจารย์กาญจนา แก้วเทพ ได้อธิบายรูปแบบในการพบกันระหว่าง 2 วัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมจากภายนอกและวัฒนธรรมท้องถิ่นในการวิเคราะห์สื่อพื้นบ้าน ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับแนวคิดดังกล่าวเพื่อมาใช้กับงานวิจัยชิ้นนี้ในมุมมองของการมองปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นระหว่างวัฒนธรรมและการ

ประเพณีวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นตามแนวทางของทฤษฎีทางด้านวัฒนธรรมที่สนใจความขัดแย้งภายใต้ความหลากหลายของวัฒนธรรม โดยมีประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษา ดังนี้คือ

ประเด็นที่ 1 การสะท้อนให้เห็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานผ่านหนังสือการ์ตูนหนูหีนินเตอร์

ประเด็นที่ 2 การให้เกณฑ์การสร้างภาพแบบเหมารวม (stereotype) ของตัวละคร

- การให้ภาพหนูหีนินเป็นตัวแทนของคนอีสาน
- การให้ภาพคนใช้แรงงานเป็นตัวแทนของคนภาคอีสาน

ประเด็นที่ 3 การประเมินปฏิกริยาการพบกันระหว่างวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลัก ในประเด็นต่อไปนี้

- การปฏิเสธทางวัฒนธรรม
- การต่อต้านทางวัฒนธรรม
- การประสานทางวัฒนธรรม
- การปรับสภาพทางวัฒนธรรม

ประเด็นที่ 4 การประเมินความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลัก

สำหรับการวิเคราะห์ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 คนที่เคยอ่านการ์ตูนหนูหีนิน จาก 2 วัฒนธรรมคือ กลุ่มตัวอย่างจากภาคอีสานซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมย่อย โดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) จากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเชียงยืนวิทยาคม จ.มหาสารคาม จำนวน 4 คน คือ สากล เจษฎากร ภัทรวิดีและสุพัฒตรา ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดมหาสารคาม ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครซึ่งถือเป็นคนในวัฒนธรรมหลัก ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) เพื่อความสะดวกของกลุ่มตัวอย่างและตัวผู้วิจัยเอง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 คน ได้แก่ โยธินและปริญญา ศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสุวรรณารามวิทยาคม, กษมา ศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสตรีวัดระฆังและ สุภาพนา ศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย ทั้งนี้เพื่อศึกษาการถอดรหัส (Decoding) และการตีความหมาย (Making sense) จากหนังสือการ์ตูนหนูหีนินเตอร์ ซึ่งผลการวิเคราะห์มีดังนี้

ประเด็นที่ 1 การสะท้อนให้เห็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานผ่านหนังสือการ์ตูนหนูหินอินเตอร์

เนื่องจากหนังสือการ์ตูนหนูหินอินเตอร์ เป็นการ์ตูนของไทยที่ใช้ภาษาท้องถิ่นอีสานได้อย่างเด่นชัดในการถ่ายทอดเรื่องโดยใช้เป็นบทบรรยายและบทสนทนาในเรื่อง อีกทั้งยังประกอบไปด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของหนูหินในรูปแบบต่างๆ ในบริบทของสังคมชนบท ซึ่งเป็นการเล่าย้อนอดีตชีวิตในวัยเด็กของหนูหิน จึงถือได้ว่าหนังสือการ์ตูนเรื่องนี้ สามารถเป็นตัวแทนของการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับผู้คนในสังคมอีสานได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ 4.14

การถอดรหัสและการตีความหมายต่อการสะท้อนให้เห็นการถ่ายทอด
วัฒนธรรมอีสานผ่านหนังสือการ์ตูนหนูหินอินเตอร์

การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับ สารที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน	การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับ สารที่อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน
การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า มีความภูมิใจในการ์ตูนไทยเรื่องนี้มากที่การ์ตูนใช้ภาษาอีสานเพราะช่วยให้ภาษาถิ่นเผยแพร่ออกไปในวัฒนธรรมอื่น ช่วยให้เกิดความเข้าใจในการใช้ภาษาท้องถิ่นของคนอีสานเพิ่มมากขึ้น ส่วนผู้ที่ใช้ภาษาอีสานอยู่แล้วก็ช่วยให้รู้คำศัพท์ใหม่ๆ ทำให้ภาษาไม่สูญหายไปไหน ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ เจษฎากร ที่กล่าวว่า เจษฎากร : แม้ว่าภาษาไทยจะอ่านได้ง่ายกว่า แต่พอมีคำอีสานแทรกเข้ามา ก็ทำให้รู้สึกภูมิใจ (เจษฎากร, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552)	การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า การนำเสนอการ์ตูนที่ใช้ภาษาอีสานเป็นสิ่งที่น่าสนใจดี แม้จะเข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้างแต่ภาษาอีสานก็เป็นภาษาที่คนในภาคอื่นมีความคุ้นเคยและสามารถเข้าใจได้ไม่ยาก ซึ่งการมีการ์ตูนภาษาท้องถิ่นก็ทำให้คนในวัฒนธรรมอื่นๆ ได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของอีสาน ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ กษมา ที่กล่าวว่า กษมา : บางครั้งไม่เข้าใจว่าแปลว่าอะไร พอแปลได้ก็ตลกภาษาของเค้า เช่น คำว่าน้องควาย จริงๆก็คือ รกควาย (กษมา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2552)

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสารที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน	การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสารที่อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน
นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังแสดงทัศนะว่า หนังสือการ์ตูนเรื่องนี้สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานได้มาก เนื่องจากผู้เขียนเป็นคนในพื้นที่อีสานและสามารถนำมาอ่านเมื่อไรก็ได้ ไม่เหมือนสื่อวิทยุโทรทัศน์ ที่ไม่สามารถย้อนกลับมาดูได้ นอกจากนั้นยังมีราคาไม่แพง หาซื้อง่ายและสามารถแบ่งกันอ่านได้ ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ สากล ที่กล่าวว่า สากล : ผมก็ยืมน้องๆ เพื่อนๆ อ่านบ้าง ซื้เองบ้าง ผมว่าการ์ตูนเรื่องนี้เป็นของอีสาน เพราะผู้เขียนเป็นคนอีสาน แล้วการ์ตูนมันก็หยิบมาอ่านเมื่อไหร่ก็ได้ ไม่เหมือนวิทยุโทรทัศน์ วันสองวันก็หายไปแล้ว (สากล, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552) นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า การดำเนินเรื่องราวในการ์ตูนเรื่องนี้ยังคงแสดงถึงวิถีชีวิตที่ยังคงเป็นอยู่ในปัจจุบันซึ่งเหมือนกับเนื้อหาในการ์ตูนดังเช่น การจับกบจับเขียด การออกหากะปอมมาประกอบอาหารและนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ ดังนั้นการ์ตูนหนูหิ้นจึงสะท้อนการใช้ชีวิตของคนอีสานได้อย่างชัดเจน	นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงทัศนะว่า การ์ตูนเรื่องนี้สามารถเล่าเรื่องราวการดำรงชีวิตของคนอีสานได้อย่างหลากหลาย โดยชี้ให้เห็นข้อดีของกิจกรรมเหล่านั้นว่าให้ประโยชน์อย่างไร ทำให้สามารถช่วยสืบสานสิ่งดีๆ ของวัฒนธรรมอีสานไว้ได้ ทั้งนี้ การ์ตูนหนูหิ้นสามารถสะท้อนเอกลักษณ์ความเป็นอีสานได้จาก ภาษา การรับประทานอาหาร และการให้ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ โยธิน ที่กล่าว โยธิน : ภาษาก็บ่งบอกแล้วว่าเป็นอีสาน มีความรู้เรื่องอาหารการกิน รู้ว่าเค้ากินอะไรกัน รู้ภาษาที่ใช้กัน (โยธิน, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2552)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับหนังสือการ์ตูนที่เคยอ่านพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดไม่เคยอ่านหรือพบเห็นการ์ตูนที่ใช้ภาษาท้องถิ่นเลย จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมอีสานเกิดความภาคภูมิใจที่มีการ์ตูนช่วยถ่ายทอดเรื่องราวชีวิต ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างนอกวัฒนธรรมอีสานก็สามารถเพิ่มความรู้เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่และภาษาถิ่นของชาวอีสาน

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 วัฒนธรรม ใช้เกณฑ์ด้านภาษาเป็นลักษณะเด่นในการสะท้อนให้เห็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานในการ์ตูน ซึ่งตรงกับการวิเคราะห์ของผู้วิจัย ในประเด็นเรื่องความถี่ของการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในส่วนที่ 1 ซึ่งพบว่ามีปริมาณการนำเสนอวัฒนธรรมด้านภาษามากที่สุด นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมอีสานยังใช้เกณฑ์ที่ได้จากประสบการณ์และการใช้ชีวิตของตนเองในการตีความหมายว่าการ์ตูนเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่าการ์ตูนนั้นมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานเนื่องจากเนื้อหาในการ์ตูนได้ถ่ายทอดเรื่องราวการดำเนินชีวิตไม่แตกต่างกับการใช้ชีวิตของกลุ่มตัวอย่างในปัจจุบัน

ประเด็นที่ 2 การให้เกณฑ์การสร้างภาพแบบเหมารวม (stereotype) ของตัวละคร

จากแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมศึกษาที่สนใจความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมย่อยในแง่ของโครงสร้างทางอำนาจ เกณฑ์การสร้างภาพแบบเหมารวม (stereotype) ถือว่าเป็นเกณฑ์หนึ่งที่น่ามาพิจารณาร่วมกับการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมย่อย โดยเกณฑ์การสร้างภาพฉบับตายตัว เป็นแนวคิดที่ถูกสังคมประกอบสร้างขึ้นมา (social construction of meaning) เนื่องจากการรับรู้และความเข้าใจความหมายของสิ่งต่างๆ ในโลกนี้มีหลากหลาย ในบางครั้งเราอาจสามารถรับรู้ความเป็นจริง ได้จากประสบการณ์ของตนเองหรือการรับรู้ได้จากตัวกลาง คือสถาบันของสังคม ที่ได้ประกอบสร้างความหมายให้แก่สิ่งต่างๆ ซึ่งในบางครั้งอาจทำให้เราได้รับทราบข้อมูลมาเพียงบางส่วนจากโลกแห่งความเป็นจริง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาการถอดรหัสและการตีความของการสร้างภาพเหมายของตัวละครหญิงที่มีอาชีพเป็นแม่บ้านหรือคนใช้ว่ากลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมย่อยและกลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมหลักสามารถถอดรหัสและตีความเกี่ยวกับประเด็นนี้อย่างไร

ประเด็นที่ 2.1 การให้ภาพหญิงเป็นตัวแทนของคนภาคอีสาน

จากการสัมภาษณ์ผู้เขียนเกี่ยวกับที่มาของตัวการ์ตูนหญิงพบว่า ผู้เขียนตั้งใจให้หญิงเป็นแบบจำลองของคนภาคอีสานในชนบทที่มีความซื่อสัตย์ อดทน ขยัน จริงใจเพื่อมาประกอบอาชีพเป็นแม่บ้าน และในส่วนของบทบาทของตัวละครในการ์ตูน หญิงจะเป็นผู้ที่คอยสร้างความสนุกสนานในภาพของความเป็นและความตลกแบบใสซื่อ

ตารางที่ 4.15

การถอดรหัสและการตีความหมายต่อการให้ภาพหุ่นจีน
เป็นตัวแทนของคนภาคอีสาน

การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสาร ที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน	การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับ สารที่อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน
การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า หุ่นจีนมีโครงสร้างใบหน้า ภาษาที่ใช้และลักษณะนิสัยที่รักความสนุกสนานและมีชีวิตที่เรียบง่ายเป็นเอกลักษณ์ของคนอีสาน ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ ภัทรวดี ที่กล่าวว่า ภัทรวดี : หุ่นจีนแสดงถึงคนอีสานได้ดี หน้าตาได้เลย นิสัยมันเท่ๆอะไรก็ได้ง่ายๆ (ภัทรวดี, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552)	การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า การแต่งตัวของหุ่นจีนเป็นการแสดงเอกลักษณ์ของคนอีสานได้อีกอย่างหนึ่ง เนื่องจากหุ่นจีนมีการแต่งตัวคล้ายกับผู้สูงอายุสวมใส่กันทั่วไปในภาคอีสาน ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ โยธิน ที่กล่าวว่า โยธิน : ผมว่าหุ่นจีนแต่งตัวเหมือนคนแก่แถวอีสานนะ เคยไปเห็นคนแก่เขาชอบใส่กัน (โยธิน, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2552)

ผลจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดถอดรหัสและตีความหมายได้ตรงตามที่เราเขียนตั้งใจที่จะสื่อความหมาย (Preferred Reading) โดยสามารถให้เหตุผลตามความรู้สึกของผู้ที่เคยอ่านการ์ตูนได้อย่างไม่ลังเลใจ สำหรับเกณฑ์ที่กลุ่มตัวอย่างใช้ในการถอดรหัสภาพหุ่นจีนเป็นตัวแทนของคนอีสานคือ ภาษาอีสาน หน้าตาของตัวละครที่มีโครงหน้ากว้างๆ ไม่มีตุง การรับประทานอาหาร การแต่งตัว และลักษณะนิสัยที่มีความสนุกสนาน

สำหรับกลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมหลัก มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแต่งตัวของหุ่นจีนว่าเป็นการแสดงเอกลักษณ์ของคนอีสานได้อีกอย่างหนึ่งโดยใช้เกณฑ์ประสบการณ์ของตนเองที่เคยพบเห็นการแต่งกายลักษณะเดียวกับหุ่นจีนเมื่อเดินทางไปท่องเที่ยวในภาคอีสาน

โดยในเรื่องนี้ จากคำสัมภาษณ์ผู้เขียนเกี่ยวกับการแต่งตัวของหุ่นจีน พบว่า ผู้เขียนได้จำลองรูปแบบการแต่งตัวของหุ่นจีนมาจากแม่ของผู้เขียนเองที่อาศัยอยู่ใน จ.อุบลราชธานี ซึ่งเป็นลักษณะการแต่งตัวตามสบายอยู่กับบ้าน โดยสวมเสื้อผ้าหลวมๆ เพื่อเหมาะแก่การทำงาน คือ

สวมเสื้อหมากกะแหล่งกับผ้าถุง ซึ่งตรงกับความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวในการถอดรหัส และตีความซึ่งได้มาจากประสบการณ์ชีวิตจริง

ประเด็นที่ 2.2 การให้ภาพคนใช้แรงงานเป็นตัวแทนของคนภาคอีสาน

สำหรับประเด็นเรื่องการให้ภาพคนใช้แรงงานเป็นตัวแทนของคนภาคอีสาน เป็นประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจความสัมพันธ์ของการให้ความหมายของอาชีพผู้ใช้แรงงาน รวมถึงสถานภาพ และการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในสังคมของอาชีพผู้ใช้แรงงาน ซึ่งถือเป็นอีกชนชั้นหนึ่ง (class) ที่ย่อยลงไปในประเทศไทย และเนื่องจากการทุนเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ตั้งใจจำลองตัวละครหุ่นิน จากคนภาคอีสานเพื่อมาเป็นคนดูแลบ้านของคุณมิลค์ โดยให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า อาชีพแม่บ้านที่ดีต้องเป็นคนอีสานเพราะมีความอดทน เคารพผู้ใหญ่และเจียมเนื้อเจียมตัวมากกว่าคนในภาคอื่นๆ

ตารางที่ 4.16

การถอดรหัสและการตีความหมายต่อการให้ภาพคนใช้แรงงาน
เป็นตัวแทนของคนภาคอีสาน

การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสาร ที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน	การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับ สารที่อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน
การปฏิเสธความหมาย (Oppositional Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า คนภาคอื่นๆ อาจเปรียบเทียบและมองการใช้ชีวิตพอเพียงว่าเป็นการหาเช้ากินค่ำ ก็อาจจะคิดว่าเป็นพวกใช้แรงงาน ในขณะที่เดียวกับอาจเป็นเพราะคนภาคอีสานไม่ได้เป็นคนใหญ่คนโตในสังคม จึงทำให้คนภาคกลางคิดไปว่า ภาพของคนอีสานคือภาพผู้ใช้แรงงานได้ ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของสากล ที่กล่าวว่า สากล : หน้าตาหุ่นินแสดงได้ว่าเหมือนคนอีสาน แต่ไม่ใช่เสมอไปที่ต้องเป็นคนใช้แรงงาน	การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า การที่มีคนจากภาคอีสานมาทำงานเป็นคนใช้แรงงาน รวมถึงการทำงานในโรงงานถือเป็นภาพที่คุ้นเคย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากภาคอีสานมีความแห้งแล้ง เป็นภาคที่มีประชากรมากที่สุดและไม่มีการศึกษาจึงไม่สามารถเลือกงานได้มากนัก ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของกษมา ที่กล่าวว่า กษมา : หนูว่าเรื่องจริงมันเป็นนี้นะ เพราะบ้านเพื่อนก็มีคนใช้เป็นคนอีสาน อาจ

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสาร ที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน	การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับ สารที่อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน
คนที่สร้างสื่อเขาก็คิดไปเองว่าต้องเป็นคนอีสาน อาจเพราะคนอีสานไม่มีหน้ามีตาในสังคม (สากล, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552) การต่อรองความหมาย (Negotiated Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่าการที่คนภาค อีสานเป็นคนใช้แรงงาน เนื่องจากคนอีสานเป็น คนขยัน ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ สุพัตตรา ที่ กล่าวว่า สุพัตตรา : ที่คนอีสานต้องไปใช้แรงงาน เพราะคนอีสานเป็นคนขยัน เช่น หลังจากทำนา ก็จะเข้าไปในเมืองหารายได้ช่วยครอบครัว เพราะทำนาได้แค่ปีละครั้งตอนมีฝน อย่างที่ บ้านหนูก็ทำนาแต่ถ้าช่วงไหนปลูกผักได้ก็จะ ปลูกผัก หรือขายของเล็กๆน้อยๆ เช่นพวกของชำ ของใช้จำเป็น แต่หากไม่มีนาให้ทำการเข้าไปใช้ แรงงาน มันก็ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว (สุพัตตรา, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552)	เป็นเพราะภาคอีสานคนเยอะที่สุด เป็นวิธีคิด ที่ไม่ผิดเพราะเขาไม่รู้จะทำอะไร เขาเรียนมา ไม่สูง (กษมา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2552) การปฏิเสธความหมาย (Oppositional Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า การให้ภาพ คนใช้แรงงานเป็นตัวแทนของคนภาคอีสาน เป็นวิธีคิดที่ไม่ถูกต้องนัก เนื่องจากทุกคนมี สิทธิเท่าเทียมกัน เพราะมีทั้งคนต่างด้าวด้วย เช่นกันที่เข้ามาใช้แรงงานไม่ใช่คนภาคอีสาน เพียงอย่างเดียว คำให้สัมภาษณ์ของ สุภาปนา ที่กล่าวว่า สุภาปนา : ผมว่าเป็นความคิดที่ไม่ถูก เพราะผมเห็นคนพม่า เขาก็ยังเข้ามาใช้ แรงงานในไทยเลยนะ (สุภาปนา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2552)

ผลจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมหลักส่วนใหญ่ (3 ใน 4) ถอดรหัสและตีความหมายได้ตรงตามที่ตั้งใจที่จะสื่อความหมาย (Preferred Reading) โดยให้เหตุผลในประเด็นดังกล่าวตามเกณฑ์ภาพตัวแทนจากสภาพแวดล้อมที่พบเห็นทั่วไปในชีวิตประจำวัน ว่า คนใช้แรงงานมักเป็นคนจากภาคอีสาน

ในขณะที่ส่วนกลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมย่อย 2 คน ได้ตีความหมายแตกต่างไปจากประเด็นที่ผู้ส่งสารใส่รหัสมา (Oppositional Reading) ว่าคนใช้แรงงานไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นคน

ภาคอีสานเสมอไป ส่วนกลุ่มตัวอย่างอีก 2 คน ได้ถอดรหัสและตีความหมายในลักษณะของการต่อรองความหมาย (Negotiated Reading) โดยให้เหตุผลและแสดงความคิดเห็นจากมุมมองในประสบการณ์ชีวิตของตนเองซึ่งถือเป็นคนในวัฒนธรรมอีสานนั่นเอง

ประเด็นที่ 3 เรื่องการประเมินความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลักตามรูปแบบปฏิริยาการพบกันทางวัฒนธรรม

สำหรับประเด็นเรื่องการประเมินความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมภาคกลางและวัฒนธรรมอีสานเป็นส่วนที่ผู้วิจัยนำรูปแบบปฏิริยาที่เกิดขึ้นของการพบกันของวัฒนธรรมทั้งสองจากบทสนทนาระหว่างหนูหินและคุณมิลค์ในตอนท้ายของเรื่องเพื่อศึกษาการถอดรหัสและตีความหมายของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 วัฒนธรรม

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้เขียนเกี่ยวกับแนวคิดในการสร้างตัวละครหนูหินและคุณมิลค์พบว่า เป็นความตั้งใจที่นำความแตกต่างของตัวละครทั้ง 2 มาผูกเป็นเรื่อง โดยให้หนูหินเป็นคนใช้ที่มีความซื่อสัตย์ อดทน และมีความสนุกสนาน ส่วนคุณมิลค์เป็นนายจ้างที่มีฐานะร่ำรวย ชี้เหนียว แต่แท้จริงแล้วเป็นคนใจดี ซึ่งความแตกต่างตรงนี้ อาจจะมีการขัดแย้งเกิดขึ้นและอาจมีคำพูดประชดประชันกันเพราะเกิดจากความสนิทสนม ส่วนเหตุผลที่ต้องเขียนเรื่องส่วนใหญ่ให้ หนูหินต้องยอมคุณมิลค์เพราะเกิดจากสภาพความเป็นจริงที่คุณมิลค์เป็นนายจ้าง มีการศึกษาสูงกว่า มีรูปร่างหน้าตาที่สวยกว่า จึงต้องมีการเกรงใจกัน

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เขียนจึงแสดงให้เห็นว่า การผูกเรื่องที่ใช้จุดเด่นจากความแตกต่างของวัฒนธรรมภาคกลางและภาคอีสาน เป็นประเด็นที่สำคัญที่ทำให้เกิดการประเมินทางวัฒนธรรมระหว่างกันของทั้งสองตัวละคร

ประเด็นที่ 3.1 ประเด็นที่มีการปฏิเสททางวัฒนธรรม

สำหรับการศึกษารั้วนี้ผู้วิจัยเลือกเนื้อหาเพียงบางตอนในหนังสือการ์ตูนเพื่อนำมาสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ในประเด็นที่มีการปฏิเสททางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง การคงอยู่ของวัฒนธรรมตนเอง โดยเนื้อหาที่ปรากฏในการ์ตูนเรื่องนี้ได้แก่ ตอนจีโปม โดยหนูหินได้เล่าเรื่องการหาเงินหรือมาประกอบอาหาร ซึ่งมีบทสนทนาทำเรื่องระหว่างหนูหินและคุณมิลค์ ดังต่อไปนี้

หนูหิน : ที่ร่ายขายแมลงทอดใส่ชี้อ้วขายแพ้งแพง หนูไม่ชอบทอด มันมันไป เนื้อมันแห้งกรอบด้วย หนูชอบคั่วมากกว่า

คุณมิลค์ : คั่วทอด ฉันก็ไม่สน คนอะไรกินทุกอย่าง

หนูหิน : กินเพื่อย่อย ไม่ได้ยู่เพื่อกินค่า

คุณมิลค์ : นั่น

ตารางที่ 4.17

การถอดรหัสและการตีความหมายต่อประเด็นที่มีการปฏิเสธทางวัฒนธรรม

การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสาร ที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน	การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับ สารที่อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน
การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า ทั้งหนูหิ้นและคุณมิลค์มีวัฒนธรรมการกินที่แตกต่างกันคือคุณมิลค์ไม่กินแมลงส่วนหนูหิ้นก็กินแมลงมาตั้งแต่ใช้ชีวิตอยู่ในชนบท ที่พบการปฏิเสธของคุณมิลค์เพราะต่างฝ่ายต่างมีชีวิตในแบบของตนเอง ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของเชษฐาการที่กล่าวว่า เชษฐาการ : คุณมิลค์เค้าก็มีชีวิตของเค้า หนูหิ้นเค้าก็มีชีวิตของตัวเอง ต่างคนก็ต่างกินก็อยู่ด้วยกันได้ (เชษฐาการ, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552)	การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า การที่คุณมิลค์ปฏิเสธการกินแมลงก็อาจเป็นเพราะว่าแมลงมีความสกปรก ส่วนการอยู่การกินของหนูหิ้นคือ การกินเพื่ออยู่ไม่ได้อยู่เพื่อกินคงเป็นเหมือนการบอกให้ทราบว่า หนูหิ้นเป็นคนที่อยู่ง่ายกินง่ายกินได้ทุกอย่าง และยังคงกินในแบบของตัวเอง ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ กษมา ที่กล่าวว่า กษมา : ที่คุณมิลค์ปฏิเสธ เพราะแมลงเป็นสัตว์ที่สกปรกก็ได้เนะ เค้าเลยไม่ต้องการจะกิน (กษมา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2552)

ผลจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้มีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายได้ตรงตามที่คุณเขียนตั้งใจที่จะสื่อความหมาย (Preferred Reading) ต่อประเด็นที่มีการปฏิเสธทางวัฒนธรรม โดยจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับลักษณะการกินของกลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมย่อยพบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกคนแสดงการยืนยันที่จะไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการกินของตนเองถึงแม้จะถูกตำหนิหรือมีใครมาพูดหว่านล้อมก็ตาม

สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมหลักกลับมีทัศนะว่า การที่คุณมิลค์ปฏิเสธการกินแมลงก็อาจเป็นเพราะว่า แมลงมีความสกปรก ส่วนการอยู่การกินของหนูหิ้นคือการกินเพื่ออยู่ไม่ได้อยู่เพื่อกิน เป็นเหมือนการบอกให้ทราบว่า หนูหิ้นเป็นคนที่อยู่ง่ายกินง่ายกินได้

ทุกอย่าง และยังคงกินในแบบของตัวเอง แต่ก็อาจจะมีการเปลี่ยนลักษณะการกินบ้างหากถูกชวนให้กินอย่างอื่น จากข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่มีการถอดรหัสและตีความหมายได้พบการปฏิเสธทางวัฒนธรรมของคุณมิลค์ที่ไม่กินแมลงตามคำชักชวนของหนูหิน ในขณะที่เดียวกันบทสนทนาก็ชี้ให้เห็นว่าหนูหินมีการชี้แจงเหตุผลในการกินของตนเอง กลุ่มตัวอย่างจึงเกิดการตีความได้ว่า หนูหินก็ยังคงกินแมลงต่อไปถึงแม้ว่าคุณมิลค์จะไม่ชอบกินก็ตาม

ประเด็นที่ 3.2 ประเด็นที่มีการต่อต้านทางวัฒนธรรม

สำหรับการศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยเลือกเนื้อหาเพียงบางตอนในหนังสือการ์ตูนเพื่อนำมาสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ในประเด็นที่มีการต่อต้านทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง การไม่ลงตัวของการยอมรับวัฒนธรรมหลักที่เข้ามา อาจเกิดการกระทบกระทั่ง ก่อให้เกิดความขัดแย้ง เช่น การเกิดถ้อยคำเสียดสีเมื่อมีใครพยายามชี้ให้เห็นว่าควรคิดเห็นหรือกระทำตามอย่างวัฒนธรรมหลักหรือชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของวัฒนธรรมตนเอง จนต้องเกิดการต่อต้าน โดยเนื้อหาที่ปรากฏในการ์ตูนเรื่องนี้ได้แก่ ตอนอีฟอยอดนายพราน ซึ่งเนื้อเรื่องได้กล่าวถึง วิธีการหาปลาของพ่อติดที่ใช้จิ้งหรีดเป็นเหยื่อในการหาปลา หากเหยื่อใช้ไม่หมดก็สามารถนำมากินได้อีก ซึ่งมีบทสนทนาท้ายเรื่องระหว่างหนูหินและคุณมิลค์ ดังต่อไปนี้

หนูหิน : อย่าคิดว่าเป็นเรื่องร้าย หรือทรมานแมลงทรมานปลานะคะ นั่นคือวิถีของชีวิตชาวบ้าน การหาอยู่หากินโดยไม่ต้องใช้เงินซื้อเลย หนูว่าเก่ง ฉลาดกว่าคนที่อะไรๆ ก็ใช้เงินเพื่อยังชีพนะคะ

คุณมิลค์ : พุดประชิดฉันรีเป่านะ

ตารางที่ 4.18

การถอดรหัสและการตีความหมายต่อประเด็นที่มีการต่อต้านทางวัฒนธรรม

การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสารที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน	การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสารที่อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน
การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนนะว่า เป็นการพูดประชดคุณมิลค์ที่ใช้เงินเป็นหลักในการยังชีพ ซึ่งแตกต่างจากหนูหิ่นที่มีชีวิตง่าย ๆ แบบวิถีพอเพียง เมื่อรูปแบบชีวิตที่ต่างกันมาอยู่ด้วยกัน หนูหิ่นจึงไม่เห็นด้วยกับคุณมิลค์ที่มีรูปลักษณะการใช้ชีวิตเช่นนั้น แม้ว่าในบางเรื่องหนูหิ่นจะมีความคิดตรงกับคุณมิลค์ แต่เรื่องการดำเนินชีวิตและใช้เงินมีความเห็นที่ไม่ตรงกัน เพราะหนูหิ่นอยากให้คุณมิลค์ใช้เงินอย่างประหยัด ทั้งนี้เนื่องจากหนูหิ่นใช้ชีวิตจากธรรมชาติ ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ ของภัทรวดี ที่กล่าวว่า ภัทรวดี : หนูหิ่นเค้าพูดประชดคุณมิลค์นะ หน้าตาคุณมิลค์ก็เหมือนโกรธๆ คุณมิลค์อาจถูกเลี้ยงมาแบบตามใจ พอมาอยู่ด้วยกันก็อาจจะมีการทะเลาะกันบ้าง (ภัทรวดี, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552)	การต่อรองความหมาย (Negotiated Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนนะว่า สิ่งที่หนูหิ่นพูดเป็นการพูดเรื่องจริงและไม่ได้คิดอะไรกับคำพูดนั้น ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของปริญญา ที่กล่าวว่า ปริญญา : หนูหิ่นก็พูดแบบคนซื่อๆ พูดตามตรง ไม่ได้ประชด เพราะมันเป็นเรื่องจริง (ปริญญา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2552)

ผลจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (6ใน8) ถอดรหัสและตีความหมายได้ตรงตามที่คุณเขียนตั้งใจที่จะสื่อความหมาย (Preferred Reading) ต่อประเด็นการต่อต้านทางวัฒนธรรม โดยกลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมย่อยได้แสดงความคิดเห็นว่าเป็นการพูดประชดคุณมิลค์ที่ใช้เงินเป็นหลักในการยังชีพ ซึ่งเป็นแบบแผนที่แตกต่างกับหนูหิ่นที่ดำรงชีวิตง่าย ๆ ด้วยการใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ

สำหรับกลุ่มตัวอย่างอีก 2 คน ได้มีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายในลักษณะของการต่อรองความหมาย (Negotiated Reading) คือมีความเข้าใจที่แตกต่างไปจากสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อความหมาย แต่ไม่ได้คัดค้านหรือแสดงความไม่เห็นด้วยโดยตรงต่อประเด็นดังกล่าว คือกลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมหลัก โดยกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า สิ่งที่หนูเห็นพูดเป็นเพียงการเสนอข้อเท็จจริงเท่านั้น

ประเด็นที่ 3.3 ประเด็นที่มีการประสานทางวัฒนธรรม

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกเนื้อหาเพียงบางตอนในหนังสือการ์ตูนเพื่อนำมาสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ในประเด็นที่มีการประสานทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงการประสานกันของวัฒนธรรมทั้งสอง ในลักษณะของการส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยเนื้อหาที่ปรากฏในการ์ตูนเรื่องนี้ได้แก่ ตอนหนูเห็นหาน้ำ โดยเนื้อเรื่องได้กล่าวถึง การหาน้ำครั้งแรกของหนูเห็นที่ยังขาดความชำนาญจึงทำให้น้ำหกออกจากตะกร้าแม่หึ่งจึงมีวิธีแก้ไขโดยการใช้ใบไม้ปิดตะกร้าน้ำเพื่อป้องกันน้ำหกกระเด็น ซึ่งมีบทสนทนาท้ายเรื่องระหว่างหนูเห็นและคุณมิลค์ ดังต่อไปนี้

หนูเห็น : พอมาถึงบ้านก็ได้ยอดผักตีมาแกล้งใส่เชียดทราย ยอดผักเมื่อกี้กินกับปั่นปลาได้ประโยชน์สองต่อ

คุณมิลค์ : อืม วิธีกัมน้ำหกของแม่เธอนี้แจ่มจริงๆ

หนูเห็น : อ๊ะ! ภูมิปัญญาชาวบ้านนะคะ

ตารางที่ 4.19

การถอดรหัสและการตีความหมายต่อประเด็นที่มีการประสานทางวัฒนธรรม

การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสารที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน	การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสารที่อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน
การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า เป็นวิธีการแก้ปัญหาที่คนในแต่ละพื้นที่นั้นๆ ที่ปฏิบัติกันเป็นปกติ อาจเกิดการทำต่อๆ กันมา เพราะเป็นวิธีที่ดีและเกิดประโยชน์ คุณมิลค์อาจจะไม่เคยรู้มาก่อน ไม่เคยทำมาก่อน จึงรู้สึกว่าเป็นวิธีที่ดี	การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า เพราะคุณมิลค์อาจคิดไม่ถึงมาก่อน ว่าจะต้องทำเช่นไรในการแก้ปัญหา พอทราบจากหนูเห็นจึงรู้สึกว่าเป็นวิธีที่น่าสนใจ ในขณะเดียวกันหนูเห็นก็คงภูมิใจที่ทำให้คุณมิลค์รู้อะไรใหม่ๆ

ผลจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้มีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายได้ตรงตามที่คุณเขียนตั้งใจที่จะสื่อความหมาย (Preferred Reading) ต่อประเด็นการประสานทางวัฒนธรรม เนื่องจากพบการส่งเสริมทางความคิดของกันและกันอย่างเด่นชัด โดยกลุ่มตัวอย่างทุกคนแสดงความเห็นว่า คุณมิลค์เอ่ยปากชมวิธีป้องกันน้ำหกของหนูหิ้น ส่วนตัวของหนูหิ้นเองก็มีท่าทางภูมิใจ

ประเด็นที่ 3.4 ประเด็นที่มีการปรับสภาพทางวัฒนธรรม

สำหรับการศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยเลือกเนื้อหาเพียงบางตอนในหนังสือการ์ตูนเพื่อนำมาสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ในประเด็นที่มีการปรับสภาพทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง การคัดเลือกวัฒนธรรมบางอย่างของตนออกไป เพื่อปรับตัวเองให้มีความเป็นสากลตามวัฒนธรรมหลัก โดยเนื้อหาที่ปรากฏในการ์ตูนเรื่องนี้ได้แก่ ตอนลาบปลาตุก โดยเนื้อเรื่องได้กล่าวถึงวิธีการทำลาบปลาตุก ซึ่งมีบทสนทนาทำเรื่องระหว่างหนูหิ้นและคุณมิลค์ ดังต่อไปนี้

หนูหิ้น : อยากกินมั้ยะ ลาบปลาตุก อ๊ะ...ทำแบบไม่ใช่ปลาร้าก็ได้คะ

คุณมิลค์ : อืม เมนูนี้น่าสนใจ

ตารางที่ 4.20

การถอดรหัสและการตีความหมายต่อประเด็นที่มีการปรับสภาพทางวัฒนธรรม

การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสารที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน	การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสารที่อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน
การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า หนูหิ้นและคุณมิลค์อยู่บ้านเดียวกัน หนูหิ้นก็ทราบว่าคุณมิลค์ไม่กินปลาร้า การทำอาหารจึงต้องดัดแปลงเพื่อให้คุณมิลค์กินได้ ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ สากล ที่กล่าวว่า สากล : ก็หนูหิ้นเค้าต้องไปอยู่กับคุณมิลค์ หนูหิ้นก็ต้องรู้ว่าคุณมิลค์ชอบกินอะไร แล้วคุณมิลค์เค้าก็ไม่กินปลาร้าตั้งแต่แรกแล้ว เวลา	การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า ที่คุณมิลค์สนใจลาบปลาตุกตามที่หนูหิ้นบอก เพราะว่าลาบปลาตุกเป็นเมนูอาหารที่ธรรมดา ใครๆก็สามารถกินได้ หากจะต้องมีการปรุงอาหารก็ควรทำให้ถูกปากของคนกลุ่มนั้นๆ ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ กษมา ที่กล่าวว่า กษมา : ที่คุณมิลค์สนใจลาบปลาตุกตามที่หนูหิ้นบอก เพราะว่าลาบปลาตุกไม่น่า

ตารางที่ 4.20 (ต่อ)

การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับสาร ที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน	การถอดรหัสและการตีความหมายของผู้รับ สารที่อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน
ทำกับข้าวก็จะมีไส้ คุณมิลค์จะได้กินได้ (กษมา, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552)	มีพิษมีภัยเหมือนแมลงที่หาจากดิน ที่ต้อง ปฏิเสธไปบางส่วนก็เพราะว่าเหม็น หนูไม่กิน ปลาร้าเหมือนกันเพราะว่ามันเหม็น (กษมา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2552)

ผลจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดถอดรหัสและตีความหมายได้ตรงตามที่คุณเขียนตั้งใจที่จะสื่อความหมาย (Preferred Reading) ต่อประเด็นการปรับสภาพทางวัฒนธรรม โดยกลุ่มตัวอย่างทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า อาหารอีสานเป็นที่รู้จักของคนไทยทั่วทุกภาคแต่อาจเกิดการปรับเปลี่ยนบางอย่างเพื่อให้ถูกปากกับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ลักษณะเหมือนที่คุณมิลค์อยากกินลาบปลาดุกที่ไม่ต้องใส่น้ำปลาร้านั่นเอง

ประเด็นที่ 4 การประเมินความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลัก

จากการที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้เขียนเกี่ยวกับประเด็นเรื่องความขัดแย้งทางความคิดระหว่างหนูหิ้นและคุณมิลค์ ถึงลักษณะการกินอยู่ของหนูหิ้นในคำพูดที่ว่า “กินไม่เลือก กินไปหมดทุกอย่าง มีอะไรบ้างที่เธอไม่กิน” ในเรื่องนี้ผู้เขียนได้อธิบายเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า เป็นเพราะความยากจน ไม่มีอะไรจะกิน จึงทำให้คนอีสานกินได้หมดทุกอย่าง ความหิว ความจน จึงทำให้อาหารที่หาได้อร่อย ไม่เหมือนคนรวยที่คิดว่าวันนี้จะกินอะไรดี ส่วนอารมณ์คุณมิลค์ที่พูดไปแบบนั้นก็อาจจะมี การประชดประชันกันบ้าง

ตารางที่ 4.21

การถอดรหัสและการตีความหมายต่อประเด็นความขัดแย้ง
ที่เกิดขึ้นระหว่างวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลัก

การถอดรหัสและการตีความหมายของ ผู้รับสารที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน	การถอดรหัสและการตีความหมายของ ผู้รับสารที่อยู่นอกวัฒนธรรมอีสาน
การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า การใช้ชีวิตของคนท้องถิ่นอีสานก็เหมือนเนื้อหาในการ์ตูน คือ ยังกินแมลง กบ เขียด และกิ้งก่า เนื่องจากยังสามารถหาได้ในท้องถิ่น และรับรู้อารมณ์ของคุณมิลค์ว่าเกิดการประชดประชัน ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ เจษฎากร ที่กล่าวว่า เจษฎากร : แมลงอะไรพวกเนี่ย พวกผมก็กินนะพี่ ก็อร่อยดี แต่ที่คุณมิลค์พูดอย่างนั้น เพราะเห็นว่าหนูหิ้นกินได้แต่ตัวเองกินไม่ได้ (เจษฎากร, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2552)	การยอมรับความหมาย (Preferred Reading) กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนะว่า ลักษณะการกินของคุณมิลค์และหนูหิ้นมีความแตกต่างกันจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและวิถีการดำรงชีวิตดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ โยธิน ที่กล่าวว่า โยธิน : คนกรุงเทพฯเลือกกิน เพราะสารพิษมันเยอะ ไม่เหมือนชนบทมีสภาพแวดล้อมดีกว่า อย่างควายหรือพวกแมลงคนกรุงเทพฯโดยแท้ไม่นิยมกินกัน อาจเป็นเพราะการเลี้ยงดูด้วยนะ (โยธิน, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2552) การปฏิเสธความหมาย (Oppositional Reading) ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ สุภาพนา ที่กล่าวว่า สุภาพนา : คุณมิลค์ได้พูดชมหนูหิ้นว่าเป็นคนที่อยู่ง่าย กินง่าย สามารถกินอะไรก็ได้ (สุภาพนา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2552)

ผลจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (7 ใน 8) มีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายได้ตรงตามที่คุณเขียนตั้งใจที่จะสื่อความหมาย (Preferred Reading) ในประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างวัฒนธรรม ในการยอมรับถึงลักษณะการกินที่หลากหลายในวัฒนธรรมของตนและไม่คิดว่าเป็นเรื่องแปลกหรือน่ารังเกียจแต่อย่างใด ส่วนกลุ่มตัวอย่างอีก 1 คนที่มีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายแตกต่างไปจากประเด็นที่คุณส่งสารใส่รหัสมา

(Oppositional Reading) คือกลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมหลัก ซึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่า ลักษณะการพูดของคุณมิลค์คือ การพูดชมเชยหนูเห็นว่าเป็นคนที่อยู่ง่าย กินง่าย สามารถกินอะไรก็ได้

ตารางที่ 4.22

สรุปผลการถอดรหัสและการตีความหมายของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
ที่อยู่ในวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลักต่อหนังสือการ์ตูนหนูเห็นอินเตอร์

ประเด็น	การถอดรหัสของ กลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมย่อย			การถอดรหัสของ กลุ่มตัวอย่างในวัฒนธรรมหลัก		
	การยอมรับ ความหมาย	การต่อรอง ความหมาย	การปฏิเสธ ความหมาย	การยอมรับ ความหมาย	การต่อรอง ความหมาย	การปฏิเสธ ความหมาย
การสะท้อนให้เห็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานผ่านหนังสือการ์ตูนหนูเห็นอินเตอร์	4	-	-	4	-	-
การให้เกณฑ์การสร้างภาพแบบตายตัว (stereotype) ของตัวละคร						
- การให้ภาพหนูเห็นเป็นตัวแทนของคนอีสาน	4	-	-	4	-	-
- การให้ภาพคนใช้แรงงานเป็นตัวแทนของคนภาคอีสาน	-	2	2	3	-	1
การประเมินปฏิสัมพันธ์การพบกันระหว่างวัฒนธรรม						
- การปฏิเสธทางวัฒนธรรม	4	-	-	4	-	-
- การต่อต้านทางวัฒนธรรม	4	-	-	2	2	-
- การปรับสภาพทางวัฒนธรรม	4	-	-	4	-	-
- การประสานทางวัฒนธรรม	4	-	-	-	-	-
การประเมินความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลัก	4	-	-	3	-	1

ในส่วนของการถอดรหัส (Decoding) และการตีความหมาย (Making sense) จากหนังสือการ์ตูนหนูเห็นอินเตอร์ของผู้รับสารในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสานซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมย่อย และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานครซึ่งถือเป็นคนวัฒนธรรมหลัก โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่อง การเข้ารหัสและการ

ถอดรหัส ของ สจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) มาอธิบายความสอดคล้องและความแตกต่างดังกล่าว โดยผลการวิจัยพบว่า

1. ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ถอดรหัสและตีความหมายได้ตรงตามที่คุณเขียนตั้งใจที่จะสื่อความหมาย (Preferred Reading) ได้แก่ ประเด็นเรื่องการสะท้อนให้เห็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานผ่านหนังสือการ์ตูนหนูหีนินเตอร์ การให้เกณฑ์การสร้างภาพเหมารวม (stereotype) ของตัวละครหนูหีนินเป็นตัวแทนของคนภาคอีสาน การประเมินปฏิริยาการพบกันระหว่างวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลักที่มีการปฏิเสธทางวัฒนธรรม การประสานทางวัฒนธรรมและการปรับสภาพทางวัฒนธรรม

2. ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (7 ใน 8) ถอดรหัสและตีความหมายได้ตรงตามที่คุณเขียนตั้งใจที่จะสื่อความหมาย (Preferred Reading) ได้แก่ ประเด็นเรื่องการประเมินความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลักของลงมา (6 ใน 8) คือ การประเมินปฏิริยาการพบกันระหว่างวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลักที่มีการต่อต้านทางวัฒนธรรม

3. สำหรับประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างถอดรหัสและตีความหมายแตกต่างไปจากประเด็นที่คุณส่งสารใส่รหัสมา (Oppositional Reading) มากที่สุดคือ การให้เกณฑ์การสร้างภาพเหมารวม (stereotype) ของคนใช้แรงงานเป็นตัวแทนของคนภาคอีสาน

4. สำหรับประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างถอดรหัสและตีความหมายในลักษณะของการต่อรองความหมาย (Negotiated Reading) ได้แก่ ประเด็นการให้เกณฑ์การสร้างภาพเหมารวม (stereotype) ของตัวละครให้ภาพคนใช้แรงงานเป็นตัวแทนของคนภาคอีสาน (2 ใน 8) และ ประเด็นการประเมินปฏิริยาการพบกันระหว่างวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลักในการต่อต้านทางวัฒนธรรม (2 ใน 8)

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ประสบการณ์ในการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคลซึ่งอยู่บนพื้นฐานความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมในการมองโลกแห่งความเป็นจริงเพื่อตัดสินความหมายของสิ่งต่างๆ ซึ่งทำให้กลุ่มตัวอย่างจากวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมย่อยมีเกณฑ์ในการถอดรหัสและตีความหมายที่ต่างกันไป ดังเช่นความคิดเห็นที่มองคนในวัฒนธรรมภาคอีสานเป็นภาพตัวแทนของการใช้แรงงานซึ่งก่อให้เกิดการถอดรหัสและการตีความที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป